

ครูจ๋อน ไทรวีมาน
ครูดนตรีผู้ยิ่งใหญ่แห่งบางพลี

ผู้เขียน รศ.ดร.ศักดิ์ชัย นิรัญทวี

๓๗๑.๑ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
ส ๖๕๑ ก ครูจ๋อน ไทรวิมาน ครูดนตรีผู้ยิ่งใหญ่แห่งบางพลี/ศักดิ์ชัย
นิธิฤทธิ. กรุงเทพฯ : กลุ่มงานศิลปะและวัฒนธรรม สกศ., ๒๕๔๔
๑๓๔ หน้า
ISBN : 974-241-245-6
๑. ครูภูมิปัญญาไทย-ภาคกลาง ๒. ศักดิ์ชัย นิธิฤทธิ
๓. ชื่อเรื่อง

ครูจ๋อน ไทรวิมาน ครูดนตรีผู้ยิ่งใหญ่แห่งบางพลี

โดย ศักดิ์ชัย นิธิฤทธิ
สิ่งพิมพ์ สกศ. อันดับที่ ๑๕/๒๕๔๕
พิมพ์ครั้งที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๔๔
จำนวนพิมพ์ ๒,๐๐๐ เล่ม
ISBN 974-241-245-6
จัดพิมพ์และเผยแพร่ กลุ่มงานศิลปะและวัฒนธรรม
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
ถนนสุขโขทัย เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐
โทร. (๐๒) ๖๖๘-๗๑๒๓ ต่อ ๒๒๑๖, ๖๖๕-๗๗๓๕
โทรสาร (๐๒) ๖๖๘-๗๒๗๕
Web site : <http://www.onec.go.th>
สำนักพิมพ์ บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด
๒๐๘/๕ ซอยสาเก ถนนตะนาว
เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐
โทรศัพท์ ๐-๒๒๒๖-๒๐๖๒-๓
โทรสาร ๐-๒๒๒๖-๒๐๖๒-๓

คำนำ

ภูมิปัญญาไทยและกระบวนการเรียนรู้ นับเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เป็น
ชุมทรัพย์ทางปัญญาอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการ
การเรียนรู้ เลือกรองร ปรุ้งแต่ง พัฒนาและถ่ายทอดสืบต่อกันมาให้
สอดคล้องสมคูลกับสภาพแวดล้อม และเหมาะสมกับเวลาและยุคสมัย การ
ถ่ายทอดภูมิปัญญานั้นล้วนนำมาซึ่งกระบวนการเรียนรู้ อันเป็นกระบวนการ
พัฒนาที่สำคัญที่ทำให้สังคมไทยอยู่รอดและมีสันติสุขในการดำเนินชีวิต

คณะรัฐมนตรี มีมติเห็นชอบกับนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยใน
การจัดการศึกษา ซึ่งนำเสนอโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
เมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๒ สำนักงานฯ ได้ดำเนินการให้มี
การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ โดยจัดทำโครงการส่งเสริมกิจกรรมการ
เรียนรู้ครุภูมิปัญญาไทยขึ้น โครงการฯ ดังกล่าวได้คัดเลือกและยกย่องครุ
ภูมิปัญญาไทย และสนับสนุนให้ครุภูมิปัญญาไทยได้ถ่ายทอดองค์ความรู้
ซึ่งเกิดจากภูมิปัญญาที่ได้สั่งสมสืบต่อมา สำนักงานฯ ได้เชิญชวนและเปิด
โอกาสให้ผู้สนใจทั้งนักวิชาการ นักเขียน และประชาชนทั่วไปให้เข้ามา
ศึกษาเนื้อหาสาระขององค์ความรู้ กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ และ
ผลกระทบขององค์ความรู้ของครุภูมิปัญญาไทยที่มีต่อระบบการศึกษา
และชุมชน รวมทั้งวิธีการแก้ไขปัญหาและการใช้ภูมิปัญญาในการดัดบรื้อน
ผ่อนวิกฤต ของสังคมประเทศชาติในวงกว้าง นักเขียนได้เข้าไปร่วมศึกษา
เรียนรู้กับครุภูมิปัญญาไทย เพื่อซึมซับองค์ความรู้ของแต่ละท่าน และนำ
เสนอแก่นความรู้และกระบวนการชีวิตของครุภูมิปัญญาไทยในรูปแบบ
ของงานเขียนที่อ่านและเข้าใจได้ง่าย เพื่อให้ผู้อ่านทุกกลุ่มเป้าหมายได้เข้า
ถึงบทบาทของครุภูมิปัญญาไทยที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ
สร้างความตระหนักในสังคมให้ครุภูมิปัญญาไทยได้รับการยอมรับอย่าง
แท้จริง

สำหรับ ครูจ๋อน ไทรวีมาน ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑ ด้านศิลปกรรม (การผลิตเครื่องดนตรีไทย) สำนักงานฯ ได้รับเกียรติจากรศ.ดร.ศักดิ์ชัย นิรัญทิว รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เป็นผู้ศึกษาและถ่ายทอดองค์ความรู้ของท่านเป็นหนังสือในชื่อ “ครูดนตรีผู้ยิ่งใหญ่แห่งบางพลี : ครูจ๋อน ไทรวีมาน”

ครูจ๋อน ไทรวีมาน เป็นอีกหนึ่งตัวอย่างของผู้ที่มีความวิริยะ อุตสาหะ พากเพียร ใช้ภูมิปัญญาที่สั่งสมจากการทำงาน และศึกษาองค์ความรู้ ด้วยตนเองจนสามารถนำความรู้ที่นำมาผลิตเครื่องดนตรีไทย เป็นที่รู้จัก แพร่หลายทั้งในประเทศและต่างประเทศ นอกจากนี้ ครูจ๋อน ไทรวีมาน ยังได้เสียสละทั้งกำลังกาย กำลังใจ กำลังทรัพย์ และเวลา ในการใช้บ้าน ของตนเองเป็นสถานที่ถ่ายทอดความรู้ด้านดนตรีไทยให้แก่แก่นักเรียนระดับ ชั้นประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และประชาชนที่สนใจทั่วไป รวมทั้ง ครูอาจารย์ที่สอนดนตรีไทยในโรงเรียนต่างๆ โดยมีได้คิดค่าเล่าเรียน แต่อย่างใด นับเป็นการนำภูมิปัญญาไทยเข้าสู่การจัดการเรียนการสอน ในการศึกษาทั้ง ๓ รูปแบบอย่างแท้จริง

สำนักงานฯ จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า เนื้อหาสาระในหนังสือเล่มนี้ จะสามารถกระตุ้นให้สังคมได้รับรู้ถึงคุณค่า ความเสียสละ และความดีงาม ของครูภูมิปัญญาไทย องค์ความรู้และภูมิปัญญาที่ได้มีการสั่งสมจน ตกผลึกของท่านเหล่านี้ จะสามารถเป็นตัวอย่างอันดีในสังคม และเป็น แบบอย่างของการปรับประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาให้แก่อนุชนรุ่นหลัง ได้นำไป สร้างคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติสืบไป

๕๐ และ —
๖ —————
(นายรุ่ง แก้วแดง)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

จากใจผู้เขียน

สังคมแต่ละสังคมย่อมมีวัฒนธรรมเป็นแกนสารสำคัญที่จะยึดโยงองค์ประกอบของสังคมไว้ด้วยกัน ดนตรีไทยคือส่วนสำคัญยิ่งอย่างหนึ่งของวัฒนธรรมไทยที่เป็นผลของการตกผลึกทางภูมิปัญญา สืบทอดมาอย่างยาวนานและมีบทบาทสัมพันธ์กับชีวิตคนไทยอย่างต่อเนื่อง

ครูจ๋อน ไทรวิมาน คือ ทรัพยากรทางภูมิปัญญาไทยที่เป็นแกนหลักในการเผยแพร่ความรู้ความสามารถทางดนตรีให้แก่เยาวชนและผู้สนใจพร้อมๆ กับประกอบอาชีพผลิตเครื่องดนตรีไทยอยู่ที่อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จะมีลูกศิษย์กระจายอยู่ทั่วไปทั้งในบางพลีและที่อื่นๆ

ในฐานะที่เป็นบุคคลคนหนึ่ง ครูจ๋อน ไทรวิมาน มีชีวิตที่นำศึกษาเป็นอย่างยิ่งสำหรับวงการศึกษาไทยและเป็นแบบฉบับที่ดีของผู้รับการศึกษาตลอดชีวิตที่เราทุกคนอยู่ในปัจจุบัน เนื่องจากโดยพื้นเพเดิมเป็นลูกชาวนานักดนตรี จบการศึกษาในระบบเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ แต่เมื่อเวลาผ่านไป ๔๐ ปี ครูจ๋อนได้มีโอกาสเรียนจากวิทยาลัยชีวิตจริง จนเป็นช่างที่ชำนาญในการประดิษฐ์เครื่องดนตรีไทยเกือบทุกประเภทอย่างได้มาตรฐาน มีกิจการเป็นของตนเอง และเป็นครูของครู ครูของประชาชนทั่วไป ที่สำคัญคือเป็นครูภูมิปัญญาไทย

คุณค่าของความรู้ที่ครูจื่อนถ่ายทอดออกไปสู่เยาวชนเป็น
คุณค่าที่สูงส่งและช่วยสร้างความมั่นคง จรรโลงวัฒนธรรมทางดนตรี
ให้สืบต่อยาวนานจนมีอายุประมาณได้ ในฐานะของผู้สนใจในดนตรี
ไทยและภูมิปัญญาไทย จึงรู้สึกยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้มีโอกาสศึกษา
กิจกรรมบางส่วนในชีวิตของท่าน โดยหวังให้เป็นบทศึกษาบทหนึ่งของผู้
ใฝ่รู้ในภูมิปัญญาไทย

ขอขอบคุณ โครงการศึกษาภูมิปัญญาและการถ่ายทอดของครู
ภูมิปัญญาไทย และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติที่ให้
โอกาสอันมีคุณค่า เช่นนี้

รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย นิรัญทวี

สารบัญ

บทที่	หน้า
๑ คนตรีไทยนี้มีคุณทุกสิ่งไป	๑
๒ เริ่มต้นชีวิตครูดนตรีและช่างทำเครื่องดนตรี	๑๔
๓ จากลูกจ้างมาเป็นเจ้าแก้ว	๓๑
๔ แรงแบบดาลใจให้มาเป็นครูดนตรี	๔๒
๕ กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ดนตรีไทย ของครูจ๋อน	๖๗
๖ เรียนดนตรีไทยได้อะไรมากกว่าที่คิด	๕๒
๗ ภูมิรู้ในภูมิปัญญา	๕๘
๘ เครื่องข่าของครูต้นแบบ	๑๐๕
๙ ใหว่ครูดนตรีที่บ้านครู บรรณานุกรม	๑๑๔ ๑๒๔

บทที่ ๑

ดนตรีไทยนี้มีคุณค่าทุกสิ่งไป

ชื่อของบทนี้ผู้เขียนตั้งใจดัดแปลงมาจากกลอนวรรคหนึ่งที่กล่าวไว้ในวรรณคดี เรื่อง พระอภัยมณีที่ว่า

“อันดนตรีมีคุณค่าทุกสิ่งไป ย่อมใช้ได้ตั้งจินดาค่าบุรินทร์”
เพื่อแสดงให้เห็นว่าดนตรีมิได้มีคุณค่าที่เป็นเพียงวัฒนธรรมของไทยหรือเล่นเอาความสนุกสนานแต่เพียงอย่างเดียว แต่ถ้าเราศึกษาให้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้นจะพบอะไรต่อมิอะไรมากมายที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาอันยิ่งใหญ่ของคนไทย ถ้าในวันนี้ลูกหลานพากันหันหลังให้ดนตรีไทย ก็เป็นสิ่งที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง คือเสียดายแทนลูกไทยหลานไทยเหล่านั้นที่ไม่มีโอกาสได้รับรสคุณค่าของดนตรีไทย

ความเป็นมาของดนตรีไทย

การเล่นดนตรีคงเกิดขึ้นมาพร้อมกับสังคมของมนุษย์ตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ แต่สำหรับดนตรีไทยที่ถือเอาสมัยสุโขทัยเป็นเริ่มต้นของประวัติศาสตร์ของชาติ มีผู้รู้ทางดนตรี เช่น ท่านอาจารย์มนตรี ตราโมท เล่าไว้ว่า มีหลักฐานยืนยันได้ว่าไทยเริ่มมีการเล่นดนตรีกันตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยพิจารณาจากหลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง (หลักที่๑) มีข้อความกล่าวถึงดนตรีว่า “ด้วยเสียงพาทย์เสียงพิณ

เสียงเลื่อนเสียงขับ ใครจักมักเล่น เล่น ใครจักมักหัว หัว ใครจักมักเลื่อน เลื่อน” ข้อความว่า ด้วยเสียงพาทย์เสียงพินนั้นหมายความว่า การระดมประโคมด้วยเสียงดนตรีประเภทตีและตีเป่า ท่านสันนิษฐานว่า พินน่าจะหมายถึงพิณเพียะ พินน้ำเต้าและกระจับปี่ และท่านได้อ้างถึงหลักฐานจากภาพวาดพุทธประวัติและศิลาจารึกหลักอื่นประกอบเพื่อชี้ให้เห็นว่า ชาวสุโขทัยต่างมีความสุขอยู่กับดนตรีและนำดนตรีมาเชื่อมโยงกับกิจกรรมของชีวิตและศาสนาอยู่ไม่น้อย

ครั้นมาถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา การดนตรีก็ได้รับการพัฒนาอย่างมาก เช่นเดียวกับโครงสร้างทางการเมืองและสังคมในมิติอื่นๆ ที่มีความเจริญเติบโต มีรายละเอียดสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เครื่องดนตรีมีครบทั้งประเภทตี ตี เป่า มีทั้งวงที่เรียกว่าปี่พาทย์ ซึ่งเป็นปี่พาทย์เครื่องห้า คือ ประกอบด้วย ปี่ใน ฉ่องวง ตะโพน กลองทัด ฉิ่งและระนาด ซึ่งสันนิษฐานว่าเกิดขึ้นในช่วงเวลาอยุธยาตอนกลาง ในส่วนเครื่องสายปรากฏว่ามีครบทั้งซอด้วง ซออู้ จะเข้ ขลุ่ย โพนทับ กรับฉิ่ง และมีวงมโหรีจัดแยกเป็นอีกลักษณะหนึ่ง ประกอบด้วย ซอสามสาย กระจับปี่ โทน และกรับพวง โดยตอนสมัยปลายกรุงศรีอยุธยาได้เพิ่มขลุ่ยกับรำมะนา

มีเอกสารหลักฐานหลายอย่างที่แสดงให้เห็นว่าดนตรีเข้ามา มีบทบาทในชีวิตของคนสมัยอยุธยาและคนในสมัยนั้นนิยมเล่นดนตรีกันอย่างมาก จนอาจลามไปทำเสียงรบกวนถึงในเขตพระราชฐาน ในรัชสมัยพระบรมไตรโลกนาถ จึงได้มีการกำหนดห้ามไว้ในกฎหมายเทียรบาล ตอนที่ ๑๕ ว่า

“แต่ละประตูแสดงรามถึงสระแก้ว ไอยการหมื่นโทวาริก
ผิวผู้ชาย

หญิงเจราด้วยกันก็ดี แลร้องเรือเป่าขลุ่ย เป่าปี่ ตีทับขับ
รำให้ร้องนั้น

ไอยการหมื่นโทวาริก ถ้าจับได้โทษ ๓ ประการ ประการหนึ่ง
ให้ส่งมหาดไทย

ประการหนึ่งให้ส่งอัครักษ์ ประการหนึ่งให้สักลงหญ้าช้าง”

ส่วนในพิธีการทั้งพิธีการหลวงและพิธีการราษฎร์ จะมีดนตรี
ประกอบอยู่ด้วยเสมอ ถ้าเป็นพิธีหลวงจะมีบัณเฑาะว์ สังข์ แตร ปี่ โขน
ปี่ชวา เปิงมาง กลองชนะ และมโหรีทีก เป็นหลักสำคัญ ในงานพิธีของ
ราษฎร์ตั้งแต่เรื่องโกนจุก ทำขวัญ ถวายภัตตาหารพระสงฆ์ ก็จะมีเพลง
บรรเลงประกอบ เช่น เพลงสาธุการ เพลงเหาะ เพลงช้า เพลงเร็ว
 เป็นต้น

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์หรืออาจเรียกว่ากรุงเทพฯ ซึ่งเป็น
สมัยที่เชื่อมต่อมาถึงปัจจุบัน ดนตรีไทยได้พัฒนาขึ้นอย่างหลากหลาย
ทั้งด้านเครื่องดนตรี เพลง และนักดนตรี ตลอดเวลา ๒๐๐ กว่าปีของ
การตั้งกรุงเทพฯ เป็นเมืองหลวง ได้มีการหลอมรวมวัฒนธรรมดนตรี
จากรากฐานของสังคมไทยและจากนานาประเทศ เนื่องจากการติดต่อ
สื่อสารสัมพันธ์กับชาวต่างชาติกระทำกันอย่างกว้างขวาง

การคงอยู่ของดนตรีไทยในสมัยกรุงเทพฯ เชื่อมโยงกับ
โครงสร้างสังคมไทยตามระบบการปกครองแบบเจ้าขุนมูลนาย
กิจกรรมดนตรีไทยและนักดนตรีชั้นครูส่วนใหญ่จึงเจริญรุ่งเรือง

ฝีกปรือฝีมี่อยู่ภายใต้อุปถัมภ์จากเจ้านายและเชื้อพระวงศ์ต่างๆ ประวัติความเป็นมาของดนตรีไทยในช่วงนี้จึงมีบันทึกผลงานถ่ายทอดปรากฏอยู่มาจนถึงปัจจุบัน ส่วนกิจกรรมดนตรีของราษฎรคงดำเนินผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตตั้งแต่กิจกรรมที่เกี่ยวกับการเกิดจนถึงการตาย กิจกรรมเฉลิมฉลองที่เป็นความสุข และความทุกข์ของราษฎรสืบทอดอยู่ในสังคมทั่วไปผ่านความทรงจำของครูคนตรีผู้ถูกศิษย์ตามวิถีชีวิตพื้นบ้านไทย มิได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

อย่างไรก็ตามหากจะขมวดประเด็นให้เห็นการสืบทอดดนตรีไทยสามารถกล่าวได้ว่า แหล่งของการคงอยู่และสืบเนื่องดนตรีไทยมี ๓ แหล่ง คือ

๑. พระมหากษัตริย์ เชื้อพระวงศ์และข้าราชการบริพารชั้นสูง

ตามประวัติพัฒนาการดนตรี ดนตรีไทยเป็นกิจกรรมของพระมหากษัตริย์ไทยมาตั้งแต่อดีต พระมหากษัตริย์บางพระองค์ทรงเป็นนักดนตรีชั้นยอดเยี่ยม ทรงพระปรีชาสามารถทางดนตรีทั้งบรรเลง และแต่งเพลงได้ด้วยพระองค์เอง เช่น พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ซึ่งเป็นที่กล่าวขานของนักดนตรีไทยในยุคต่อๆ มา ว่าพระองค์ทรงมีซอสามสายคู่พระหัตถ์ ซึ่งพระราชทานชื่อว่า “ซอสายฟ้าฟาด” ครั้งหนึ่งในขณะทรงบรรทมพระองค์ทรงพระสุบินเป็นทำนองเพลงเพลงหนึ่ง เมื่อตื่นจากบรรทมพระองค์ยังสามารถนำมาแต่งเพลงได้ และมีการจำมาบรรเลงกันอยู่จนถึงปัจจุบันชื่อว่า เพลงสรรเสริญพระจันทร์ หรือเพลง “บุหลันลอยเลื่อน”

พระมหากษัตริย์อีกพระองค์หนึ่งที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นนักดนตรีชั้นเยี่ยม คือ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงนิพนธ์เพลงซึ่งนิยมนำมาบรรเลงกันอยู่ในปัจจุบัน ๓ เพลง คือ ราตรีประดับดาว เขมรละออองค์ (เถา) และ โหมโรงคลื่นกระทบฝั่ง สามชั้น

พระมหากษัตริย์พระองค์อื่นๆ ทุกพระองค์ล้วนแต่ทรงพระปรีชาสามารถอย่างยิ่ง ส่วนนักดนตรีที่มีความสามารถก็จะได้รับพระราชทานราชทินนามและยศศักดิ์ตามความสามารถของตน เช่น ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ราชทินนามของนักดนตรีสามารถนำมาแต่งเป็นกลอนที่มีความยาวหลายบท ได้แก่

พระเพลงไพเราะ	หลวงเพราะสำเนียง
หลวงเสียงเสนาะกรรณ	พระสรรพเพลงสรวง
หลวงพวงสำเนียงร้อย	หลวงสร้อยสำเนียงสนธิ์
หลวงวิมลวังเวง	หลวงบรรเลงเลิศเลอ
ขุนบำเรอจิตรจรุง	หลวงบำรุงจิตรเจริญ
ขุนเจริญดนตรีการ	พระยาประสานดุริยศัพท์
หลวงศรีวาทิต	หลวงสิทธิวาทิต
พระพิณบรรเลงราช	พระพาทยบรรเลงรมย์
หลวงประสมสังคีต	พระประณีตวรศัพท์
พระประดับดุริยกิจ	ขุนสนิทบรรเลงการ
หมื่นประคมเพลงประสาน	หลวงชาญเชิงระนาด
ขุนฉลาดขั้ววง	ขุนบรรจงทุ้มเลิศ
หมื่นประเจิดปีเสนาะ	หลวงไพเราะเสียงซอ
ขุนคลอขลุ่ยคล่อง	หลวงว่องจะเข้รับ

หมื่นคนธรรพประสิทธิ์สาร	หมื่นขับคำหวาน
หมื่นตันตรีการ เจนจิตร	หลวงประดิษฐไพเราะ
พระยาเสนาะดุริยางค์	พระลำอังก์คนตรี

ท่านนักดนตรีเหล่านี้บางท่านได้ฝากฝีมือทางดนตรี และทางเพลงโดยมีลูกศิษย์สืบทอดมาถึงปัจจุบัน เช่น หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ท่านได้แต่งเพลง ซึ่งตกทอดมาถึงปัจจุบันมากกว่าร้อยเพลง บางเพลงท่านก็แต่งขึ้นใหม่ บางเพลงก็ดัดแปลงตกแต่งทำนองจากของเดิม หรือไปพบไปเห็นของต่างชาติก็นำมาประยุกต์เป็นเพลงไทยแต่ให้คงสำเนียงของต่างชาติ เช่น การตามเสด็จเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดชไปประเทศอินโดนีเซีย เมื่อ พ.ศ.๒๔๕๕ ก็ได้้นำเพลงทำนองของอินโดนีเซียมาแปลงเป็นไทย เช่น เพลงยะวา เพลงสะมารัง เพลงบูเซ็นซ็อค เป็นต้น อีกทั้งท่านยังดัดแปลงเครื่องดนตรีของอินโดนีเซียมาสร้างเป็นอังกะลุง ดังที่นำมาบรรเลงกันในปัจจุบัน

ในระดับเชื้อพระวงศ์ชั้นสูงที่ได้รับการกล่าวถึงว่าเป็นผู้ทรงความสามารถทางดนตรีไทยและให้ความอุปถัมภ์วงดนตรีไทย จนมีวงประจำวังของตนมีอยู่หลายพระองค์ เช่น สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาบริพัตรสุขุมพันธ์ ซึ่งประดิษฐ์เพลงไทยไว้มาก เช่น เพลงแขกมอญบางขุนพรหม แขกสาย (เถา) อาถรรพ์(เถา) แขกสาหร่าย สามชั้น โหมโรงประเศบันสามชั้น อาเฮีย สารถิ เป็นต้น และยังเป็นผู้นำในการผสมผสานดนตรีสากลแบบตะวันตกให้มาบรรเลงในแนวดนตรีไทย เช่น นำเครื่องดนตรีสากลมาบรรเลงเพลงไทยในรูปแบบที่รู้จักกันดีในปัจจุบันคือ วงโยธวาทิต และทำโน้ตเพลงสำหรับเพลงไทยเป็นครั้งแรก

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ผู้ทรงพระราช
นิพนธ์เพลงเขมร ไทร โยค เป็นผู้ประดิษฐ์เพลงไทยในแนวการขับร้อง
ประสานเสียง และเป็นผู้ตั้งวงที่เรียกว่า วงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์

กรมหมื่นพิไชยมหินทโรดม (พระองค์เจ้าเพ็ญพัฒนพงศ์)
พระเจ้าลูกเธอ ในรัชกาลที่ ๕ ผู้ทรงพระราชนิพนธ์เพลงลาวดวงเดือน
เป็นต้น

นอกจากนั้นยังมีเชื้อพระวงศ์และเจ้านายชั้นสูงได้รับการ
กล่าวถึงว่ามีวงดนตรีปี่พาทย์และนักดนตรีที่อยู่ในความอุปถัมภ์อีก
หลายท่าน เช่น สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหามาลากรมพระยาบำราบปรปักษ์
(ราชสกุล มาลากุล) พระองค์เจ้าสิงหนาทราชครูวงศฤทธิ (ราชสกุล กุญชร)
เจ้าพระยาพระมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เจ้าพระยามหินทรศักดิ์
ชำระ (เพ็ง เพ็ญกุล) เป็นต้น ซึ่งเมื่อรวมนักดนตรีชั้นครูที่สังกัดอยู่
ในวงดนตรีของบุคคลชั้นสูงทั้งมวลวังย่อมเป็นแหล่งที่พุ่มพักและ
สืบทอดภูมิปัญญาดนตรีไทยอย่างยิ่งใหญ่

๒. ประชาชนทั่วไป

ดนตรีไทยได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมในชีวิตของ
คนไทยโดยทั่วไป ดังนั้นตามจังหวัดต่างๆ ย่อมมีครูดนตรีและ
ผู้ประกอบอาชีพทางดนตรีกระจายอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
จังหวัดในภาคกลาง เช่น พระนครศรีอยุธยา สุพรรณบุรี สมุทรสงคราม
อ่างทอง รวมทั้งในกรุงเทพมหานครเองยังคงมีวงดนตรีสืบทอดกัน
ต่อมาจนถึงปัจจุบัน วงดนตรีของประชาชนที่ได้รับการกล่าวถึงใน
สมัยเก่า ได้แก่ วงครุสสิน ศิลปบรรเลง แห่งอำเภออัมพวา วงของ

ครูตัม ครูแดง พาทยกุล จังหวัดเพชรบุรี วงครูทับ พาทยโกศล แห่งวัดกัลยาณมิตร ธนบุรี ในปัจจุบัน เช่น วงของกำนันสำราญ เกิดผล อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น

กิจกรรมอย่างหนึ่งที่กระตุ้นให้เกิดพัฒนาการทางฝีมือการบรรเลงดนตรีคือความนิยมในการประชันวงปีพาทย์ ซึ่งมักจัดขึ้นในงานประจำปีของวัดต่าง ๆ รวมไปถึงงานที่มีเจ้าภาพ เช่น งานโกนจุก บวชนาค หรืองานศพ สถานที่ประชันวงในกรุงเทพฯ ที่โด่งดังอีกที่หนึ่งคือวัดพระพิเรนทร์ กรุงเทพมหานคร และในตอนหลังสถาบันการศึกษาบางแห่งก็นิยมจัดให้มีการประชันวงปีพาทย์กันขึ้น แต่บางครั้งก็เลยไปเรียกอย่างอื่น เนื่องจากแม้ว่าการประชันวงจะเป็นกลวิธีให้ครูดนตรีหรือนักดนตรีพยายามพัฒนาฝีมือการเล่นพัฒนากลเม็ดเด็ดพราย ลูกเล่นที่วิจิตรพิสดารเชิงการผสมวงด้วยเครื่องดนตรีที่พิเศษต่างๆ เพื่อให้คนฟังรู้สึกว่ามีฝีมือเหนือกว่าวงดนตรีวงอื่น แต่ก็มักทำให้เกิดการบาดหมางน้ำใจ ทะเลาะวิวาทกันขึ้นมาในหมู่ศิษย์ได้

วงจริยวิธีชีวิตของคนไทยที่เริ่มตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ได้แก่ การโกนจุก อุปสมบท สมรส งานศพ ย่อมทำให้ดนตรีไทยยังคงถ่ายทอดสืบต่อกันไปได้ในสังคม ยกเว้นในวิถีชีวิตของสังคมเมืองยุคใหม่ที่มีวิถีชีวิตแบบสำเร็จรูปมากยิ่งขึ้น กิจกรรมของชีวิตทุกกิจกรรม ถือเอาง่ายๆ สั้นๆ และฉาบฉวยเป็นที่ตั้ง เช่น พิธีการงานศพ ถ้าจะหรูหราก็เดินตามความหรูหราแบบตะวันตก เช่น พิธีแต่งงาน ที่จัดในโรงแรมระดับหรู ซึ่งมีบรรยากาศไม่เข้ากับเสียงของดนตรีไทยก็อาจเป็นเหตุให้ดนตรีไทยห่างหายไปจากสังคมไทยได้

๓. สถาบันการศึกษา

ในยุคปัจจุบันสถาบันการศึกษาทุกระดับให้ความสำคัญแก่การเรียนดนตรีไทยมากขึ้น อาจกล่าวได้ว่ากิจกรรมดนตรีไทยในโรงเรียนได้เริ่มมาตั้งแต่ช่วง พ.ศ.๒๕๐๐ มีโรงเรียนบางโรงเรียนได้จัดตั้งวงดนตรีไทยหรือวงอังกะลุงนักเรียนขึ้น เช่น โรงเรียนบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นโรงเรียนระดับมัธยม ได้กำหนดให้นักเรียนทุกคนต้องมีเครื่องดนตรีของตนเองคนละ ๑ ชิ้น ตามความสนใจและฐานะ มีครูสุวรรณ ทับทิมเจือ เป็นผู้สอน จนนักเรียนสามารถเล่นดนตรีประเภทวงเครื่องสายออกเล่นตามงานต่างๆ ทั้งของประชาชนทั่วไปและของงานราชการได้ สืบมาจนถึงปัจจุบัน

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สมัยเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา มีนิสิตและคณาจารย์ที่เป็นสมาชิกชุมนุมดนตรีไทยได้จัดกิจกรรมส่งเสริมดนตรีไทยด้วยการเดินทางไปแสดงดนตรีไทยและบรรยายให้ความรู้ทางดนตรีไทยแก่เยาวชนในเกือบทุกภูมิภาคจนกิจกรรมนี้กระทำสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

การเรียนการสอนดนตรีไทยได้มีการบรรจุอยู่ในหลักสูตรทั้งระดับประถมศึกษาถึงอุดมศึกษา เช่น ในหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. ๒๕๒๑ วิชาดนตรีถูกจัดรวมอยู่ในกลุ่มวิชาสร้างเสริมลักษณะนิสัย โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อ

๑. ให้รู้จักคุณค่าของประสบการณ์ทางดนตรีและนาฏศิลป์ และให้มีความสนุกสนานเพลิดเพลิน
๒. ให้มีความรู้และฝึกทักษะพื้นฐานเกี่ยวกับดนตรีและ

นาฏศิลป์

๓. ให้มีโอกาพัฒนาตนเองและมีส่วนร่วมในกิจกรรมดนตรีและนาฏศิลป์ตามความถนัดและความสนใจของผู้เรียน เป็นต้น

สำหรับในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น วิชาดนตรีไทยจะมีคาบการเรียนประมาณ ๒ คาบต่อสัปดาห์ต่อภาคเรียน ซึ่งนับว่าเป็นเวลาที่น้อยมากสำหรับการปลูกฝังให้รักดนตรี

ในระดับอุดมศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัยได้เป็นแกนกลางเพื่อกำหนดมาตรฐานการเรียนการสอนดนตรีไทย โดยได้แต่งตั้งคณะกรรมการวางแผนและนโยบายเพื่อพัฒนาและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมด้านดนตรีไทยและดนตรีพื้นเมือง เมื่อ ๑๕ กันยายน ๒๕๓๑ และแต่งตั้งคณะกรรมการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย คณะอนุกรรมการชุดนี้ได้สรุปว่า ดนตรีไทยมีความเป็นศาสตร์ เพราะว่ามีองค์ประกอบครบถ้วน ๑ องค์ประกอบคือ

๑. มีศัพท์เฉพาะของตนเอง เนื่องจากศาสตร์ดนตรีไทยมีศัพท์เฉพาะที่ใช้เป็นศัพท์อธิบายความรู้เกี่ยวกับดนตรีไทยมากมาย เช่น ปี่พาทย์ เครื่องสาย ทาง ลูกล่อ ลูกขัด เป็นต้น

๒. มีโครงสร้างของเนื้อหาสาระที่ผู้เรียนต้องเริ่มเรียนอย่างเป็นระดับขั้น ทั้งความรู้ในภาคปฏิบัติและภาคทฤษฎี

๓. มีวิธีการศึกษาค้นคว้า ซึ่งเน้นในเรื่องของการปฏิบัติ และพัฒนาวิธีการสร้างองค์ความรู้อย่างเป็นระบบต่อเนื่อง

เกณฑ์มาตรฐานที่สร้างขึ้นได้กำหนดตามระดับการศึกษา คือ

■ **ระดับอนุบาล** เป็นการจัดการเรียนการสอนดนตรีไทย

เพื่อการวางรากฐานสำหรับวิชาการดนตรีไทยในด้านจังหวะ โสตทักษะ และระเบียบวินัยแห่งนิสสัยการดนตรี

■ **ระดับประถมศึกษา** เป็นการจัดการเรียนการสอน เพื่อเป็นพื้นฐานการปฏิบัติเครื่องดนตรี ชั้นเตรียมการ โดยเน้นทักษะด้านกายภาพ และทักษะด้านการใช้ดนตรี

■ **ระดับมัธยมศึกษา** เป็นการจัดการเรียนการสอนวิชาดนตรีไทยเพื่อการเตรียมพร้อมในการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อไปประกอบอาชีพในระดับที่เหมาะสมได้

■ **ระดับอุดมศึกษา**

ปริญญาตรี ให้มีความรู้ในวิชาชีพเฉพาะสาขา ชั้นวิเคราะห์ วิชาการที่เกี่ยวข้อง รู้จักจำแนกความเป็นเหตุผลเชิงวิชาการในวิชาชีพ อย่างสมเหตุสมผล ฯลฯ

ปริญญาโท ให้มีความรอบรู้ลุ่มลึกตามลักษณะแห่งวิชาเอก ที่กำหนด ในแต่ละสาขาโดยกระบวนการศึกษาวิจัย

ปริญญาเอก ให้การศึกษาดนตรีไทยโดยใช้กระบวนการวิจัย เพื่อการค้นคว้าและเสาะแสวงหาแนวทางสำหรับการก่อให้เกิด วิวัฒนาการเชิงวิชาการ และทักษะที่ลุ่มลึกเชิงปรัชญา สุนทรียศาสตร์

ในส่วนของรายละเอียด ได้กำหนดความรู้ ความรู้สามารถ แบ่งออกเป็น ๑๑ ชั้น ตั้งแต่ชั้นที่ ๑ ถึงชั้นที่ ๑๑ เช่น ชั้นที่ ๑ กำหนดว่า

ส่วนปีพาทย์ สามารถปฏิบัติต่อเครื่องดนตรีได้ถูกต้อง และบรรเลงเพลงอัตราจังหวะสองชั้นประเภทท่อนเดียวอย่างง่ายได้ อย่างน้อย ๕ เพลง ดังเพลงที่กำหนดหรือเพลงที่มีความยากง่ายใน

ระดับเดียวกัน

ชั้นที่ ๘ ด้านปี่พาทย์

สามารถบรรเลงเพลงต่าง ๆ ดังนี้

๑) กลุ่มเพลงหน้าพาทย์ เพลงพิธีกรรมและเพลงที่ใช้
ในการแสดงอย่างน้อย ๔ เพลง

๒) กลุ่มเพลงเรื่อง อย่างน้อย ๔ เรื่อง

๓) กลุ่มเพลงโหมโรง/โหมโรง.... อย่างน้อย ๓ ชุด
หรือเพลง

๔) กลุ่มเพลงสามชั้นและเพลงเถา อย่างน้อย ๒๒ เพลง

๕) กลุ่มเพลงต้น อย่างน้อย ๕ ต้น

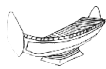
๖) กลุ่มเพลงเดี่ยว อย่างน้อย ๑ เพลง

๗) กลุ่มเพลงลาอย่างน้อย ๓ เพลง

แสดงให้เห็นว่าในปัจจุบันดนตรีไทยได้สืบทอดอยู่ในวงจ
ที่เรียกว่า บ้าน-โรงเรียน-วิทยาลัย (หรือมหาวิทยาลัย) แทนระบบการ
สืบทอดพัฒนาการเดิมคือ บ้าน-วัด-วัง อย่างไรก็ตามแหล่งของการ
ศึกษาในยุคปัจจุบันแหล่งของความรู้มิได้จำกัดอยู่แต่เพียงโรงเรียน
หรือวิทยาลัยเท่านั้น สถานที่ต่าง ๆ ในชุมชนยังสามารถเป็นแหล่ง
ความรู้สำคัญสำหรับให้ประชาชนทุกคนได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้
เช่น โรงงานอุตสาหกรรม ร้านค้า ตลอดจนศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน
ภายใต้แนวทางจัดการศึกษาของกรมการศึกษานอกโรงเรียน

ในส่วนของความรู้และฝีมือของคนตรีไทยนั้นไม่ว่าจะปรากฏอยู่ ณ ที่ใด จะต้องมิ “ครู” เป็นแกนขององค์ความรู้อย่างแยกกันไม่ได้ เพราะเราไม่สามารถถ่ายทอดความรู้ความเชี่ยวชาญทางดนตรีผ่านหนังสือหรือเทปบันทึกเสียงแต่เพียงอย่างเดียวได้ จะต้องมิครูเป็นผู้ถ่ายทอด กิจกรรมการเรียนการสอนคนตรีจึงเป็นกิจกรรมสัมพันธ์ระหว่างคนต่อคน โดยมีเครื่องดนตรีเป็นสื่อ

นับแต่โบราณกาลครูทางดนตรีมีอยู่มากมาย ที่ไม่ปรากฏชื่อคงมีอยู่มากที่ได้รับการบันทึกประวัติและได้รับการกล่าวถึงคงมีจำนวนน้อย ประจวบคังเพชร ซึ่งเป็นแร่ธาตุที่ฝังตัวอยู่ตามธรรมชาติที่จะถูกนำมาเจียรระไนเพื่อเป็นเครื่องประดับอวดความงามมีเพียงน้อยนิด ในจำนวนนี้มีครูจ๋อน ไทรวิมาน ครูคนตรี และช่างทำเครื่องดนตรีไทย ซึ่งได้รับการยกย่องเป็นครูภูมิปัญญาไทยด้านคนตรีไทย โดยท่านพยายามใช้ความรู้ความสามารถเพื่อเชื่อมต่ออดีตสู่ปัจจุบัน เป็นกำลังใจให้เยาวชนคนรุ่นใหม่มีความมานะพยายามประพฤติตนให้อยู่ในสายธารวัฒนธรรมไทย และเอื้อเพื่อแก่ผู้ใหญ่วัยเกษียณ ให้มีความสุขอยู่กับเครื่องดนตรีไทย ที่ตัวเองเป็นผู้บรรเลง

บทที่ ๒

เริ่มต้นชีวิตครูคนตรี และช่างทำเครื่องดนตรี

ไทรวิมานที่บางไทรป่า

ที่ตำบลบางไทรป่า ซึ่งขึ้นอยู่กับมณฑลนครไชยศรี ในสมัยรัชกาลที่ ๖ มีสภาพไม่ต่างไปจากหมู่บ้านในชนบททั่วไปของไทย มองไปทางใดมีแต่ความร่มครึ้มของต้นไม้ใหญ่ ชาวบ้านซึ่งล้วนแต่เกี่ยววันพันดองเป็นญาติพี่น้องกันมาหลายชั่วอายุคนอยู่กันเป็นกลุ่มเป็นหมู่บ้าน ทุกคนรู้จักกันตั้งแต่หัวบ้านจรดท้ายบ้าน ถัดออกจากหมู่บ้าน มีแต่ไรนาเป็นทุ่งโล่งสุดสายตา

เด็กชายจ้อนลูกพ่อแจ่ม แม่ซัน ก็ได้อาศัยลานบ้านลานทุ่งของบางไทรป่าวิ่งเล่นมาตั้งแต่เด็กๆ ด้วยความที่กำเนิดมาเป็นเด็กตัวเล็ก พ่อแม่เลยเรียกว่า “จ้อน” โดยพ่อแจ่มไม่เคยคาดคิดว่าอีก ๔๐ ปีต่อมา “จ้อน ลูกพ่อแจ่ม” จะกลายมาเป็นคนที่มีชื่อกระฉ่อนวงการศึกษากุมิปัญญาไทย

ความผูกพันต่อถิ่นกำเนิดเป็นธรรมชาติของคนไทยสมัยเก่า โดยทั่วไป เมื่อทางบ้านเมืองกำหนดให้มีการตั้งสกุลขึ้นใช้ พ่อแจ่ม

แม่ซัน จึงนำเอาชื่อตำบลมาผนวกกับความสุขสงบที่ได้อยู่ในถิ่นฐาน
บางไทรป่า จึงเกิดเป็นนามสกุล ไทรวิมาน คล้ายกับชาวบ้านแถบนั้น
ที่นิยมนำชื่อตำบลมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของนามสกุล โดยเป็นไปตาม
แนวคิดของทางราชการและขุนศรีไพรวรรณ กำนันตำบลบางเลนใน
ยุคนั้น

จนถึงปัจจุบัน ถ้าพบใครที่นามสกุลขึ้นต้นด้วย “ไทร”
บอกได้เลยว่าส่วนใหญ่ เป็นคนที่สืบเชื้อสายมาจากชาวบางไทรป่าทั้งสิ้น
เช่น ไทรภู่ทอง ไทรหาญ ไทรงามเอี่ยม ไทรชมภู ไทรหอมหวล
ไทรนิ่มนวล เป็นต้น ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องที่น่าชื่นชมอย่างยิ่งต่อความ
ฉลาดหลักแหลมและแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาไทยในการแสดง
ความรัก ความผูกพันและความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน ตลอดจน
ความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ โดยใช้นามสกุลเป็นสื่อติดตัวไว้สำหรับ
การแสดงออกถึงเทือกเถาเหล่ากอของตนเอง

ทุ่งรวงทองของบางไทรป่าในปัจจุบัน

วันนี้ที่บางไทรป่า

แม้ว่าวันนี้ที่บางไทรป่าจะยังคงมีทุ่งนาเขียวขจี สุ่มทุมพุ่ม พฤษภยังคงยืนต้นผ่านแดดผ่านฝนมานานนับสิบปี แต่วิถีชีวิตผู้คนต่างเปลี่ยนแปลงไป ลูกหลานส่วนใหญ่ของบางไทรป่าต่างหันหลังให้กับแม่น้ำท่าจีน ซึ่งเคยเป็นเส้นเลือดเลี้ยงชีวิต วันนี้ไม่ค่อยมีผู้คนสนใจมากนัก แต่กลับให้ความสำคัญกับถนนสายเล็กๆ ที่ทอดยาวเชื่อมระหว่างบางเลนและบางหลวง หลายครอบครัวย้ายบ้านมาปลูกใกล้ถนนเพื่อประกอบอาชีพค้าขาย หลายคนย้ายเข้ามาสร้างตัวอยู่ในกรุงเทพฯ หรือในเมือง แต่ก็ยังมีอีกจำนวนหนึ่งที่ยังคงอยู่กับนา และมีความรู้สึกเหมือนกับชานาทั่วๆ ไป คือ “ทำไปยั้งนั่นแหละ ไม่รู้จะทำอะไรดี จะทิ้งนาก็เสียตาย แต่ละปีได้ไม่คุ้มค่าเหนื่อยแถมค่าใช้จ่ายพวกปุ๋ย ค่ายาฆ่าหญ้า ฆ่าแมลงก็แพงขึ้นทุกปี”

ที่เจ็บปวดกว่านั้นคือ บางคนทำนาเป็นร้อยไร่ นาเหล่านั้นเคยเป็นของปู่ย่า ตายายของตน แต่วันนี้ต้องเช่าเขาทำเป็นรายปี เนื่องจากมีนายทุน มีบริษัทในกรุงเทพฯ ซื้อที่ไว้ตอนที่ที่ดินราคาถูกลง และยังไม่ได้มาทำประโยชน์อื่นใด

ลูกหลานที่บางไทรป่า ซึ่งยังมีอาชีพทำนาต่างกล่าวถึงครูจ้อนและพี่น้องว่า “เขาเก่ง สามารถไปสร้างเนื้อสร้างตัวที่อื่นได้ทุกคน”

ไทรวิมานคนสุดท้ายที่อยู่บางไทรป่าคือ ตัวพ่อแจ่มเอง และถึงแก่กรรมเมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๔ อายุได้ ๗๕ ปี ยังเหลือก็แต่ไทรต้นอื่นที่แตกกิ่งก้านแผ่รากไปสู่ตระกูลอื่น เช่น แจ่มคอนไพร เป็นต้น

ไม่เสียชื่อลูกพ่อแจ่ม

แม้ว่าพ่อแจ่ม จะมีอาชีพทำไร้ ทำนาเป็นพื้นตามแบบบรรพบุรุษ แต่ก็มีฝีมือในทางดนตรีอย่างยอดเยี่ยมส่งผลให้เสียงซอ เสียงขลุ่ยที่พ่อสี พ่อเป่าอยู่ทุกวันๆ กระทบโสตประสาทและฟังลึกลงสู่ก้นบึ้งของหัวใจเด็กชายจ๋อนตั้งแต่แรกเกิดเลยก็ว่าได้และอย่างไม่รู้ตัว ตอนเด็กๆ เด็กชายจ๋อนจะติดตามพ่อไปงานบรรเลงดนตรีอยู่เสมอ พ่อไปไหนก็ไปด้วยเพราะเข้าโรงเรียนช้า โดยเฉพาะถ้าพ่อไปเล่นดนตรีร่วมวงกับญาติและเพื่อนๆ เช่น ทำขวัญนาค เด็กชายจ๋อนจะชอบมากเพราะสนุกเหลือเกิน เมื่อคนทำขวัญนาค ร้องจบคณะดนตรี ประกอบด้วยซอ ขลุ่ย ระนาด จะผลัดกันส่งลื้อและรับ นอกจากนี้เวลาอยู่บ้าน พ่อแจ่มจะเล่นซอด้วง เป่าขลุ่ยประจำ เพลงที่พ่อแจ่มเล่นจนเด็กชายจ๋อนจำได้ คือ จระเข้หางยาว สุดสงวน นางครวญ แยกมอญ บางขุนพรหม เขมรพวง ไอยเรศ เด็กชายจ๋อนพยายามขอพ่อเล่นซอบ้าง พ่อก็ไม่ยอมเพราะกลัวซอจะเสีย เมื่อพ่อแจ่มไม่อยู่แอบไปลักลอบก็ไม่ใช่เพลงเพราะพ่อลดสายลงทั้งสองเส้น เสียงจะไม่สัมพันธ์กัน ทำให้สีไม่เป็นเพลง อยู่มาวันหนึ่งพี่ชายครูจ๋อนเลี้ยงควายอยู่กลางทุ่งดูแลไม่รอบคอบปล่อยให้ควายไปกินข้าวชาวบ้าน พ่อแจ่มกำลังสีซออยู่เมื่อรู้ว่าเกิดเรื่องจึงรีบไปและวางซอทิ้งไว้โดยลืมนลดสายซอ เด็กชายจ๋อนเฝ้าดูพ่ออยู่นานแล้วจึงรีบหยิบซอมาสีประมาณ ๒

รูปพ่อแจ่มในระหว่างบวช

ชั่วโมงก็สี่ซอเป็นเพลงได้ ตั้งแต่นั้นเด็กชายจื้อนก็สี่ซอได้เอง เพราะจำเพลงที่พ่อแจ่มเล่นทุกวันได้ ตอนนั้นเด็กชายจื้อนอายุ ๖ ขวบ แต่พ่อแจ่มยังไม่รู้ว่าลูกสี่ซอได้จนพ่อแจ่มไปออกงาน เด็กชายจื้อนตามไปและได้สี่ซอกลางงานได้เป็นเพลงทำให้ทุกคนตื่นตื่นและชื่นชม พ่อแจ่มดีใจพลอยได้หน้าไปด้วย ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาเด็กชายจื้อนขอต่อเพลงกับพ่อ พ่อแจ่มจะสอนให้เพราะเห็นความตั้งใจจริงต่อมาไป หัดเป่าขลุ่ยกับอา ชื่อเวก ไทรภู่ทอง ซึ่งเป็นคนเป่าขลุ่ยไพเราะและเป่าขลุ่ยได้เพลงจำนวนมากที่สุด อาเวกจะสอนต่อเพลงให้โดยต่อให้ทีละวรรค พอจำได้ก็ต่อเพิ่มเติมให้ไปเรื่อยๆ เทคนิคต่างๆ เหล่านี้ครูจื้อนได้นำมาสอนลูกศิษย์จนถึงปัจจุบันนี้

กล่าวถึงพ่อแจ่ม ซึ่งเป็นครูคนแรกที่ทำให้เกิด “ การเรียนรู้ตามอริยาศัย ” แก่เด็กชายจื้อนนั่น แม้ว่าจะเสียชีวิตไปเมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๔ แล้ว แต่ยังคงอยู่ในความทรงจำของลูกหลานที่อาศัยอยู่ที่บางไทรป่า เช่น นายแหว่ แจ่มดอนไพร หลานเขยผู้ซึ่งกล่าวว่าเป็นคนที่ดูแลพ่อแจ่มอย่างใกล้ชิดในช่วงสุดท้ายของชีวิต กล่าวระลึกถึง “ ลุงแจ่ม ” ว่าเป็นคนตรง ประพฤติตนอยู่ในศีลในธรรมตลอดชีวิต ไม่เคยไปปิดมดเท็จกับผู้ใด พร้อมที่จะยื่นหยัดเพื่อความถูกต้องอยู่เสมอ นายแหว่เล่าว่า มีอยู่ช่วงหนึ่งที่ลุงแจ่มละครอบครัวไปบวชที่วัดใกล้บ้านป่าชันถูกคนขโมยไก่ที่เลี้ยงไว้ ทำให้ป่าแก่เจ็บแค้นไ้คนหัวขโมยอย่างมากถึงกับนั่งแข่ง นั่งด่าไ้คนขโมยไ้ก่อยู่ถึง ๗ วัน ร้อนถึงลุงแจ่มที่เป็นพระต้องมาจ้างให้ป่าแจ่มเลิกสาปแข่งขโมยเสียที โดยอบรมสั่งสอนว่าปล่อยให้มันเป็นเวรเป็นกรรมเขาไปเถิด เราอย่าเอามาใส่ใจ เป็นอารมณ์ ให้เกิดความทุกข์แก่เราเลย

ครูจื้อนเคยขยายความถึงพ่อให้ฟังเช่นกันว่า พ่อเป็นคน

ธรรมะธัมโม ถือศีลและนั่งสมาธิอยู่เป็นนิจ ซึ่งส่งผลมาสู่ลูกคือ ครูจ๋อน ปัจจุบันเมื่อว่างจากภารกิจหรือ มีปัญหายุ่งยากอย่างไรก็เกิดขึ้นครูจะหลบขึ้นไปชั้นบนของบ้านเพื่อทำสมาธิสงบใจตนเองอยู่เป็นประจำ

พ่อแจ่มได้ความรู้และฝีมือทางดนตรีในตอนเริ่มต้นจากผู้ใดไม่ปรากฏ แต่ว่าในตอนหลังได้พบกับครูสุวรรณ ไทรเกิดศรี ซึ่งมีอัธยาศัยไมตรีสุภาพเรียบร้อย อ่อนน้อมถ่อมตน มีฝีมือทางสีซอด้วง ซออู้ และมีชีวิตยืนยาวอยู่จนถึง ๘๐ ปี ในตอนหลังที่ครูจ๋อนมาอยู่ที่บางพลียังมีโอกาสได้เป็นลูกศิษย์เรียนเพลงอยู่หลายเพลง เช่น เพลงเทพบรรทม ๓ ชั้น เพลงนางครวญ ๒ ชั้น เป็นต้นแต่ส่วนใหญ่เป็นทางเก่าหรือทางโบราณไม่สามารถไปเล่นร่วมวงกับนักดนตรีอื่นได้ เมื่อไม่ค่อยได้นำมาเล่นก็เลือนลืมไปบ้าง ครูสุวรรณ ท่านนี้ยังเคยพูดกับครูจ๋อนว่า “เออ เคยสอนพ่อแล้วก็ยังได้มาสอนลูกอีก”

ครูสุวรรณ ไทรเกิดศรี ผู้เป็นครูของพ่อและครูของลูก

โดยทั่วไปในยุคเมื่อ ๔๐-๕๐ ปี ของบางไทรป่า ชาวบ้านแถบนั้นไม่มีใครเล่นดนตรีไทยได้ เวลาชาวบ้านจะมีงานบวช งานแต่ง หรืองานอื่นๆ ต้องไปจ้างแตรวงบ้าง ปี่พาทย์บ้างมาจากที่อื่น แต่พ่อแจ่มกับญาติพี่น้อง ซึ่งเป็นเกลอกันทางดนตรีไทยด้วย คือ นายเวก ไทรภู่อทอง หรือ อาเวก ของครูจ้อน จึงมักพากันไปเล่นร่วมวงกับคนหมู่บ้านอื่น เวลาเขามีงานแต่งงานหรืองานทำบุญเลี้ยงพระ อาเวก เป็นคนที่มีฝีมือทางเป่าขลุ่ยได้ยอดเยี่ยมคนหนึ่ง เสียขายที่ไม่มีลูกหลานถ่ายทอดไว้ มีแต่เพียงความทรงจำที่ลูกหลานเล่าอย่างภาคภูมิใจว่า “เวลาที่วิทยุกระจายเสียงมีรายการดนตรีไทย ไม่ว่าจะเป็เพลงอะไร เห็นพ่อเป่าคลอไปไ้ยังกับอยู่ในวงเดียวกันอยู่บ่อยๆ” และ “บางทีเวลาพ่อฟิดขึ้นมาไม่ใช่แต่เพียงปาก แต่ยังใช้จมูกเป่าขลุ่ยเป็นเพลงได้อีกด้วย”

ยามเย็น เมื่อญาติสองคนผู้มีดนตรีอยู่ในหัวใจว่างจากกิจวัตร เสียงขลุ่ย เสียงซอ ต่างสอดประสานเป็นทำนองเพลง เถาแล้วเถาเล่าเพิ่มชีวิตชีวาให้แก่ลำน้ำท่าจีนและที่ไหลเรื่อยผ่านบางไทรป่า นำเสียขายที่วันนี้ความเพราะพริ้งของเสียงดนตรีไทยจะถูกแทนที่ด้วยเสียงเพลงแปร่งๆ แต่อีกทีก็จากเครื่องเสียงรุ่นใหม่ของวัยรุ่นไปเสียแล้ว

แต่อย่างไรก็ตาม เมล็ดพันธุ์แห่งดนตรีไทยที่ซึมซับสู่หัวใจ และอารมณ์ของลูกพ่อแจ่ม ได้กลับมาเจริญเติบโตแตกกิ่งก้านสาขาอยู่อีกบางหนึ่งคือบางพลี เป็นการแตกสาขาประจูดัน ไทรงามที่แผ่ออกไปทุกทิศทุกทาง พร้อมๆ กับให้ร่มเงาแก่ทุกคนที่ต้องการอย่างกว้างขวาง

พิจารณาในทางการศึกษา ความรู้และประสบการณ์ของครูจ้อนเกิดจากการได้ฟัง ได้เห็นทุกวันจนตกผลึกอยู่ในตัว จนถึง

เวลาที่เหมาะสม ความรู้ความสามารถเหล่านั้นได้ฉายออกมาอย่าง
ชนิดที่คนใกล้ชิดก็คาดไม่ถึง ถ้าเป็นยุคปัจจุบันนี้คือการฉายแววอัจฉริยะ
ซึ่งต้องได้รับการส่งเสริมอย่างเป็นระบบ แต่ชีวิตของครูจ๋อนในเยาว์
วัยถูกผลักดันด้วยความบังเอิญและความจำเป็นของการประกอบ
อาชีพผนวกกับความ โชคดีของวงการดนตรีไทยในการเดินทางจาก
บ้านเข้าสู่โรงงานผลิตเครื่องดนตรี

อศยาศัยทางการศึกษาในโรงงานผลิตเครื่องดนตรี

ครูจ๋อนเรียนหนังสือจนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ จากโรงเรียน
ประชาบาลวัดบางไผ่ นารถ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เนื่องจาก
ครอบครัวมีฐานะค่อนข้างยากจนจึงออกจากโรงเรียน ช่วงนั้นทาง
บ้านเลิกทำนามาค้าขายอยู่แถววัดสะพาน พระโขนง ขณะนั้นพ่อก็ยัง
เล่นซออู้และมักจะไปซื้ออะไหล่เครื่องดนตรีไทยเพื่อมาซ่อมแซม
เครื่องดนตรีเสมอๆ บริเวณสี่แยกคอกวัวที่ห้างศุริยบรรณ ถนนตะนาว
ครูจ๋อนตามพ่อไปหลายครั้ง พ่อแหม่มจึงถามครูจ๋อนว่าสนใจที่จะทำงาน
ที่นี่ไหม จะได้ฝากให้ ผลสุดท้ายก็เข้าไปทำงานที่ห้างศุริยบรรณ ได้พบ
ช่างอายุมากๆ ฝีมือเก่งมากแต่ละคนทำงานมา ๓๐-๔๐ ปี บางคนก็ ๕
ปีก็มี ขณะนั้นครูจ๋อนอายุประมาณ ๑๔ ปี (ปี ๒๕๑๐) เมื่อเข้าทำงาน
ได้เงินเดือน ๔๕๐ บาท

เข้าทำงานในครั้งแรกมีหน้าที่เก็บกวาด เก็บเครื่องมือและ
รับใช้รุ่นพี่ๆ จน ๓ ปีผ่านไป จึงทำงานได้ ได้เดือนเป็นช่างน้อยๆ
จนอายุ ๑๗ ปี เงินเดือนเพิ่มเป็น ๖๐๐ บาท ทำเครื่องดนตรีทุกชนิด
ตามแต่ลูกค้าของห้างจะสั่งงาน งานชิ้นไหนทำไม่ได้ก็ถามรุ่นพี่ๆ

ความรู้ที่ได้รับในช่วงที่อยู่ในร้านครุฑบรรณ ครูจ๋อนได้รับความรู้ประสบการณ์ในการผลิตเครื่องดนตรีหลายประเภทจากครูช่างหลายต่อหลายคนและยังได้มีโอกาสรู้จักและรับฟังความรู้ต่างๆ จากเหล่านักปราชญ์และครุคนตรีไทยที่เก่งๆ เพราะท่านได้มาสั่งทำเครื่องดนตรีตามที่ท่านต้องการ และท่านได้แนะนำเทคนิควิธีที่จะให้ได้อะไรที่ท่านต้องการ เพราะจะทำให้เสียงดี ทำให้มีคุณภาพดี ฯลฯ ท่านเหล่านั้นหาว่าไม่รู้ว่า นั่นคือการถ่ายทอดภูมิปัญญาอันยิ่งใหญ่ให้แก่ พี่ชพันธุ์แห่งวงการดนตรี ความรู้ที่ออกมาในรูปของคำแนะนำ การเกี่ยวเจ็ญได้ส่งสมลงพื้นดินแห่งแวอัจฉริยะที่พร้อมจะเจริญงอกงามอย่างงดงาม ครูจ๋อนเคยกล่าวว่า “ทุกวันนี้ผมยังใช้ความรู้จากท่านผู้รู้เหล่านั้นในการประกอบอาชีพจนแทบจะใช้ไม่หมด เพราะมีประโยชน์มากมายเหลือเกิน” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความรู้เกี่ยวกับการทำซอสามสาย เพราะครูชั้นผู้ใหญ่คนนั้นนิยมเล่นซอสามสาย ซึ่งจัดว่าเป็นเครื่องดนตรีชั้นสูงและบรรเลงยาก

อาจารย์ภาวส บุนนาค

ท่านกรุณาช่วยชี้แนะในเรื่องการใส่ “กาจับหลัก” ไว้ภายในกะโหลกซอสามสาย จำนวน ๒ อัน ซึ่ง “กาจับหลัก” นี้คือไม้เหลากกลม คล้ายๆ ตะเกียบ ๒ อัน จะอยู่ภายในกะโหลกอยู่เคียงกับแกนยึดทวนซอ ซึ่งเรียกว่าแกนไม้เหลาชะโอน จะห่างจากแกนยึดทวนประมาณ ๑ นิ้วเศษ ต้องวางค้ำจากหน้าด้านบนมาถึงหน้าด้านล่าง ท่านยังเล่าให้ฟังอีกว่าเห็นซอสามสายมาหลายคัน มีอยู่คันหนึ่งมีกาจับหลักอยู่อันเดียวเป็นซอสามสายงาช้างประจำตระกูลของท่าน นอกจากนั้นก็มี ๒ อันประโยชน์ของการใส่กาจับหลักคือ ช่วยค้ำให้

หน้าซอไม่บิดเบี้ยวเพราะถูกปากข้างบนกับปากข้างล่างที่ประกบ
กะโหลกบีบยุบรวบเข้าหากันเวลาเร่งสายซอให้ตึง

อีกประการหนึ่ง คือ การกำหนดจุดตั้งหย่องซอสามสายท่าน
แนะนำให้มีระยะห่างจากรัดอกไปจนถึงตำแหน่งที่จะตั้งหย่องประมาณ
๑๖ นิ้ว ซึ่งจะต้องปรับเปลี่ยนไปตามขนาดของซอสามสายด้วย ดังนั้น
ครูจ๋อนเจ้าจึงได้นำคำแนะนำไปปฏิบัติก็พบว่าตำแหน่งการตั้งหย่องดัง
กล่าวมีส่วนช่วยให้ซอสามสายสามารถเปล่งเสียงได้ไพเราะและช่วยให้
สีซอได้ง่ายขึ้น กล่าวคือ นิ้วมือของคนเรามีขนาดและความยาวที่
ใกล้เคียงกันไม่แตกต่างกันมากนัก ถ้าระยะห่างจากรัดอกถึงหย่อง ยาว
๑๖ นิ้ว ตามที่ท่านแนะนำ เวลาเราเอานิ้วซุนลงบนสายเอกก็ไม่ต้อง
ถ่างนิ้วเอี๋มมากจนเกินไป หรือหนีบนิ้วติดกันจนมากเกินไป แต่ถ้า
ระยะห่างมากไปหรือน้อยไป เวลาสีซอ ก็จะต้องถ่างนิ้วเอี๋ม มากเกินไป
หรือหนีบติดกันเกินไป อาจจะทำให้เสียงเพี้ยนได้ง่าย สิ่งเหล่านี้
เป็นรายละเอียดที่ต้องสัมผัสกับของจริงจึงจะมองเห็นและเข้าใจ
เนื่องจากซอแต่ละคันจะมีส่วนต่างๆ แตกต่างกันไปตามวัสดุที่นำมา
ประกอบ

ครูเตือน พาทยกุล

ท่านกรุณาแนะนำให้เหลาก้านคันชักซอสามสายให้เล็กๆ และ
เบา เพื่อจะได้ประคองคันชักได้นานและสีได้หลายเพลง ถ้ามีขนาด
ใหญ่หรือหนักจนเกินไป จะมีผลทำให้ประคองคันชักไว้ไม่อยู่และเมื่อ
บรรเลงหลายๆ เพลงก็จะทำให้เมื่อยแขนได้ง่าย ข้อความรู้ดังกล่าว
ครูจ๋อน ได้รับมาในช่วงที่ไปเรียนสีซอสามสายกับท่านนั่นเอง ครูจ๋อน
ได้เหลากันชักไปมอบให้ท่าน ท่านก็แนะนำว่า

“...คุณจ๋อน ฉันสีไม่ค่อยไหวหรอกนะ พอหลายๆ เพลงแล้ว จะล้า ถ้าเลิกลงกว่านี้ก็จะประคองได้ดี อย่าให้ตึงมาก ถ้าตึงมากแล้ว เสียงมันจะกร้าว เสียงมันห้าว เหมือนกับสายซอด้วง เสียงมันตึงๆ ตึง จัดๆ เสียงมันก็กร้าว...”

สำหรับหางม้าหรือในล่อนที่จะนำมาขึ้นคันชักนั้น จะต้องใช้ ประมาณ ๒๐๐ - ๒๕๐ เส้น ซึ่งครูก็ได้ทดลองนำไปปฏิบัติแล้วโดยใช้หางม้าหรือในล่อนมากกว่าจำนวนที่กำหนดผลปรากฏว่าต้องดึงออกเพราะมันเยอะเกินไป แต่ถ้าใช้น้อยกว่าจำนวนที่กำหนดก็ต้องเพิ่มอีกจึงจะได้คันชักที่เหมาะสม

ครูโองการ กลับขึ้น (ครูต่อ)

ท่านครูแนะนำการทำคันทวนซอสามสาย โดยแนะนำอย่าให้ซอ “อาดมาก” เวลาสีซอจะแกว่ง คำว่า “อาด” หมายความว่า “แอน” (ง่าไปข้างหน้า หรือข้างหลัง) ซึ่งช่างทำซอโบราณจะเรียกว่า “อาด” ถ้าหีบซอสามสายคันไหนขึ้นลงซอแล้วแกว่ง ประคองยากก็อาจเป็นเพราะซออาดมากไปก็ได้ แต่โดยปกติซอสามสายคันหนึ่งๆ จะต้องมึลักษณะ “อาด” เล็กน้อย ครูจ๋อนเล่าว่าได้มีโอกาสเห็นซอสามสายโบราณหลายคันแล้ว ก็เห็นว่าแอนเล็กน้อยพองาม

ครูเหวาประสิทธิ์ พาทยโกศล

ท่านแนะนำให้ใช้ถ่วงน้ำหนัก ๒ บาท ติดที่หน้าซอสามสาย ซึ่งถ่วงหน้านี้จะต้องมีน้ำหนักที่เหมาะสมกับหนังและหน้าซอสามสายด้วย คำว่า “น้ำหนัก ๒ บาท” จะต้องมีกระชังตะกั่วผสมขี้ผึ้งชั้น (เป็นตะกั่วแบบเดียวกับที่ติดถ่วงเสียงพื้นระนาดเอก ระนาดทุ้ม และฆ้องวง)

บนเครื่องซังน้ำหนักทอง ให้ได้น้ำหนักพอดี แล้วจึงอัดใส่ลงใน ถังหน้า ถ้ามมากกว่าหรือน้อยกว่าก็ไม่ดีใช้ไม่ได้ สำหรับซอหน้าเล็กก็ ใช้ถังหน้าที่มีน้ำหนักลดหย่อนลงไปเล็กน้อย ส่วนตำแหน่งที่ติดถ่วง นักสีซอสามสายทุกคนจะต้องหาตำแหน่งการติดถ่วงหน้าเอาเอง อาจจะต้องเลื่อนขึ้น-ลง จนกว่าได้ตำแหน่งเสียงที่สมบูรณ์ ตรงนี้ก็ถือว่าเป็นศิลปะและความละเอียดอย่างหนึ่ง ไม่มีสูตรตายตัว

ครูประเวช กุ่มท

ท่านแนะนำให้ใช้ไม้เหลาชะโอนทำแกนยึดทวนซอสามสาย ซึ่ง “ไม้เหลา ชะโอน” ที่กล่าวถึงนี้เป็นชื่อของต้นไม้ชนิดหนึ่งที่ขึ้นอยู่ ตามป่าชายเลน รูปลักษณะคล้ายกับต้นหมาก มีขนาดลำต้นใหญ่เท่า โคนขาบริเวณตรงกลางลำต้นหรือที่เรียกว่า “ไส้” ที่ประกอบด้วย เนื้อเยื่อเหลวๆ ใช้ไม่ได้ ส่วนที่ใช้ได้ก็คือตรงบริเวณขอบๆ หนาประมาณ ๓ ซม. คูที่เสี้ยนแก่ดำๆ เสี้ยนแดงใช้ไม่ได้ จะต้องเอาใบไส แล้วตาก ขึ้นรูปสำหรับ ทำแกนยึดทวน จากนั้นจึงเหลาให้ได้ขนาดที่ต้องการ

โดยปกติต้นเหลาชะโอนนี้จะใช้ทำเสาโป๊ะปักปลาทุในทะเล เวลากระแสน้ำในทะเลไหลแรงๆ เสาโป๊ะนี้จะลู่ไปตามน้ำ ส่วนเวลา กระแสน้ำไหลนิ่งเสาโป๊ะก็จะคืนรูปทรงดั้งเดิมเป็นปกติ ปัจจุบันนี้ ไม้เหลาชะโอนยังสามารถพบเห็นได้ตามเขตป่าไม้ชายเลน แต่ค่อนข้าง หายากและจะหาไม่ค่อยได้แล้ว ซึ่งก็เป็นการเพิ่มความยุ่งยากในการ ทำซอสามสายมากขึ้น

ครูจ๋อนกล่าวว่าได้เคยทดลองทำซอสามสายคันหนึ่ง ขึ้นสายให้ ตั้งประมาณ ๑๐ ปี แล้วจึงคลายสายให้หย่อนลง ปรากฏว่าแกนยึด

ทวนที่ทำจากไม้เหลาชะโอนมีความแข็งแรงทนทาน สามารถรับน้ำหนักสายที่ขึงตึงได้ และคืนตัวกลับคืนสภาพเหมือนอย่างเดิม

ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์

ท่านกรุณาแนะนำเกี่ยวกับวิธีการเหลาห้อยงขอสามสาย กล่าวคือ ห้อยงขอสามสายนั้นควรมีรูปลักษณะโค้งคล้ายสะพาน เรียกว่า “แบบสะพานจีน” เนื่องจากวิธีบรรเลงขอสามสายจะต้องมีการพลิกขอหรือไกวขออยู่เสมอ หากห้อยงโค้งน้อยไป เวลาบรรเลงก็อาจจะสีพลาดกระทบสายเส้นได้ ต้องให้มีความโค้งมากขึ้น คือ โค้งขนาดสะพานจีน จะพอดีเวลาสีก็จะพอดี นอกจากนั้น ดร.อุทิศท่านยังกรุณาแสดงลักษณะการสีขอสามสายให้ดูและจดจำไว้เป็นแบบอย่าง

ศาสตราจารย์อุดม อรุณรัตน์

ท่านกรุณาแนะนำเกี่ยวกับการคัดเลือกหนังสัตว์สำหรับนำมาขึ้นหน้าขอสามสาย โดยให้ใช้หนังแพะสีขาวตัวแก่ๆ ตรงบริเวณ “สวาท” คือสีข้างหรือชายชู้โครง

ท่านไม่ให้ขึ้นหน้าตึงมากเพราะจะทำให้เสียงขอนั้นดังห้าว ให้สังเกตจากคนที่พูดจาไพเราะก็จะพูดเรื่อยๆ ซ้ำๆ นุ่มนวลเหมือนกับหน้าขอที่ขึ้นหนังพอเหมาะพอดี แต่ตรงกันข้ามกับคนที่พูดจาด้วยเสียงกระโชกกระชาก ตะคอก ไม่น่าฟัง ซึ่งเหมือนกับหน้าขอที่ขึ้นหนังตึงจนเกินไป

หนังแพะที่เหมาะสมจะนำมาขึ้นหน้าขอสามสายดังกล่าว มีวิธีการสังเกตคือ จะเลือกหนังแพะแก่ๆ ผิวหนังจะขึ้นเป็นผื่นหยาบๆ แล้วเอาตะปุดอกหนังกับพื้นกระดานขึงผึงไว้ก่อนแล้วจึงตากแห้ง

เวลาจะใช้ให้นำหนังนั้นมาจุ่มน้ำให้อ่อนตัวแล้วจึงนำมาขึ้นหน้า เมื่อเสร็จแล้วต้องขัดผิวหยาบๆ ครูจ๋อนทดลองเปรียบเทียบหนังแพะ กับสัตว์อื่นๆ ที่เคยทำซอสสามสายมา ก็พบว่าสามารถใช้ได้ทั้งหนังแพะและหนังลูกวัว ซึ่งความหนา-บางของหนังแพะและหนังลูกวัว ส่งผลต่อคุณภาพเสียงซอสสามสายมาก คือ หนาไปหรือบางไปเวลาสีซอสสามสายจะเกิดเสียงออกเสียงเข้าเสียงจะต้องคัดเลือกให้มีความหนาหรือบางตลอดทั้งชิ้น

สำหรับการประดับทวนกลางซอสสามสายด้วยทองหรือเงินลงยานั้น ท่านแนะนำให้ไปทำที่ร้านหัตถกรรม ถนนบ้านหม้อ พาหุรัด เพราะเป็นลักษณะงานเครื่องถม ฝีมือช่างที่นี่เขาทำงานอยู่ในเกณฑ์ดี และเท่าที่ได้เห็นซอสสามสายตามโรงเรียนต่างๆ เช่น โรงเรียนจิตรลดา หรือสถานศึกษาอื่นๆ โดยมากจะสั่งทำทวนกลางมาจากร้านนี้เป็นส่วนใหญ่ อีกทั้งยังกรุณาแนะนำให้ใช้ไม้บุญนาคกลึงทำซอสสามสายได้ เพราะเป็นไม้เนื้อแข็ง คล้ายๆ กับไม้ประดู่ ชิงชัน แต่มีเนื้อไม้ที่ค่อนข้างละเอียด เมื่อกลึงเป็นทวนซอสแล้วสีจะออกแดงคล้ายไม้ประดู่และแข็งแรงดี

ครูเฉลิม ม่วงเพชร

ท่านแนะนำเกี่ยวกับวิธีการบรรเลงซอสสามสาย เช่น การจับซอส ลักษณะทำนอง และวิธีการสีซอที่ถูกต้องตามแบบฉบับที่ท่านได้ศึกษาคำความรู้มาเป็นต้น มีความตอนหนึ่ง ซึ่งครูจ๋อนรู้สึกชื่นชมและประทับใจ คือ

“...ซอสสามสาย
เนี่ยเป็นซอในรั้วในวัง
ผู้ใหญ่ระดับเจ้าฟ้าเจ้า
แผ่นดินนะที่นิยมเล่นกัน
แล้วก็สอนต่อๆ กันมา
บอกให้นั่งอย่างนั้น จับ
อย่างนี้ เราไม่ควร
เปลี่ยนท่า แม้แต่เพลง
พระราชนิพนธ์ ซึ่งเป็น
ความคิดของเจ้าฟ้าเจ้า
แผ่นดิน เราเป็นเพียง
ปุถุชนคนธรรมดาที่มีความ

ครูเฉลิม ม่วงแพศรี บุคคลที่ครูจ๋อนเคารพ
ยกย่องยิ่ง

คิดต่ำต่อยกกว่านั้นมาก เพียงนิดเดียวก็ไม่ควรเปลี่ยน การจับ การนั่ง
นิดหน่อยก็ไม่ควรไปเปลี่ยนของท่าน เพราะว่าท่านคิดค้นมาดีแล้ว...”

สำหรับวิธีการบรรเลงซอสสามสายที่ท่านถ่ายทอดให้จะเน้นใน
เรื่องคันทัก ซึ่งจะต้องพิจารณาจากบทเพลงหลายๆ บทเพลงด้วยเช่น
กัน มีทั้งที่บรรเลงจบแล้ว คันทักลงตัวและไม่ลงตัว เช่น เพลง
สรรเสริญพระจันทร์ของสิ้นเกล้า ร.๒ จะต้องสีคันทักผิดให้เป็นถูก
และคันทักถูกให้เป็นผิด กล่าวคือ ในบางวรรคเพลงนั้นคันทักจะออก
เมื่อจบวรรค ซึ่งดูเหมือนว่าใช้คันทักผิดนี้ก็เรียกว่าคันทักผิดเป็นถูกได้

ในด้านการผลิตซอสสามสายนั้น ท่านกรุณาแนะนำเพิ่มเติมว่า
“...ต่ำจากลูกแก้วลงไปช่วงปลายอย่าให้ต่ำมากนัก ให้มันไล่เดียวกับ
ตรงที่บัวคว้านะ ให้ดูเปรียบเทียบกับยอดเจดีย์สิ มันจะลดหลั่นต่อกัน

นิดหน่อยเท่านั้นเอง ถ้าทำอย่างอื่นแล้วมันผิด...” แต่ชอบซอสสามสาย
คันเล็ก ขนาดทวนกลางประมาณ ๑ นิ้ว ท่านบอกทวนขนาดนี้จะ
ทำให้บรรเลงได้นานและใช้มานานจนเคยชินแล้ว ตั้งแต่สมัยที่ท่าน
ไปต่อซอสสามสายกับพระยาภูมิเสวิน (จิตร จิตเสวี) เจ้าคุณครูฯ
ท่านมีซอสสามสายคันเล็กอยู่คันหนึ่ง ท่านก็จะใช้ซอคันนี้ฝึกสีมาโดย
ตลอดจนคล่องมาก

ประสบการณ์ที่กล่าวถึงนี้นับว่าเป็น “มงคลแห่งชีวิตของครู
จ้อน” รวมทั้งประโยชน์ต่อวิชาชีพช่างหัตถศิลป์ของครูจ้อนอย่างยิ่ง
ซึ่งจะมีส่วนช่วยในการสร้างให้ครูจ้อนมีหูตาที่กว้างขวางและมีหนทาง
ในการประกอบสัมมาชีพได้ต่อไป ครูจ้อนจึงถือ โอกาสนี้กราบขอบ
พระคุณทุกท่านที่ได้กล่าวมาข้างต้น และรวมไปถึงบุคคลอื่นๆ ที่ไม่ได้
กล่าวถึง ณ ที่นี้

ความรู้ที่ได้รับนอกจากการผลิตเครื่องดนตรี ครูจ้อนยังได้
รับความรู้ในการปรับเสียงทดสอบเครื่องดนตรีทุกชิ้นว่าเสียงมีคุณภาพ
หรือไม่ ซึ่งช่างอื่นๆ ผู้ครูจ้อนไม่ได้เพราะครูจ้อนเล่นเครื่องดนตรีได้มี
ความรู้เพิ่มขึ้น จะเห็นว่าครูจ้อนเป็นผู้ที่พัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ
ต่อเนื่อง ความรู้ที่ได้รับมาจากแหล่งเรียนรู้หลากหลายจากช่าง
ผู้ผลิต จากผู้ใช้เครื่องดนตรี คำแนะนำต่างๆ เหล่านี้ครูจ้อนถือว่าเป็น
ความรู้ยิ่งใหญ่ และได้นำมาปรับปรุงและพัฒนาเครื่องดนตรีที่ตนเอง
ผลิตอยู่ตลอดเวลา จนได้ชื่อว่าเป็นผู้ผลิตเครื่องดนตรีโดยเฉพาะซอ
สามสายที่มีคุณภาพมากที่สุดท่านหนึ่ง

จากลูกจ้างเป็นเจ้าเก่า

ปี ๒๕๒๐ ครูจ๋อนมีบุตร ๒ คน ตั้งแต่ยังเป็นลูกจ้างอยู่ ห้างศรียบรรณ ขณะนั้นได้เงินเดือนประมาณ ๕๕๐ บาท ไม่พอค่าใช้จ่ายของครอบครัว เลยตัดสินใจออกจากห้างศรียบรรณ คาดว่า จะมาทำหากินหลายๆ อย่าง เมื่อออกจากห้างศรียบรรณมีแต่วิชาความรู้ติดตัวไม่มีเงินทุนมากมีเงินติดตัวไม่ถึง ๒๐๐ บาท มาเช่าบ้านอยู่ ครูจ๋อนไม่ทำอะไรมั่งมีและอดทน อาศัยเพียงสติปัญญาและร่างกายแข็งแรงทำเครื่องดนตรีไทย เช่น รวงระนาด ทีละชิ้นสองชิ้น ตามกำลังแล้วนำไปเดินเร่ขายตามร้านจำหน่ายเครื่องดนตรีไทยใน เวียงนครเกษม ในระยะแรกๆ ประสบความยากลำบากมาก บางเดือนขายรวงระนาดได้เพียง ๒ รวงเท่านั้น เพราะตลาดเครื่องดนตรีไทย สมัยก่อนค่อนข้างจำกัด และครูจ๋อนก็ไม่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในวงการเครื่องดนตรีไทย จึงไปหาคนรู้จักคือ คุณจำรูญ คชแสง ทำงานที่ กองสังคีต คุณจำรูญได้แนะนำให้ไปหาร้านย่งเส็ง ซึ่งเป็นร้านในเวียงนครเกษม ร้านนี้ชนะการประกวดราคาประมูลเครื่องดนตรีไทย มาจากราชการ แต่หาคนทำไม่ได้ ครูจ๋อนจึงไปปรับทำโดยคุณประสิทธิ์ อัสวโสภณ เจ้าของร้านออกทุนค่าเครื่องมีวัสดุอุปกรณ์ให้ก่อน

ครั้งแรกได้รับทำางระนาดไม้สักเอก-ทุ่ม จำนวน ๕ คู่ กระจเข้ ๑๐ ตัว
ซอด้วง ๓๐ คัน ซออู้ ๓๐ คัน ใช้เวลาทำ ๑๕ วัน ทำคนเดียว
งานเสร็จครูจื้อนบอกว่า “ภูมิใจมากที่สุดที่ทำงานสำเร็จและงานทุก
ชิ้นมีคุณภาพผ่านการตรวจรับทุกชิ้น” ต่อมาทางห้างยังเส้งรับ
ประมุลงานราชการมาแล้วแบ่งมาให้ครูจื้อนทำติดต่อกัน ๔ ปี ช่วงนี้
ครูจื้อนมีเงินพอสมควร มีคนงานมาช่วยทำ ๗ คน เนื่องจากครูจื้อน
เป็นช่างที่ประดิษฐ์เครื่องดนตรีไทยได้ทุกประเภท และเครื่องดนตรีมี
คุณภาพ รูปทรง และลักษณะได้มาตรฐาน ตามหลักเกณฑ์ทางดนตรี
ถูกค้ำจึงเริ่มยอมรับและสั่งทำจำนวนมากขึ้น ทำให้ครูจื้อนขยาย
กิจการได้มากขึ้น และได้ส่งไปจำหน่ายตามร้านค้าเพิ่มอีกหลายแห่ง เช่น
สยามวาทิต รวมดนตรี พัฒนศิลป์การดนตรี (ของ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์)
เป็นต้น นอกจากนั้นช่วงหลังๆ ครูจื้อนยังมีการบริการหลังขายด้วย
เช่น ประกันคุณภาพ ๑ ปี หากชำรุดเสียหายยินดีซ่อมให้ฟรี และ
ยังบริการซ่อมแซมเครื่องดนตรีที่ผลิตจากโรงงานและผลิตที่อื่นใน
ราคามิตรภาพ

ช่วงแรกครูจื้อนเข้าบ้านอยู่แถวถนนปู้เจ้าสมิงพราย อำเภอ
พระประแดง ต่อมาปี ๒๕๒๔ ถูกน้ำท่วมมากจึงย้ายมาอยู่ที่บางพลี
ซื้อที่ดินสร้างโรงงานใหม่ โดยตั้งใจว่าต่อไปนี้เราต้องมีกิจการของ
ตัวเองให้ได้ จะเป็นอย่างไรก็เป็นกัน โรงงานนี้ใช้ชื่อว่า “ห้างหุ้นส่วน
จำกัด ดุริยางค์ไทยอุตสาหกรรม” มีพนักงานเพิ่มขึ้นเป็น ๖๐-๗๐ คน
ในช่วงที่มารับงานผลิตเครื่องดนตรีไทยเองนี้ได้ใช้ความรู้เดิมและ
ประสบการณ์ต่างๆ ที่ได้จากห้างดุริยบรรณและจากผู้มีภูมิรู้แนะนำ
มาผลิตเครื่องดนตรีไทยทุกชนิดและได้พัฒนาวิธีการผลิตให้เพิ่มจำนวน
เพื่อให้ทันแก่การส่งงาน โดยพัฒนาเครื่องมือในการผลิต เดิมในการ

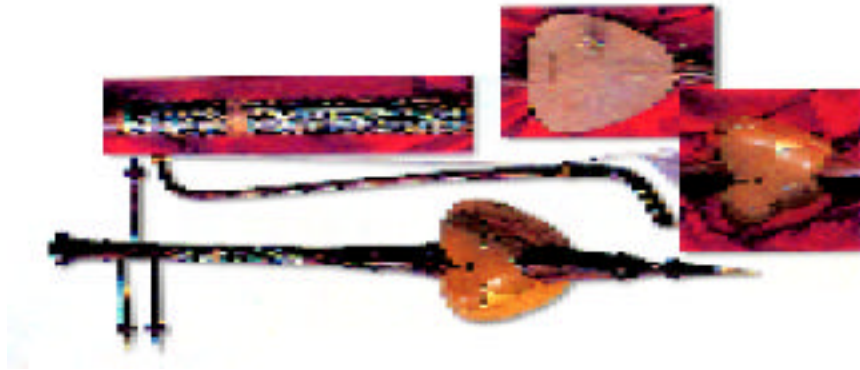
ผลิตใช้เครื่องมือโบราณคือใช้สิ่ว ขวาน เจาะ ผลิตได้น้อย เช่น ใน ๑๐ วัน ผลิตขอได้ ๑ คัน ปัจจุบัน ๑๐ วัน ผลิตขอได้ ๒๐ คัน จระเข้ เดิม ๑ วัน ผลิตได้ ๒ ตัว ปัจจุบัน ๑ วัน ผลิตได้ ๕๐ ตัว เครื่องมือ ที่ใช้บางชนิดครูจ๋อนคิดประดิษฐ์เอง โดยนำอุปกรณ์บางอย่างมาผสม ผสานกัน

สิ่งต่างๆ เหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าครูจ๋อนพัฒนาตนเอง พัฒนางาน ตลอดเวลาการทำงานทุกขั้นตอนเกิดจากการเรียนรู้ที่อยู่ตลอดเวลา เป็นการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต ในช่วงที่มีโรงงานเองนอกจากผลิต เครื่องดนตรีได้จำนวนมากและเร็วขึ้น ครูจ๋อนยังได้พัฒนาความรู้เรื่อง ช่างและวิธีการสร้างเครื่องมือ ตลอดจนการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มา ช่วยทำให้การทำงานดีขึ้น

ขั้นตอนการสร้างเครื่องดนตรี

แหล่งผลิตเครื่องดนตรีที่มีคุณภาพเป็นที่นิยมกัน โดยทั่วไป แห่งหนึ่งของเมืองไทย ก็คือ “โรงงานดุริยางค์ไทยอุตสาหกรรม” ของ ครูจ๋อนนั่นเอง

การผลิตเครื่องดนตรีทุกชิ้น ครูจ๋อนจะพิถีพิถันมากในการผลิต ตั้งแต่การเลือกวัสดุ การทำอุปกรณ์ส่วนประกอบแต่ละชิ้นต้องถูกต้อง ตลอดจนการประกอบชิ้นส่วนเป็นเครื่องดนตรีและการทดสอบ คุณภาพเสียง ครูจ๋อนจะดูแลทุกชิ้นทุกขั้นตอนด้วยตัวเอง ครูได้กรุณา เล่าถึงขั้นตอนในการผลิตเครื่องดนตรีดังนี้

๑. การเลือกวัสดุที่ใช้ในการผลิตเครื่องดนตรี

ครูจ๋อนจะมีเทคนิคและพิถีพิถันในการเลือกวัสดุที่ใช้ในการทำเครื่องดนตรีแต่ละชนิด เช่น

ถ้าเป็น **ซอด้วง** จะเน้นการเลือกไม้ที่นำมาทำคันทซอด้วง โดยจะเป็นไม้อะไรก็ได้แต่ต้องใช้ไม้แห้งสนิท ถ้าไม้ไม่แห้งสนิทเมื่อทำเสร็จจะบิดเบี้ยวไม่ได้รูปทรงที่สวยงามตามมาตรฐาน

ซออู้ คันทวนซออู้ ต้องเป็น ไม้เนื้อแข็งและต้องแห้งสนิท กะโหลกซออู้เป็นกะลามะพร้าวชนิดพิเศษ คือ เป็นรูปคล้ายสามเส้า ยื่นออกมามากกว่าส่วนหน้า หนึ่งนิ้วที่ใช้ต้องเป็นนิ้วอายุไม่เกิน ๓ ปี และต้องใช้หนังตรงสวาททั้งสองข้าง จะทำให้เสียงที่ตีเข้าออกเท่ากัน

ซอสามสาย เป็นซอที่ทำยากที่สุด แต่ครูจ๋อนได้รับประสบการณ์และความรู้จากผู้มีความรู้มาแนะนำมากมายจนครูจ๋อนมีความรู้ในเรื่องนี้มาก และพิถีพิถันเป็นอย่างยิ่งในการคัดเลือกวัสดุอุปกรณ์ เช่น กะลามะพร้าวที่นำมาทำเป็นกะโหลกต้องมีการคัดเลือก

จากมะพร้าวพันธุ์พิเศษ หนึ่งทีนำมาจึงจะต้องมีคุณภาพดี ไม้ทีนำมาใช้ทำเป็นคันทักต้องเป็น ไม้ทีมีน้ำหนักดี และมีลายสวยงาม เช่น ไม้แก้ว

นอกจากนี้ยังพิถีพิถันในการเลือกวัสดุอุปกรณ์อื่นๆ เช่น หางม้าก็ต้องใช้หางม้าแท้สีขาวทีต้องสั่งจากจีนแดงหรือเยอรมัน ถ้าเป็นหางม้าเทศสีขาวจะทำให้ดูสวยงาม หนึ่งงูก็ต้องใช้หนึ่งงูเหลือง ช่วงท่อนหางเพราะมีความหนาพอดี หรือหนึ่งแพะทีจะนำมาขึ้นซอสามสายจะเลือกหนึ่งแพะแก่ๆ ดูจากผิวหนังจะขึ้นเป็นผื่นหยาบๆ เวลาเลือกจะต้องดูให้มีความหนาบางตลอดทั้งขึ้นเท่ากัน

๒. การประดิษฐ์ส่วนประกอบและการสร้างแบบ

หลังจากเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ครบแล้ว ขั้นตอนไปคือการประดิษฐ์ส่วนต่างๆ ของชิ้นส่วนของเครื่องดนตรี ได้แก่ คันทัก คันทัก ลูกบิด ฯลฯ โดยจะต้องออกแบบกระดาษแข็งแล้วนำไม้มากลึง คว้าน ขัดให้สวยงาม ก่อนนำไปประกอบขึ้นรูป

ข้อสำคัญในการดำเนินงานขึ้นคือ การออกแบบให้สวยงาม แปลกออกไปจากเดิม ผู้ผลิตควรศึกษาตลาดและความสนใจของลูกค้า พยายามดัดแปลงแบบให้น่าสนใจ

นอกจากเทคนิคการออกแบบรูปทรงแล้วยังมีเทคนิคในการทำชิ้นส่วนแต่ละอย่าง เช่น เส้นไหม การนำหางม้าใช้ทำคันทัก สายซอ เป็นต้น

๓. การประกอบเป็นเครื่องดนตรี

เมื่อได้ชิ้นส่วนต่างๆ ตามแบบกำหนดแล้ว จะนำชิ้นส่วน

ต่างๆ มาประกอบเป็นเครื่องดนตรี ซึ่งในการประกอบจะมีรายละเอียดเทคนิคแต่ละเครื่องดนตรีต่างกัน

ครูจ๋อนเล่าว่าเทคนิคต่างๆ เหล่านี้ได้ประสบการณ์มาจากการปฏิบัติด้วยตนเอง และได้รับคำแนะนำเพิ่มเติมจากช่างผู้ชำนาญรุ่นครูอาจารย์ รุ่นพี่ และจากผู้มาว่าจ้างให้ทำเครื่องดนตรี ซึ่งเป็นผู้รู้ได้แนะนำ โดยเฉพาะการผลิตซอสามสายที่ผลิตยากที่สุด เช่น ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ได้กรุณาแนะนำวิธีการเลาหย่องซอสามสาย ควรเป็นรูปลักษณะโค้งคล้ายสายสะพาน เนื่องจากเวลาบรรเลงซอสามสายต้องพลิกซอเสมอ ถ้าหย่องโค้งน้อยไป เวลาบรรเลงอาจจะสีพลาดกระทบสาย ๒ เส้นได้

นอกจากนั้นยังแนะนำอุปกรณ์ที่ใช้ วิธีการตรวจสอบคุณภาพเสียง ตลอดจนวิธีเล่นที่ถูกต้อง เช่น ศาสตราจารย์อุดม อรุณรัตน์ แนะนำการคัดเลือกหนังสัตว์สำหรับนำมาขึ้นหน้าซอสามสายต้องใช้หนังแพะสีขาวตัวแก่ๆ เวลาขึ้นไม่ให้หนังตึงมาก จะทำให้เสียงซอนั้นห้าว

ครูเฉลิม ม่วงเพชรศรี แนะนำวิธีการจับซอ ทำนั่ง วิธีการเล่น ความรู้และประสบการณ์ต่างๆ ที่ได้รับ ทำให้ครูจ๋อนมีชื่อเสียงในด้านการผลิต และเป็นผู้มีฝีมือในการบรรเลงซอสามสายได้อย่างไพเราะจับใจ จนได้รับเชิญไปบรรเลงร่วมกับศิลปินระดับชาติในงานต่างๆ ครูจ๋อนให้ความเคารพแก่ครูเฉลิมเป็นอย่างมาก และมักจะกล่าวถึงท่านด้วยความยกย่องเสมอ

๔. ประกันคุณภาพเครื่องดนตรี

เมื่อผลิตเครื่องดนตรีมากๆ ครูจ๋อนทำด้วยตนเองไม่ไหว จึงฝึกหัดคนงานจนมีฝีมือและเชี่ยวชาญในการผลิตที่ได้มาตรฐาน โดย

ครูจ๋อนจะเป็นผู้ควบคุมการผลิตอย่างใกล้ชิด และจะเป็นผู้ตรวจสอบคุณภาพเครื่องดนตรีทุกชิ้นด้วยตนเอง สินค้าของครูจ๋อนจึงมีคุณภาพเป็นที่ไว้วางใจของลูกค้าทุกระดับ ทั้งนักเรียน นักศึกษา ครูอาจารย์ บุคคลทั่วไป ตลอดจนนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ด้วยเหตุนี้ครูจ๋อนจึงได้รับรางวัลต่างๆ จำนวนมาก เช่น

ปี พ.ศ.๒๕๓๒ ได้รับรางวัลผลิตภัณฑ์ยอดเยี่ยมประจำปี ๒๕๓๒ จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวง สาธารณสุข

ปี พ.ศ.๒๕๓๓ ได้รับรางวัลชนะเลิศ ผลิตภัณฑ์มาตรฐาน ชี้นำประจำปี ๒๕๓๓ จากคณะกรรมการ พัฒนาสินค้ามาตรฐานและหนังสือพิมพ์ เศรษฐกิจไทย

ปี พ.ศ.๒๕๔๒ ได้รับรางวัลนักบริหารผู้มีจรรยาบรรณดีเด่น จากสถาบันการบริหารเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมร่วมกับนิตยสารศูนย์ข่าววิทย์และ โทรทัศน์ นิตยสารผู้นำนักบริหารและนิตยสาร นักบริหารจรรยาบรรณดีเด่นจากคูริยางค์ ไทยฯ นำสู่ทุกภูมิภาค

ครูจ๋อนเป็นผู้มีความมานะพยายามและแก้ปัญหาอยู่ตลอดเวลา ถึงแม้่ออกจากงานมาทำกิจการเองมีรายได้พอสมควรก็ประสบปัญหา แต่ก็สามารถแก้ไขปัญหาได้ เช่น ปัญหาการขาดแคลนวัตถุดิบ เช่น ไม้เนื้อแข็ง อุปกรณ์ทำสายคันชัก ไม้ ฯลฯ โดยเฉพาะไม้ซึ่งเป็น วัตถุดิบหลักของการผลิตเครื่องดนตรีนั้นไม่สามารถซื้อไม้ในประเทศ

ได้เพราะในประเทศมีกฎหมายห้ามตัดไม้ ครูจ๋อนจึงพยายามขออนุญาตทางราชการเพื่อติดต่อซื้อไม้จากประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ลาว เขมร การดำเนินงานค่อนข้างยุ่งยาก และเมื่อได้ไม้มาก็ไม่มีคุณภาพ ต้องคัดทิ้งไปทำให้เกิดความเสียหาย ประกอบกับการกำหนดราคากลางหรือราคามาตรฐานที่ทางราชการกำหนดไว้จะมีราคาต่ำมาก เช่น ซอด้วง ทำด้วยไม้ประดู่ ราคาคันละ ๓๖๐ บาท ซอฮู้ไม้ประดู่ ราคาคันละ ๔๖๐ บาท เป็นต้น ทำให้ไม่ได้กำไร ยิ่งมาช่วงในภาวะเศรษฐกิจเช่นนี้ ปัญหาที่ประสบคือยอดการสั่งซื้อลดลง ลูกค้าบางรายค้างชำระเป็นเวลานาน ปัญหาต่างๆเหล่านี้ทำให้ครูจ๋อนรับภาระหนักมาก แต่ด้วยความอดทน มีมานะ ประหยัด แก้ปัญหาต่างๆ ได้อย่างดี ด้วยการจำหน่ายสินค้าหน้าร้าน (ขายปลีก) ไปเปิดร้านค้าในห้างสรรพสินค้า เช่น นารายณ์ภัณฑ์ และพยายามเข้าร่วมแสดงสินค้าในสถานที่ต่างๆ และประชาสัมพันธ์ไปยังหน่วยงาน ห้างร้าน บุคคลต่างๆ โดยการผ่านหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

นอกจากนั้นครูจ๋อนยังผลิตเครื่องดนตรีให้มีความหลากหลายทั้งรูปแบบและราคา แต่คุณภาพเสียงเท่าเดิม เพื่อให้คนมีเงินน้อยก็ซื้อได้ และยังดำเนินงานบริการหลังการขาย เช่น ฝึกสอนฟรีให้ผู้ซื้อ (ถ้าไม่เป็น) สามารถบรรเลงขั้นพื้นฐานได้และยังรับประกันคุณภาพเครื่องดนตรี ๑ ปี ถ้าชำรุดเสียหายยินดีซ่อมให้ฟรี และรับซ่อมเครื่องดนตรีที่ผลิตจากโรงงานอื่นในราคามิตรภาพ คือ จะคิดเฉพาะค่าแรงคนงานและค่าวัสดุอุปกรณ์เท่านั้น แต่ถ้าแก้ไขเพียงเล็กน้อยก็จะไม่คิดเงิน ครูจ๋อนกล่าวว่า “ถือว่าเป็นวิทยาทานและเป็นการสร้างไมตรีต่อกันมากกว่าผลกำไร” ราคาขายหน้าร้านถ้าเป็นครูและนักเรียนก็จะลดพิเศษอีก นอกจากนั้นได้บริจาคเครื่องดนตรีไทยทั้ง

เป็นจีน เป็นชุด และเป็นวงให้แก่หน่วยงานของรัฐ และสถาบันการศึกษาต่างๆ จำนวนมาก เช่น บริษัทเครื่องดนตรีไทยให้โรงเรียนคลองสองพี่น้อง โรงเรียนวัดบางพลีใหญ่กลาง โรงเรียนคลองลาดกระบัง โรงเรียนคลองบางน้ำจืด โรงเรียนเตรียมปริญญาศาสตร์ โรงเรียนมารีย์อุปถัมภ์ เป็นต้น ถ้าเป็นนักดนตรีเงินไม่พอก็จะบริจาคเครื่องดนตรีในส่วนที่ขาดให้ ความเป็นมิตร ความมีน้ำใจของครูจ๋อน ทำให้มีลูกศิษย์ไปทั่วสารทิศ เครื่องดนตรีไทยของครูจ๋อนได้แพร่หลายกระจายไปเกือบทุกพื้นที่ตามแผนที่ประเทศไทย เป็นการกระตุ้นให้เกิดการเล่นดนตรีไทยมากขึ้น ซึ่งเป็นเรื่องที่ครูจ๋อนภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะไม่เคยคิดมาก่อนเลยว่าเด็กน้อยคนหนึ่งจากบ้านนอกจะมามีบทบาทในการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมอันล้ำค่าของไทย

ยิ่งให้ยิ่งได้

ครูจ๋อนมีความตั้งใจมุ่งมั่นให้ลูกศิษย์ที่มาเรียนดนตรีไทยทุกคนเก่งดนตรีไทยโดยใคร ไม่มีเครื่องดนตรีก็ให้ยืมเครื่องดนตรีไปซ้อมที่บ้าน เมื่อลูกศิษย์ได้เครื่องดนตรีไปซ้อมแล้วทำให้เขาเล่นได้เร็วขึ้น เมื่อเล่นได้แล้วส่วนใหญ่ก็จะนำมาคืนและขอซื้อใหม่ ทำให้ครูจ๋อนขายเครื่องดนตรีได้ ครูจ๋อนเล่าว่า “ผมปั่นผลกำไรนั้นมาเสียค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าช่าง ค่าอุปกรณ์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นเสมือนบุญกุศลที่ได้ทำไปและได้รับผลตอบแทนจนเข้าตำราว่า ยิ่งให้ยิ่งได้รับ”

การดำเนินงานกิจการของครูจ๋อน การแก้ปัญหาต่างๆ ประสบความสำเร็จด้วยดี เพราะสิ่งสำคัญที่ครูจ๋อนยึดเป็นแนวทางดำเนินชีวิต คือ ความมีคุณธรรม ซื่อสัตย์ มีน้ำใจ และมีเมตตา มีมานะอดทนและขยัน จึงทำให้ครูจ๋อนมีกิจการและชีวิตที่มีความสุขถึงแม้อยู่ในภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำ กิจการหลายอย่างต้องปิดตัวเองลง

และน่าดีใจที่อาชีพซึ่งเชื่อมโยงกับการเผยแพร่วัฒนธรรมของชาติยัง
มั่นคงอยู่ได้ต่อไป

พัฒนาตนเองตลอดเวลา

เมื่อผลิตเครื่องดนตรีได้มากก็ขายตลาดเพิ่มขึ้น โดยพยายาม
วางขายในตลาดทั่วไป วันหนึ่งมีลูกค้าคนหนึ่งมาซื้อเครื่องดนตรี และ
สืซอ ได้ไพเราะมากจึงถามลูกค้าว่า เรียนจากที่ไหน ลูกค้าบอกเรียนกับ
“ครูเฉลิม ม่วงเพชร” ครูจ๋อนจึงไปสมัครเป็นลูกศิษย์ ครูจ๋อนเล่าว่า
“ผมไปวันแรกพบท่านผมกราบลงกับพื้นสมัครเป็นลูกศิษย์ท่าน
ยอมรับเป็นศิษย์ และไม่คิดค่าเล่าเรียน”

ส่วนครูเฉลิม ม่วงเพชร ก็รับเป็นลูกศิษย์เพราะเห็นว่า
ครูจ๋อนเป็นผู้ใหญ่มีกิจการเป็นของตนเองแล้ว แต่มีความอ่อนน้อม
ถ่อมตนและมีความเอาใจจริงเอาใจดี ประกอบกับน้ำใจของความเป็น
ครูจึงสอนสืซอสามสาย ท่านเริ่มสอนตั้งแต่เบื้องต้นหัดจับคันซอให้
ถูกวิธี

ปัจจุบันนี้ครูเฉลิม ม่วงเพชร ก็ยังคงอยู่ดูแลห่วงใยมีการ
ติดต่อไปมาหาสู่กันอยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวันงานไหว้ครู
บุคคลสำคัญที่ขาดไม่ได้ก็คือคุณครูเฉลิม ม่วงเพชร ครูจ๋อนเล่าว่า
“ตลอดในชีวิตผมได้รับความรู้ทางเล่นดนตรีมากที่สุด ก็ช่วงชีวิตนี้
ดังนั้นจึงตั้งใจว่าเมื่อมีลูกศิษย์มาเรียนจะไม่คิดค่าเล่าเรียน เป็นการ
ตอบแทนพระคุณของครู เพื่อแสดงมุทิตาจิตและเป็นวิทยาทาน”

นอกจากนั้นครูจ๋อนยังพยายามศึกษาหาความรู้จากครู
ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านหลายๆ ท่าน อาทิเช่น

ครูเตือน พาทยกุล สอนการบรรเลงซอสามสาย (ปี ๒๕๓๐ - ๒๕๓๖)

ศาสตราจารย์อุดม อรุณรัตน์ ให้คำแนะนำในการบรรเลงซอสามสาย (๒๕๓๗-๒๕๓๘)

ครูศิริ วิชเวช สอนการขับเสภาและการขับร้องเพลงไทย (๒๕๔๐-ปัจจุบัน)

นอกจากนี้ยังได้พยายามฝึกซ้อมการเล่นอยู่เสมอ จนเป็นผู้มีฝีมือในการบรรเลงซอสามสายได้อย่างไพเราะจับใจ และได้รับเชิญไปบรรเลงร่วมกับศิลปินแห่งชาติ ในงานต่างๆ จำนวนมาก อาทิ

ปี ๒๕๔๐ บรรเลงซอสามสายร่วมกับครูเตือน พาทยกุล ในงานดนตรีเพื่อการกุศล ๕ ธันวาคมหาราช ณ โรงละครแห่งชาติ

ปี ๒๕๔๑ บรรเลงซอสามสาย เพลงบุหลันลอยเลื่อน ในงานฉลองรางวัลผู้มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรม ณ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสมุทรปราการ

บทที่ ๔

แรงบันดาลใจให้มาเป็นครุคนตรี

แรงบันดาลใจให้มาสอนดนตรีไทย

เนื่องจากครูจ๋อนทุ่มเทการทำงานอย่างหนัก ทั้งเป็นผู้ผลิต ผู้ขาย ผู้ติดต่อประสานงาน ผู้ส่งสินค้า และอื่นๆ ในช่วงที่มีงานสั่งจำนวนมาก ทำงานทั้งวันทั้งคืน มีอยู่ช่วงหนึ่งทางโทรทัศน์มีการแพร่ภาพละครเรื่อง คู่กรรม จิมชายดีที่สุด ทำทั้งวันทั้งคืน เพราะเมื่อคนดูละครเห็นนางเอกจิมคองฟังแล้วไพเราะ ก็ต้องการตีจิมบ้าง บางคนจะเอาไปเล่นเพื่อจะเป็นอังสุมาลิน เมื่อโหมงานหนักร่างกายทรากตรำ สุขภาพอ่อนแอลง เพราะเครื่องดนตรีมีงานกลึง งานเลื่อย แกะสลัก ฯลฯ ทำให้เกิดฝุ่นละอองค่อนข้างมาก ประมาณปี ๒๕๒๘ เริ่มล้มป่วยเป็นโรคภูมิแพ้ แพ้ฝุ่นมาก หอบหายใจไม่ออกต้องนำส่งโรงพยาบาล ดังนั้นครูจ๋อนจึงไม่สามารถลงมือทำเครื่องดนตรีได้อีก แต่กระนั้นก็ยังไม่เลิกเพราะงานผลิตเครื่องดนตรีไทยเป็นงานที่ตนรักมาก ได้พยายามฝึกคนงานให้มีฝีมือและครูจ๋อนเป็นผู้ควบคุม และเครื่องดนตรีทุกชิ้นครูจ๋อนจะเป็นผู้ตรวจสอบคุณภาพเสียงด้วยตนเอง สินค้าจึงมีคุณภาพเป็นที่ไว้วางใจแก่ลูกค้าทุกระดับ

เมื่อผลิตเครื่องดนตรีไม่ได้ ทำหน้าที่เพียงควบคุมก็เลยมาสนใจ

การเล่นดนตรีมากขึ้น โดยเมื่อลูกค้าซื้อเครื่องดนตรีจะบริการหลังการขาย ด้วยการฝึกสอนให้บรรเลงขั้นพื้นฐานได้และด้วยใจรักดนตรี มุ่งหวังบริการผู้รักดนตรีด้วยกัน เพราะหลายคนซื้อเครื่องดนตรีไว้และยังเล่นไม่ได้เพราะไม่มีคนสอน ก็เลยเปิดสอนดนตรีให้ผู้ที่สมัครใจมาเรียน โดยไม่คิดค่าจ้างสอนแต่ประการใด

เป็นครูสอนดนตรีของใคร

ครูของครอบครัว

ครูจ๋อนเป็นผู้รักดนตรีไทยเพราะได้รับความรู้ ความซาบซึ้งมาจากพ่อแจ่ม จึงมุ่งมั่นที่จะปลูกฝังความรักดนตรีไทยให้แก่สมาชิกในครอบครัวทุกคน เริ่มจากภรรยา คือ นางกาญจนา ไทรวิมาน ครูจ๋อนสอนให้ประดิษฐ์เครื่องดนตรีไทยและฝึกบรรเลงดนตรีบางชนิด เช่น จะเข้ ซอสามสาย จนภรรยาสามารถบรรเลงร่วมวงได้ดี

บุคคลต่อมาในครอบครัวคือบุตรทุกคน การถ่ายทอดความรู้ให้กับบุตรธิดา ครูจ๋อนใช้ชีวิตสอนและอบรมอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของครอบครัว โดยลูกๆ ผู้ได้รับการถ่ายทอดไม่รู้ตัววิธีการถ่ายทอดของครูจ๋อน ทำอยู่ดังนี้

๑. **ปฏิบัติให้เห็นทุกวัน** ครูจ๋อนเป็นคนใจเย็นมีเมตตา ดังนั้นบุตรธิดาจะอยู่ใกล้ๆ ครูจ๋อนเสมอ ครูจ๋อนก็จะให้ความรู้และความคิดแก่ลูกทีละน้อยอยู่เสมอ ในขณะที่ปฏิบัติไปก็พูดให้ลูกฟังและดูไปเรื่อยๆ โดยลูกๆ มิรู่ว่านี่คือการสอน หรือที่เรียกตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ปี ๒๕๔๒ คือ การสอนตามอัธยาศัยนั่นเอง

๒. **สอนให้รู้จักเครื่องดนตรีที่ละชนิด** ครูจ๋อนจะสอนให้ลูก

รู้จักเครื่องดนตรีที่ละชนิด โดยเริ่มจากสอนให้รู้จักส่วนประกอบของเครื่องดนตรีก่อน ให้เห็นคุณค่าของดนตรีไทยที่นับวันจะหายากและสูญหายไป และรู้จักการบรรเลงเครื่องดนตรีแต่ละชนิด นอกจากนั้นยังสอดข้อคิดในการปฏิบัติตนเป็นผู้ผลิตและผู้ขายที่ดีไปด้วย

ขั้นนี้ถ้าเทียบกับการสอนให้เด็กเป็นศูนย์กลาง คือ เป็นการสร้างแรงจูงใจให้เห็นคุณค่าของดนตรีไทย เครื่องดนตรีไทย เพื่อให้ลูกๆ เกิดความซาบซึ้งจะได้อยากเรียนรู้ต่อไป

๓. สอนผลิตเครื่องดนตรี เมื่อลูกๆ รู้จักเครื่องดนตรีแต่ละชนิดและเห็นคุณค่าของเครื่องดนตรีแต่ละชนิดแล้ว ก็จะเริ่มสอนให้ลูกผลิตเครื่องดนตรี ครูจ๋อนใช้การสอนจากง่ายไปหายาก โดยให้ประดิษฐ์เครื่องดนตรีชิ้นเล็กๆ ง่ายๆ ก่อน เมื่อทำถูกต้อง ก็จะมีรางวัลให้โดยเป็นค่าแรงเท่ากับคนงาน ซึ่งเป็นการให้แรงเสริมนั่นเอง

๔. ให้เรียนรู้จากคนในโรงงาน ถ้าบุตรคนใดยังทำไม่ได้ หรือทำไม่ถูกต้อง ครูจ๋อนจะให้ไปปรึกษาและเรียนรู้กับคนงานที่เป็นช่างฝีมือระดับสูง ซึ่งวิธีนี้เป็นวิธีฝึกงานลูกได้อย่างดี เพราะนอกจากจะได้ความรู้แล้วยังได้ผูกไมตรี รู้และเข้าใจสภาพจิตใจของคนงาน ได้ฝึกความอดทน สร้างมนุษยสัมพันธ์และความเป็นผู้นำที่ดี เหมือนคนจีนที่จะให้ลูกเป็นผู้นำต้องให้ไปฝึกงานตั้งแต่ระดับคนงานจนถึงเป็นนาย เพื่อจะได้รู้ระบบบริหารไปในตัว ด้วยเหตุนี้คนงานทั้งหลายของครูจ๋อนจึงรักและภักดีต่อครูจ๋อนและครอบครัวเป็นอย่างมากยิ่งทำให้การบริหารงานเป็นไปอย่างราบรื่น

๕. ให้ประจักษ์และชำนาญ นอกจากนั้นส่งเสริมให้บุตรชิตาได้ไปศึกษาดนตรีกับครูดนตรีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และให้บุตรชิตา

ได้เข้าร่วมบรรเลงเพลงไทยกับวงดนตรีอาชีพหลายๆ วง ตามงานต่างๆ เช่น งานบวชนาค งานศพ ฯลฯ อยู่เสมอ ทำให้ลูกๆ ได้เพิ่มพูนความรู้ และฝึกฝนความชำนาญมากยิ่งขึ้น

จากการสอนครูจ๋อนทำให้บุตรีตาของครูจ๋อนมีความรู้ความสามารถในการผลิตเครื่องดนตรีไทยและบรรเลงดนตรีไทยได้ จนบางคนมีฝีมือยอดเยี่ยมจนได้รับรางวัลมากมาย เช่น

นายจิตราทัย ไทรวิมาน สามารถผลิต ตรวจสอบและซ่อมบำรุงเครื่องดนตรีไทยได้ทุกชนิด นอกจากนี้ยังสามารถบรรเลงดนตรีไทยได้หลายประเภทเป็นอย่างดี เช่น ฆ้อง ระนาด ซออู้ ซอด้วง ซอสามสาย จะเข้ และจิม เคยได้รับรางวัลจำนวนมาก เช่น

ปี พ.ศ.๒๕๓๑ ได้รับพระราชทานรางวัลรองชนะเลิศจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในการประกวดปีพาทย์ไม้แข็ง ประเภทเดี่ยว “เพลงเชิดนอก” ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

และปัจจุบันนายจิตราทัย ไทรวิมาน เป็นผู้ช่วยผู้จัดการโรงงาน เป็นกำลังสำคัญของบิดาที่ครูจ๋อนพยายามถ่ายทอดความรู้ และเทคนิคพิเศษต่างๆ ให้อย่างเต็มที่เพราะหวังจะให้สืบทอดกิจการและภูมิรู้ทั้งหลายต่อไป

นายนิรันดร์ ไทรวิมาน สามารถผลิตเครื่องดนตรีไทยได้ทุกชนิดและสามารถบรรเลงเครื่องดนตรีประเภทเครื่องตีได้ทุกชนิดเป็นอย่างดี เคยได้รับรางวัลต่างๆ จำนวนมาก เช่น

- ปี พ.ศ.๒๕๓๑
 - ได้รับรางวัลชนะเลิศ การบรรเลงปี่พาทย์เครื่องคู่ โรงเรียนราชวินิตบางแก้ว
 - ได้รับรางวัลชนะเลิศอันดับที่ ๒ การบรรเลงเครื่องสายผสมปี่พาทย์ เครื่องคู่ระดับเขต
- ปี พ.ศ.๒๕๓๒
 - ได้รับรางวัลทองดีเด่น การประกวดดนตรีไทยระดับนักเรียนภาคตะวันออกเฉียงใต้ ครั้งที่ ๕ ถ้วยรางวัลพระราชทานจากสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ
- ปี พ.ศ.๒๕๓๓
 - เข้าร่วมบรรเลงในการแสดงดนตรีไทยระดับมัธยมศึกษา ครั้งที่ ๑๔ ต่อหน้าพระพักตร์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ โรงละครแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร

ผู้สืบทอดเจตนารมณ์ของครู

สำหรับบุตรีคนอื่น ๆ ก็สามารถบรรเลงดนตรีไทยได้ทุกคน ได้แก่ นายศุภกิจ ไทรวีมาน (เสียชีวิตแล้ว) สามารถบรรเลงซออู้ ซอด้วง นางสาวจุฑามาศ ไทรวีมาน สามารถบรรเลงขิม เด็กชาย เจนจันทร์ ไทรวีมาน สามารถบรรเลงขลุ่ย และเด็กชายนพดล ไทรวีมาน สามารถบรรเลงขิมได้

การดำเนินชีวิตในครอบครัว ครูจ๋อนให้ความสำคัญใส่ใกล้ชิด และใช้คุณธรรมของความเป็นพ่ออย่างดี ลูก ๘ คนของครูจึงไม่เคย แดกแถว พอเลิกจากงานในโรงงานและการสอนนักเรียน ทั้งครู ทั้งภรรยาและลูกๆ จะคลุกคลีอยู่ในห้องซึ่งทำเป็นสำนักงานของโรงงาน และศูนย์การเรียน เพื่อคุุโทรทัศน์ด้วยกัน คุยกันและแม้กระทั่งใคร ต้องการนอนพักผ่อนกันนอนที่ห้องนี้ ก่อนที่จะแยกย้ายไปทำภารกิจ ของตนเองในช่วงกลางคืน คงประกอบกับมีความประพฤดีที่เรียบร้อย ไปด้วยความมีคุณธรรม ลูกๆ จึงไม่เกร แต่แต่ละคนต่างพร้อมใจกัน มีหน้าที่ในกระบวนการผลิต การขาย ตลอดจนการดำเนินการสอน นักเรียน โดยในขณะนั้นลูกชายคนโตและคนรองสามารถทำหน้าที่ ทางการตลาด การประสานงาน การจัดส่งสินค้าและภารกิจอื่นๆ แทนพ่อได้อย่างดี

ครูจ๋อนเล่าว่า ลูกคนหนึ่งของครู ครูส่งให้ไปเรียนต่อทาง พาณิชย แต่วันหนึ่งเขามอบอกอย่างซื่อๆ ว่า “พ่ออย่าให้หนูเรียนเลย ใจหนูไม่รักเรียน พ่อส่งไปก็จะเสียเงินเปล่า ขอหนูอยู่ช่วยงานพ่อดีกว่า” ครูพิจารณาาก็เห็นว่าลูกคนนี้สติปัญญาก็ไม่ต่ำต้อยอะไร เมื่อมีความ คิดอ่านที่จะทำงานและรู้จักตนเอง เป็นเด็กที่ใฝ่ใจทางปฏิบัติธรรมะ ก็อนุญาต ไม่ขัดใจ เพราะถ้าเป็นเด็กบางคนอาจถือโอกาสได้ออกจาก บ้านไปเรียน แล้วเลยไปเกร ที่ไหนใครจะไปรู้

ครูจ๋อนได้ฝึกและสอนบุตรธิดาทุกคนให้มีจิตสำนึกที่ดีในความเป็นผู้สร้างและผู้สืบทอด “ดนตรีไทย” อย่างแท้จริง ครูจ๋อนจึงเป็นครูผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่คนในครอบครัว เพื่อให้ดำรงรักษาไว้เป็นสมบัติของครอบครัวสืบไป ครูจ๋อนกล่าวว่า “ทุกวันนี้เมื่อมีเวลาว่างจากภารกิจ ผมจะบรรเลงเพลงไทยร่วมกับลูกๆ เสมอ” จึงนับว่าครอบครัว “ไทรวิมาน” เป็นครอบครัว “ดนตรีไทย” ที่น่ายกย่อง และสมควรยึดถือเป็นแบบอย่างอย่างยิ่ง

ตั้งนั้นครูที่ดีที่สุดก็คือ พ่อแม่ โรงเรียนไหนๆ ก็สู้โรงเรียนบ้านไม่ได้ ถ้าพ่อแม่พยายามดูแลเอาใจใส่ลูกสอนลูกให้เรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวัน เปิดโอกาสให้ลูกได้แสดงความสามารถให้กำลังใจช่วยเหลือ เชื่อว่าจำนวนของเด็กที่ประพฤติดอกนอกกลุ่นอกทางคงลดจำนวนลงอย่างมาก และเด็กๆ คงประสบความสำเร็จในการเรียนเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนรู้ความรู้จากชีวิตในครอบครัว และในสถานการณ์ที่ตนเองประสบ

ครูของสังคม

นอกจากเป็นครูของครอบครัวแล้ว ครูจ๋อน ไทรวิมาน ยังเสียสละแรงกายแรงใจเป็นครู มีใครเป็นลูกศิษย์ของสังคมด้วย โดยถ่ายทอดความรู้ให้บุคคลต่างๆ ไปด้วย

ครูจ๋อนรับลูกศิษย์ไม่เลือก โดยขอให้มีคุณสมบัติลูกศิษย์ ๑ ข้อ คือ ต้องเป็นบุคคลที่มีความต้องการเรียนดนตรีไทย คุณสมบัติด้านอื่นๆ ครูจ๋อนไม่สนใจ มีอายุเท่าไรก็ได้ พื้นความรู้จะมีหรือไม่มีก็ได้ อาชีพอะไรก็ได้ มีเงินหรือไม่มีเงินก็ได้ ดังนั้นลูกศิษย์ครูจ๋อนจะมีอายุต่ำสุด ๗ ปี สูงสุด ๗๗ ปี มีทั้งชายและหญิง อาชีพ คนงานขายของ

ในร้าน ครูอาจารย์ นักเรียน นักศึกษา แพทย์ พยาบาล ทหาร ตำรวจ คนต่างชาติ ตลอดจนเด็กที่บกพร่องด้านสติปัญญา ก็ยังเป็นลูกศิษย์ ครูจ๋อน ขณะนี้มีลูกศิษย์เรียนดนตรีไทยไปแล้วประมาณ ๒,๐๐๐ คน

ครูของญาติ

นอกจากจะเป็นครูของลูกๆ แล้ว บุคคลที่ใกล้ชิด ได้แก่ ญาติ ครูจ๋อนก็ถ่ายทอดความรู้ให้อย่างไม่ปิดบัง นอกจากสอนให้แล้วยังสนับสนุนด้านเครื่องดนตรี ฝึกให้ผลิตเครื่องดนตรีและฝึกสอนให้บรรเลงเพลง ญาติคนใดสนใจก็จะให้ฝึกเป็นอาชีพและพยายามส่งเสริมพัฒนาฝีมือให้อยู่ในระดับสูง มีญาติบางคนมาทำงานประกอบอาชีพร่วมกัน เช่น นางน้อม กัณหคุณ ทำงานผลิตเครื่องดนตรีไทยทั้งครอบครัว

ครูของลูกจ้าง

นอกจากเป็นครูของญาติ ยังเป็นครูของลูกจ้าง ลูกจ้างที่มาสมัครทำงานนอกจากทำงานตามกำหนด ครูจ๋อนยังสอนการผลิตเครื่องดนตรีให้ลูกจ้างอย่างไม่ปิดบัง โดยเริ่มสอนจากงานง่ายๆ เช่น เข้ามาใหม่ๆ จะฝึกให้ขัดผิว การกลาเนื้อไม้ ฯลฯ ต่อมาค่อยสอนงานที่ยากขึ้นจนกระทั่งงานฝีมือขั้นสูง เช่น การแกะสลัก ฯลฯ ครูจ๋อนจะสอนให้แบบกันเอง “ตัวต่อตัว” เรียกว่า “จับมือสอน” กันเลยทีเดียว เมื่อคนงานมีความรู้ความชำนาญแล้วก็ยังคงให้คำแนะนำหรือนะแนวทางการแก้ไข ปรับปรุงงานให้ดียิ่งขึ้น ฝึกฝนและปลุกฝังให้ลูกจ้างทำงานอย่างละเอียดประณีต มีใจรักอาชีพและมีระเบียบวินัย การให้ค่าตอบแทนก็จะให้ตามระดับฝีมือถ้าสามารถผลิตงานในขั้นสูงๆ

ขึ้นก็ได้คำตอบแทนสูงขึ้น ช่างบางคนมีรายได้ถึงเดือนละหมื่นกว่าบาท

นอกจากนั้นครูจื้อนยังปกครองดูแลคนงานดูคนในครอบครัวเดียวกัน ดังนั้น ส่วนใหญ่จะทำงานกับครูจื้อน และเรียนรู้ทักษะทางช่างไปด้วย บางคนมีครอบครัวและอยู่กับครูจื้อนเป็นเวลานานนับสิบปี

ลูกน้องในโรงงานทุกคนต่างเรียกครูจื้อนอย่างสนิทสนมและรักใคร่ว่า “ป้า” เคยถามคนงานว่าครูจื้อนเคยคิดว่าร้ายบ้างหรือไม่ คำตอบคือ ไม่เคยเลย ตั้งแต่อยู่มาไม่เคยเห็นป้าโกรธ ถ้าไม่พอใจส่วนใหญ่มักจะเดินหนีไปที่อื่นก่อน สิ่งที่จะขัดใจป้ามากที่สุดการทำงานออกมาไม่ได้มาตรฐาน ซึ่งก็จะได้รับการชี้แนะให้แก้ไขปรับปรุงจนงานออกมาตามที่ต้องการ

โดยระบบการทำงานทุกคนจะถูกจำแนกให้ทำหน้าที่ตามระดับความสามารถและลักษณะงาน แต่ละแผนกจะมีหัวหน้าคอยควบคุมดูแลลูกน้องประมาณ ๓-๖ คน เมื่อแต่ละกลุ่มทำงานเสร็จ งานจะถูกส่งต่อไปยังแผนกงานอื่น จนออกมาเป็นเครื่องดนตรี ได้แก่ แพนกจีนรูป ซึ่งจะทำหน้าที่นำไม้ที่คัดเลือกไว้มาลึงหรือไสหรือเจาะให้เป็นรูปลักษณะที่ต้องการ ต่อจากนั้นจะส่งให้ฝ่ายขัดผิวเพื่อลบเหลี่ยมและทำให้ผิวไม้เรียบเนียน ต่อจากนั้นจึงสู่ขั้นของการลงน้ำมันชักเงา ตกแต่งลวดลาย ก่อนนำไปประกอบเป็นเครื่องดนตรี สู่กระบวนการขั้นสุดท้ายคือการตั้งเสียง-เทียบเสียงให้ได้มาตรฐานบันไดเสียงในขั้นสุดท้ายนี้ส่วนใหญ่ครูจะเป็นคนทำ โดยแบ่งเวลาช่วงเย็นของแต่ละวันมาทำงาน แต่ถ้าไม่ได้ลงมือทำเองก็ต้องเป็นผู้ตรวจสอบเพื่อเป็นการประกันคุณภาพของเครื่องดนตรี ทุกชิ้น แต่อย่างไรก็ตาม เป็นที่ทราบกันดีว่าคุณภาพของเสียงดนตรีแต่ละชิ้นย่อมขึ้นอยู่กับเนื้อของวัสดุที่ทำ เช่น กระจโกลกซอที่ทำจากงา ย่อมมีเสียงต่างจากกระจโกลก

ที่ทำด้วยไม้ รวมทั้งรูปทรงต่างก็ทำให้เสียงต่างกัน เช่น รูปทรงของกะลามาพร้าวที่นำมาทำซอฮู้ สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องละเอียดอ่อนมาก คนทำเครื่องและฝึกดนตรีย่อมรู้แก่ใจดี การทำงานในระบบโรงงานที่ต้องผลิตให้สินค้าออกมาเป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งหมดจึงเป็นเรื่องยากมาก จึงจำเป็นต้องใช้มาตรฐานแบบโรงงานอุตสาหกรรมควบคู่กับนำเอาฝีมือช่างแต่ละคนผนวกเข้าไปด้วย ยกตัวอย่างเช่น การแกะลายบนกะโหลกซอฮู้ แม้ว่าปัจจุบันจะสามารถใช้กระดาษก๊อปปี้หรือลอกลายลงบนกะโหลกแล้วแกะตามรอยนั้นได้ แต่อารมณ์ความรู้สึก ความละเอียดอ่อน ความตั้งใจของผู้แกะก็มีอิทธิพลให้ลายนั้น ดูแข็งหรือดูอ่อนช้อย ดูดี้น หรือดูคมชัดได้เช่นกัน ซึ่งเรื่องนี้ครูจ๋อนตระหนักเป็นอย่างดี และตักเตือนผู้ร่วมงานอยู่เสมอ

จากกองไม้กลายเป็นเครื่องดนตรี

ครูของบุคคลทั่วไป

สำหรับบุคคลทั่วไป ได้แก่ ครูอาจารย์ นักเรียน นักศึกษา ประชาชน และนักท่องเที่ยว ครูจ๋อนมีน้ำใจและเต็มใจช่วยแนะนำให้ความรู้ ชี้ข้อคิดเห็นและให้ความช่วยเหลืออนุเคราะห์ตามความเหมาะสมตลอดมา เช่น เมื่อลูกค้ามาซื้อเครื่องดนตรีก็จะช่วยแนะนำและฝึกสอนวิธีบรรเลงให้ เป็นที่ปรึกษาในการฝึกงานด้านดนตรีของนักศึกษา อนุญาตให้ใช้โรงงานเป็นที่ฝึกงาน รับเป็นครูสอนนักเรียน ฝึกสอนทั้งที่บ้านของครูและไปเป็นวิทยากร กรรมการ และผู้ทรงคุณวุฒิทางดนตรีไทยให้แก่หน่วยงานต่างๆ เช่น

- เป็นวิทยากรบรรยาย เรื่อง “ดนตรี” ในรายการกระจัดหกด้าน
- เข้าร่วมประชุมเพื่อเตรียมงานประกวดดนตรีไทย - ดนตรี

สากล นักเรียน - นักศึกษา ปี ๒๕๔๑ จังหวัด
สมุทรปราการ

- ได้รับเชิญเข้าร่วมประชุมสัมมนาวัฒนธรรมพื้นบ้าน
แห่งชาติ ครั้งที่ ๑ ณ โรงแรมคุ้มสุพรรณ จังหวัด
สุพรรณบุรี
- เป็นผู้มีส่วนสำคัญในความสำเร็จและร่วมสนับสนุนการ
จัดงานดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ ๓๐ ณ หอประชุม
มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
- เป็นวิทยากรในการฝึกอบรมแกนนำของสภาวัฒนธรรม
จังหวัดสมุทรปราการ เรื่อง “การจัดทำเครื่องดนตรีไทย
ณ โรงงานดุริยางค์ไทยอุตสาหกรรม
- เป็นวิทยากรบรรยายให้นักศึกษาปีที่ ๑ สาขาวิชา
ดุริยางคศาสตร์ไทย ภาควิชาดุริยางค์ศาสตร์ คณะศิลป
กรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นึกว่าสอนโจร

ครูจ๋อนบอกว่า “ดนตรีคือเบ้าหล่อหลอมที่ไม่เลือกชั้นวรรณะ”
และภูมิใจมากที่สอนลูกศิษย์มาทั้งหมดไม่ว่าจะเก่งหรือไม่เก่ง ที่แน่ๆ
ลูกศิษย์ครูจ๋อนทุกคนไม่มีใครติดยาเสพติดเลย ครูจ๋อนบอกว่าถึงแม้
จะมีผู้ติดยาเสพติดมา ถ้าใช้เวลาว่างมาเรียนดนตรี ก็อาจหายได้

ครูจ๋อนเล่าว่า “มีอยู่ครั้งหนึ่งมีคนมาสมัครเรียนโดย
โทรศัพท์มาบอกว่าจะขอเรียนขอสามสาย ผมก็รับ เขาก็มาวันพฤหัสบดี
นำดอกไม้ ธูปเทียน เงิน ๖ บาท ใส่พานมา และกราบขอเป็นศิษย์

ผมก็ไม่เคยถามว่ามาจากไหน ลูกศิษย์ตั้งใจเรียน ผมก็ตั้งใจ

สอนถือว่าเขาเป็นศิษย์ มาเรียนอยู่หลายเดือน หน้าตาเหมือนโจร
ธรรมดาแน่แท้ ตัวดำหน้าตาขี้เหร่ แต่ก็เป็ลลูกศิษย์ที่สามารถเรียน
ถึงหลักสูตรระดับ ๓ ของซอสสามสาย (มีอยู่ ๒ คน ที่เรียนได้ถึงขั้นนี้)
อยู่มาวันหนึ่งเขาก็บอกล่าว “ผมจะต้องหยุดเรียนและคงไม่ได้มาเรียน
อีกนาน ถ้ามีโอกาสผมจะมาเยี่ยมเยือนและเรียนต่อเหมือนเดิม” ผม
เลยถามวันสุดท้ายที่เขามาลาว่า “บ้านอยู่ไหน” “เรียนหนังสือหรือ
เปล่า” เขาตอบว่า “อยู่แถวบ่อนไก่คลองเตยครับ เรียนจบปริญญา
ตรีที่ศรีปทุม”

ครูจ๋อน “แล้วพ่อแม่ละ ยังอยู่หรือเปล่า ประกอบอาชีพอะไร”

ลูกศิษย์ตอบว่า “พ่อแม่ยังอยู่ครับรับราชการ พ่อเป็นผู้กำกับ
อยู่พิษณุโลก “ที่ผมไม่อยู่เพราะไปได้งานทำในฝ่ายคอมพิวเตอร์
แผนกการทางที่นครเวียงจันทน์ ประเทศลาวครับ”

ครูจ๋อน กล่าววว่า “เป็นครูจะดูแลลูกศิษย์ จะเลือกลูกศิษย์
เฉพาะหน้าตาดีไม่ได้ คนที่หน้าตาไม่ดีก็มีสิทธิ์เป็นลูกศิษย์ และ
คนหน้าตาขี้เหร่อย่างนี้สามารถเรียนได้สูงกว่าคนอื่นๆ และยังเป็นผู้มี
สัมมาคารวะ ไม่เคยล่วงเกินครูบาอาจารย์”

จากคำพูดของครูจ๋อนสะท้อนให้เราเห็นว่าการศึกษาทั้งใน
โรงเรียนและนอกโรงเรียนจะมีลักษณะเหมือนกัน คือ คุณครูใน
โรงเรียนจะพบลูกศิษย์หลากหลายหน้าตาหลากหลายพฤติกรรม
ศิษย์บางคนการเรียนอาจจะไม่ดีเลิศ แต่นิสัยใจคอเป็นเด็กน่ารัก และ
ในขณะที่เดียวกันเด็กเก่งๆ หน้าตาดี อาจขาดในเรื่องน้ำใจ เห็นแก่ตัว
ไม่มีคุณธรรมก็ได้ ดังนั้นคุณครูต้องคิดเสมอว่าจะสอนลูกศิษย์อย่างไร
จะเพิ่มเติมส่วนขาดของลูกศิษย์อย่างไรจะเสริมส่วนที่เขาเด่นอย่างไร
เพื่อให้เขาเป็นคนเก่ง คนดี ไปพร้อมๆ กัน

ลูกศิษย์จากแดนไกล

นอกจากลูกศิษย์เป็นคนไทย ยังมีลูกศิษย์เป็นชาวต่างชาติ หลายชาติ อาทิ ญี่ปุ่น อเมริกา ฝรั่งเศส เดนมาร์ก แต่ละคนที่เป็นลูกศิษย์เพราะมาซื้อเครื่องดนตรีก่อน แล้วครูจ๋อนจะแนะนำวิธีเล่นให้ ครูจ๋อนกล่าวว่า “ดนตรีเป็นภาษาสากลที่สามารถสื่อสารกันได้” ครูจ๋อนนั้นไม่สามารถพูดภาษาต่างประเทศได้เลย แต่ก็สามารถสอนคนต่างชาติ ให้เข้าใจและเล่นดนตรีไทยได้ มีลูกศิษย์ครูจ๋อนจากแดนไกล อยู่คนหนึ่งที่ครูจ๋อนประทับใจและยังนึกถึงทุกวันนี้ ลูกศิษย์คนนี้เป็นชาวฝรั่งเศส เป็นคนที่ชอบตีจิมเป็นชีวิตจิตใจ วางเมื่อไหร่ก็จะตีจิมเสมอ ไปประเทศไหนก็จะซื้อจิมประเทศนั้น มีจิมหลายชาติ เช่น จิมอิหร่าน จิมอินเดีย จิมแจกเปอร์เซีย และจิมไทย โน้ตที่นำมาบรรเลงเมื่อฟังลำเนียง ก็จะออกเป็นภาษาชาตินั้นๆ เมื่อมาเมืองไทยจะพักที่เชียงใหม่ เขาบอกว่าอากาศดี ครั้งแรกที่มาหาครูจ๋อน มาจ้างครูจ๋อนทำจิม โดยนำภาพจิมของอิหร่านมาให้ดูและสั่งทำ ๑ ตัว และให้ฝังมุกด้วย ครูจ๋อนบอกว่าไม่เคยทำเลย แต่มั่นใจว่าน่าจะทำได้ ก็เลยรับปาก ทำให้พอ ๑ เดือนเขามารับไป อีก ๑๕ วัน กลับมาใหม่ และมาขอบคุณที่ทำจิมได้ถูกใจมาก และทียบเงินอีก ๑,๐๐๐ บาท หลังจากนั้นอีก ๒ เดือน ก็กลับมาอีกพร้อมภาพถ่ายของ จิมอินเดีย และเปอร์เซีย และนำสายจิม หลักรวมทั้งสะพานและนมจิมกับไม้ตีมาด้วย ให้ทำจิมตามภาพ ครูจ๋อนรับปาก ๒ เดือน ครูจ๋อนได้พิจารณาดูสิ่งของและอุปกรณ์ต่างๆ ที่เขานำมา พบว่าสายจิมเป็นสแตนเลสถึงแม้จะเส้นเล็กแต่แข็งแรงมาก ก็เลยถามว่าเขาซื้อมาจากไหน เขาบอกซื้อมาจากเปอร์เซีย ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วสแตนเลสนี้มีส่วนผสมสูงกว่าของไทยเราถึง ๕๐% ครูจ๋อนบอกว่าตอนนี้ลูกศิษย์คนนี้อยู่ที่พม่ากำลังรู้เรื่องบ้าง

เพราะเขาหัดพูดภาษาไทยและให้กำลังใจครูจ็อนว่าครูจ็อนต้องทำได้
แน่ๆ อีกสัก ๑ สัปดาห์ ฝรั่งเศสนี้มีจดหมายมาถึงครูจ็อน ครูจ็อนให้ลูก
อ่านจับใจความได้ว่า “ผมชอบและรักช่างแบบครูจ็อน เพราะไม่ถือตัว
เพราะประเทศของผมคนที่จะทำดนตรีได้ต้องเป็นค็อกเตอร์ และไม่
เอาใจลูกค้า เขาจะไม่รับทำงานอื่นที่ไม่ใช่เครื่องดนตรีของเขา” และ
ในจดหมายยังกล่าวอีกว่า “คุณใจดี ผมขอเป็นเพื่อนรักและชอบคุณ
ที่เป็นมิตรกับผม” และยังฝากเงินมาให้ครูจ็อนเป็นสินน้ำใจอีก ๕๐๐
บาท เวลาผ่านไปอีก ๒ เดือนก็มารับจิม ปรากฏว่าถูกต้องตามที่เขาสั่ง
หลังจากนั้นมีหนังสือมาชมเชยและฝากโน้ตเพลงภาษาฝรั่งเศสมาให้
และบอกว่าจะนำจิมไปอวดต่างชาติ ครูจ็อนบอกว่าประทับใจฝรั่งเศสผู้
นี้มาก เพราะมาแต่ละครั้งจะมานั่งตีจิมครึ่งละ ๑-๒ ชั่วโมง เสมอๆ ได้
ติดต่อกันมา ๓ ปี และเป็นที่น่าเสียดายและเสียใจเป็นอย่างยิ่งที่
ได้สูญเสียลูกศิษย์และเพื่อนท่านนี้ไปแล้ว เพราะหลังจากที่ได้มี
จดหมายครั้งสุดท้ายหายไป ๖ เดือน เพื่อนเขาก็มาส่งข่าวว่าเขาเสียชีวิต
ไปแล้วที่เชียงใหม่ สาเหตุเพราะนำข่าวไปเลี้ยงนกพิราบ เชื้อไวรัส
จากนกพิราบลงดับตายอย่างทรมาน ครูจ็อนกล่าวว่า “ผมขอแสดงความ
เสียใจอย่างสุดซึ้งของการจากไปของเขาและขอให้เขาไปเกิดใน
ภพที่สูงกว่านี้เถิด”

ความประทับใจที่ครูจ็อนเล่านี้จะเห็นได้ว่าครูจ็อนมีความ
ผูกพันมากกับลูกศิษย์ ซึ่งเป็นชาวต่างชาติผู้นี้ ทั้งที่พูดกันไม่ได้มากนัก
แต่สายใจผูกพันมาจากความรักดนตรีเหมือนกัน สามารถสื่อสาร
และเชื่อมโยงใจกันได้ สิ่งที่ครูจ็อนได้เรียนรู้จากลูกศิษย์แดนไกล คือ
การได้รับกำลังใจ ทำให้กล้าที่จะลองทำเครื่องดนตรีโดยศึกษาจาก
รูปภาพเท่านั้น และความรู้ที่ได้รับอีกอย่าง คือ สายจิม เดิมที่สายจิม
ของไทยใช้เส้นทองเหลือง ซึ่งจะต้องคอยปรับเสียงก่อนเล่นเสมอ

เพราะเมื่ออากาศเปลี่ยนการขยายหรือหดตัวของเส้นลวดทองเหลืองจะทำให้เสียงจิมเพี้ยนไป แต่ขณะนี้ครูจ๋อนใช้เส้นลวดสแตนเลสแทนอากาศเปลี่ยนอย่างไรเส้นลวดสแตนเลสจะไม่ขยายหรือหดตัว ดังนั้นเสียงจิมจึงไม่เพี้ยน ผู้เล่นจึงไม่ต้องคอยพะวงว่าเสียงจะเพี้ยน

ครูของครู

ความมีน้ำใจและไม่หวังวิชาของครูจ๋อน นอกจากลูกศิษย์ที่เป็นญาติ คนงานและผู้ซื้อเครื่องดนตรีแล้ว ยังมีนักศึกษาจากสถาบันราชภัฏมาเป็นลูกศิษย์ ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๓๕ เป็นต้นมา สถาบันราชภัฏจันทรเกษมได้ส่งนักศึกษาวิชาเอกดนตรีไทยมาฝึกงานโดยฝึกตั้งแต่วิธีการผลิตเครื่องดนตรีจนถึงการบรรเลงเครื่องดนตรีนั้นๆ หลักสูตรที่มาฝึกใช้เวลา ๔ เดือน เรียกว่ามาเรียนที่นี้ต้องเก่งออกไปเลย ถ้าทำไม่ได้ก็ไม่ผ่าน ปัจจุบัน มีลูกศิษย์จากสถาบันราชภัฏถึงปีนี้เป็นจำนวน ๕ รุ่นๆ ละ ๕ - ๑๐ คน

ที่น่ะเป็นรายบุคคล

โรงเรียนดนตรีบ้านครูจ๋อน

ตั้งแต่อดีตกาล อำเภอบางพลีเป็นชุมชนใหญ่ที่ผู้คนสัญจรไปมาทางลำน้ำและชอยย่อยเป็นลำคลอง เพื่อนำน้ำเข้าสู่ไร่นาอันอุดมสมบูรณ์ ประเพณีที่ขึ้นชื่อลือชาไปทั่วของชาวบางพลีคือ ประเพณีโยนบัว โดยมีเจตนาที่จะนำดอกบัวซึ่งเก็บจากหนองน้ำใกล้บ้านมาบูชาพระที่เข้าขบวนแห่แห่นมาทางเรือ ศูนย์รวมน้ำใจของชาวบางพลีคือ หลวงพ่อวัดบางพลีใหญ่ อันเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประจำวัดที่ประชาชนกล่าวขานถึงความศักดิ์สิทธิ์ของท่านมาแต่โบราณกาล ถัดจากวัดบางพลีใหญ่ขึ้นมามีวัดที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนอีกวัดหนึ่งคือ วัดบางพลีใหญ่กลาง ซึ่งเป็นวัดที่เร่งพัฒนาคำนอาคารสถานที่และบริเวณโดยรอบวัดเนื่องจากความได้เปรียบในด้านสถานที่ตั้งที่อยู่ติดกับถนนสายแยกจากถนนใหญ่สายบางนา-ตราด บริเวณวัดเป็นสถานที่เปิดโล่งมีชุมชนใหม่ๆ ขยายออกเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และอยู่ใกล้กับสถานที่ราชการ เช่น สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบางพลี มีโรงเรียนทุกระดับ ประถม คือ โรงเรียนวัดบางพลีใหญ่กลาง และระดับมัธยมศึกษา คือ โรงเรียนบางพลีราษฎร์บำรุง ขนาบสองข้าง

เยื้องกับวัดบางพลีใหญ่กลางและตรงข้ามกับโรงเรียนบางพลีราษฎร์บำรุงนี้เองที่ครูจ๋อนเลือกเอาเป็นศูนย์กลางขยายกระจายผลผลิตจากความรู้ความสามารถทางดนตรีไทยของตนเองในนามของ “ห้างหุ้นส่วนจำกัดดุริยางค์ไทยอุตสาหกรรม”

ในตอนแรกครูย้ายโรงงานทำเครื่องดนตรีหันน้ำท่วมจากแถวถนนปู่เจ้าสมิงพรายมาเพื่อทำโรงงานที่มีใบสั่งซื้อสินค้าเพิ่มขึ้น แต่ด้วยทำเลที่ติดวัด ติดโรงเรียนและล้อมรอบด้วยกลิ่นอายของประเพณีท้องถิ่น สมาชิกหน้าใหม่ของบางพลีอย่างครูจ๋อนจึงถูก

จึงคิดให้แปลงบ้านให้กลายเป็นศูนย์การเรียนรู้ทางด้านดนตรีไทย
ของชาวบางพลีและขยายวงกว้างไปถึงผู้สนใจทั่วไป

เดิมครูวางแผนว่าพื้นที่ชั้นบนเป็นที่อยู่อาศัยของครอบครัว
ชั้นล่างจะเป็นบริเวณที่วางแสดงเครื่องดนตรีเพื่อจัดจำหน่าย ส่วน
บริเวณที่ดินด้านหลังซึ่งซื่อขยายเพิ่มขึ้นเป็นส่วนของโรงงานผลิต
เครื่องดนตรีแต่เริ่มต้นกิจการ เห็นเด็กๆ ที่ตามพ่อแม่ หรือครูมา
เลือกซื้อเครื่อง หยิบซอดังบ้าง ซออุ้บ้าง หรือบางคนก็เลือกหยิบไม้
ตีจิมด้วยแววตาของความอยากรู้ อยากเล่น แต่สีซอออกมาที่ตั้ง
ออดแอ๊ดๆ หรือกรังกริ่งๆ ไปตามเรื่อง จึงเกิดความคิดว่า อย่า
กระนั้นเลย เราเอาเวลาส่วนหนึ่งมาสอนเด็กๆ พวกนี้ดีกว่า ประจวบ
กับครูบางคนในละแวกนั้นที่พอเป็นอยู่บ้างก็แวะเวียนมาพูดคุยหรือ
หยิบซอ หยิบขลุ่ยมาเล่นร่วมกัน ปีติสุขตามประสานกคดนตรีหรือที่
สำนวนสมัยใหม่เรียกว่า ผู้มีดนตรีในหัวใจก็เกิดขึ้น บริเวณบ้านทั้ง
ชั้นล่างและชั้นบนจึงถูกตัดแปลงให้เป็นห้องเรียนดนตรีสำหรับผู้สนใจ
ทั่วไป โดยชั้นล่างเป็นที่เรียนประเภทเครื่องสีและจะเข้ รวมทั้งเครื่อง
ตีพร้อมๆ กับเป็นที่รับแขกไปในตัว ส่วนชั้นบนที่นอน ห้องนอนถูก
เบียดให้เป็นที่สอนจิม เรียกว่าที่นอนของลูกๆ กับที่เรียนของเด็กๆ
คือที่เดียวกัน และจากการที่ครูจื้อสอนดนตรีคนเดียว นักเรียนมาก
ขึ้นๆ ลูกชายก็เข้ามาช่วยสอน ท้ายสุดเมื่อนักเรียนเพิ่มขึ้นอีกแทนที่
ครูจะปฏิเสธหรือจำกัดจำนวนรับ ครูกลับจ้างครูเพิ่มขึ้น ๕ คน โดย
มอบให้สอนจิม ๒ คน สอนซอดัง ซออุ้ ๒ คน และสอนซอสามสาย
๑ คน วันที่สอนมากที่สุดคือวันเสาร์และอาทิตย์ วันละ ๒ รอบ คือ
เช้าและบ่าย โดยเฉพาะวันอาทิตย์นักเรียน จะมีจำนวนมาก โดยเฉพาะ
รอบละ ๑๐๐ คน ใครจะเรียนรอบไหนก็ได้หรือเรียนทั้ง ๒ รอบก็ได้

นี่ถ้าเป็นโรงเรียนที่เก็บสตางค์อย่างโรงเรียนดนตรีที่อื่นครูจ๋อนคงรวบไปแล้ว แต่ครู “ไม” ยิ่งตอนหลังได้รับการยกย่องให้เป็นครูภูมิปัญญาไทย จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ มีคนถามถึงเรื่องนี้ว่าจะอยู่ได้อย่างไรในขณะที่ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ครูก็พูดว่า “เป็นครูภูมิปัญญาแล้วไปเก็บสตางค์กับเด็กก็น่าเกลียด เดียวเขาหาว่าเอาครูภูมิปัญญาไปขาย”

โรงงานและบ้านของครูจ๋อนจึงกลายเป็น “โรงเรียนดนตรี” หรือ “ศูนย์การเรียนรู้ดนตรีไทย” ด้วยประการฉะนี้

นักดนตรีต่างรุ่น

อุปกรณ์การเรียนการสอน

นอกจากถ่ายทอดความรู้ให้ฟรีๆ แล้ว ครูจ๋อนจะมีอุปกรณ์คือ เครื่องดนตรีครบตามจำนวนผู้เรียน ไม่ว่าจำนวนนักเรียนที่มาสัปดาห์เรียนจะเรียนดนตรีชนิดใด ครูจ๋อนจะจัดหาเครื่องดนตรีเท่าจำนวนเด็กเรียนทุกครั้งที่สอนเรียกได้ว่านักเรียนมาเรียนมือเปล่า สิ่งที่ต้องมีมาคือ ความตั้งใจ

มีเงินก็เรียนได้ ไม่มีเงินก็เรียนได้

การมาสัปดาห์เรียนกับครูจ๋อน ครูจ๋อนไม่เคยเก็บค่าเล่าเรียนนักเรียนและไม่เคยบังคับว่าเมื่อมาเรียนแล้วจะต้องซื้อเครื่องดนตรีที่ครูจ๋อน บางคนไม่มีเครื่องดนตรีครูจ๋อนยังให้ขอยืมไปเล่นที่บ้านได้ จนกระทั่งมีลูกศิษย์มาเรียนเพิ่มมากขึ้น ครูจ๋อนต้องจ่ายค่าน้ำ ค่าไฟ และต้องซ่อมเครื่องดนตรีตลอดเวลา มีผู้ปกครองเด็กที่มารับลูกเห็นก็ส่งสารเลขบอกให้ครูจ๋อนเก็บเงินค่าเรียน เพราะเคยพาลูกไปเรียนดนตรีกับครูคนอื่นๆ เขาคิดเป็นชั่วโมงๆ ละไม่ต่ำกว่า ๕๐๐ บาท มาเห็นอย่างนี้แล้วเห็นใจครูจ๋อนที่ต้องมาเสียเวลาสอนแล้วยังต้องจ่ายค่าน้ำ ค่าไฟ และค่าสึกหรอของเครื่องดนตรีอีก ครูจ๋อนกล่าวว่า “ผมไม่อยากเก็บเงินเพราะเคยคิดว่าถ้ามีลูกศิษย์มาเรียนดนตรีจะไม่คิดเงิน เพราะผมเคยไปสัปดาห์เรียนกับครูแล้วครูไม่คิดเงินผม” ผู้ปกครองเด็ก “นั่นสอนแค่ ๑-๒ คน แต่นี้ครูมีลูกศิษย์เป็นร้อยคนแล้ว” ครูจ๋อนกล่าวว่า “ยิ่งตอนนี้ผมเป็นครูภูมิปัญญาไทย ผมกลัวคนอื่นจะหาว่าเป็นครูภูมิปัญญาแล้วคิดเงินค่าสอน” ผู้ปกครองบอกว่า “ครูไม่คิดค่าสอนก็ได้ แต่น่าจะคิดค่าสึกหรอ ค่าน้ำ และค่าไฟก็แล้วกัน”

ครูจ๋อนกล่าวว่า “ก็เลยบอกผู้ปกครองว่าแล้วแต่จะให้ บางคนก็อึดอัด ก็เลยบอกว่าถ้าใครจะให้เงินก็เก็บเป็นค่าสีกหรือเครื่องอุปโภค ค่าน้ำ ค่าไฟคนละ ๒๐๐ บาทต่อเดือน แต่ถ้าใครไม่มีก็ไม่ต้องจ่าย ขอให้สบายใจได้ทุกคนจะได้รับความรู้ความสามารถไปตามความตั้งใจของแต่ละคน

การรับนักเรียน

คุณสมบัติของนักเรียน

ครูจ๋อนไม่มีข้อกำหนดสำหรับคุณสมบัติของลูกศิษย์ ขอให้ลูกศิษย์มีความสนใจเรียนอย่างเดียว ลูกศิษย์ที่มาสมัครอายุเท่าไรก็ได้ไม่กำหนดว่าจะต้องจบการศึกษาชั้นใดมาก่อน ไม่มีการสอบเข้าที่ผ่านมาลูกศิษย์อายุน้อยสุด คือ ๗ ปี และมากที่สุดคือ ๗๗ ปี มีทุกอาชีพ หมอ พยาบาล ตำรวจ ทหาร ครู นักเรียน ตลอดจนเด็กที่บกพร่องทางสติปัญญา

ครูจ๋อนเล่าว่าเดิมทีเดี่ยวสอนครูประจำชั้น คือครูโรงเรียนวัดสลด อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ภายหลังครูพาลูกศิษย์มาเรียนด้วย เด็กเป็นโรคเอ๋อ (หรือมีความบกพร่องทางสติปัญญา) นั่งน้ำลายยืด อายุประมาณ ๑๓-๑๔ ปี แต่ยังเรียนชั้นประถมอยู่มาเรียนด้วย ครูจ๋อนไม่รังเกียจจับสอนตัวต่อตัวเหมือนเด็กอื่นๆ สอนทีละน้อย ซ้ำๆ ให้เล่นเพลงทีละห้อง (เพลง) เมื่อได้ก็ต่อไปเรื่อยๆ จนเด็กสามารถเล่นเป็นเพลงได้ คือ ตับริ้ววิหังพระสมุทร (สีซอดัง) ครูจ๋อนเล่าว่าเด็กประเภทนี้ก็สามารถเล่นดนตรีได้ เพียงแต่ใช้เวลาฝึกนานกว่าเด็กปกติ ค่อยๆ สอน ค่อยเป็นค่อยไป ไม่ต้องไปเร่ง เด็กฝึกได้แค่นั้นก็แค่นั้น ไม่ต้องดู ดี หรือเร่ง สอนตามความสามารถของเขา

เล่ามาถึงตรงนี้อัดขึ้นชมครูจ๋อนไม่ได้ นอกจากมีความสามารถด้านดนตรี ยังมีความสามารถในการสอนเด็กพิเศษ โดยไม่ต้องผ่านการอบรมวิธีสอนเด็กพิเศษจากหน่วยงานไหนก็สอนเด็กได้อย่างมีคุณภาพจนเด็กได้เรียนเต็มศักยภาพ เพียงแต่อาศัยความรักความเข้าใจในตัวเด็กว่าเด็กเรียนรู้ได้ช้าก็สอนช้า ไม่ต้องเร่งสอนได้แค่ไหนก็ค่อยเสริมไป ไม่ต้องสอนเท่ากับเด็กปกติอื่นๆ ทั้งเวลาและเนื้อหา

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ มุ่งเน้นจัดการศึกษาสำหรับคนด้อยโอกาสและคนพิการ โดยเฉพาะกระทรวงศึกษาธิการก็พยายามรณรงค์ส่งเสริมและช่วยเหลือเด็กพิการให้ได้เรียนทุกด้าน โดยให้ทุกกรมรับเด็กพิการเข้าเรียน มีการพัฒนาบุคลากรอบรมให้ความรู้ครู ผู้สอน ผู้บริหารทุกปี เกี่ยวกับการสอน แต่กระนั้นยังมีอีกหลายๆ แห่ง เมื่อมีเด็กพิการไปเข้าเรียนบางโรงเรียนไม่รับ ครูผู้สอนไม่รับ บอกสอนไม่ได้ ไม่มีความรู้ ทั้งๆ ที่

เรียนวิชาครู วิธีสอน จิตวิทยาเด็กมากมายกลับสอนไม่ได้ เป็นเรื่องที่น่าคิดวิเคราะห์อย่างยิ่ง

เวลาเรียน

ครูจ๋อนเปิดรับลูกศิษย์ตลอดปี จะมาสมัครเรียนเมื่อไรก็ได้ เวลาสอนครูจ๋อนจะสอนเฉพาะวันเสาร์-อาทิตย์เท่านั้น เพราะวันธรรมดาครูจ๋อนจะดูแลการผลิตเครื่องดนตรี เปิดสอน ๔ ช่วง ช่วงละ ๒ ชั่วโมง คือ

เวลา ๐๘.๐๐ - ๑๐.๐๐ น. ๑๐.๐๐ - ๑๒.๐๐ น.
๑๓.๐๐ - ๑๕.๐๐ น. ๑๕.๐๐ - ๑๗.๐๐ น.

ผู้มาเรียนจะเรียนคนละ ๒ ชั่วโมง หรือใครจะเรียนมากกว่านั้นก็ได้นะ

หลักสูตรโรงเรียนดนตรีบ้านครูจ๋อน

หลักสูตรการสอนที่ครูจ๋อนกำหนดขึ้นมี ๓ ระดับ คือ

ระดับเบื้องต้น หลักสูตรเบื้องต้น ไม่ว่าจะเล่นเครื่องดนตรีชนิดใด แต่ส่วนใหญ่ที่มาเรียน คือ ซอกับขิม หลักสูตรเบื้องต้นคือครูจะสอนให้เล่นเพลงง่ายๆ ได้แก่ แยกбрเทศ (๒ ชั้น) ลาวเสียงเทียน จะเข้หางยาว เขมรไพรโยค และเขมรพวง

ใช้เวลาในการเรียนครั้งละ ๒ ชั่วโมง ประมาณ ๘ ครั้ง ก็สามารถเล่นได้ แต่จะเป็นการเล่นโดยคุณโน้ต

ระดับที่สอง ผู้ที่จบระดับสองจะต้องบรรเลงเพลงสุดสงวน นางครวญ (เถา) มอญรำ (ดาบ) ตับวิวาท์พระสมุทร (มี ๓ เพลง คือ กลิ่นกระทาบฝั่ง บังใบ แยกสำหรับ) และแยกต่อยหม้อ (เถา) ได้

ระดับที่สาม เป็นการต่อเพลงเดี่ยว บุกหันลอยเลื่อน เดี่ยว ๖ บท เดี่ยวสุดสวางน และเล่นเพลงในระดับเบื้องต้นและระดับที่สอง ตลอดจนเพลงอื่นๆ ได้อย่างคล่องแคล่ว

การที่จะผ่านแต่ละหลักสูตรต้องผ่านการทดสอบของครูจื้อน โดยต้องมาปฏิบัติหรือบรรเลงเพลงให้ฟังตามกำหนด และถ้ายังไม่ผ่านครูจะให้ฝึกต่อไปจนกว่าจะได้ ไม่มีการให้สอบตก

เมื่อจะเรียนระดับต่อไปต้องผ่านในแต่ละระดับก่อน ในการเรียนต่อระดับสองและสามนั้นไม่มีกำหนดเวลา ครูจะใช้เวลาสอนประมาณ ๒ ชั่วโมง นอกนั้นลูกศิษย์ไปฝึกซ้อมที่บ้าน เมื่อคิดว่าเล่นได้ตามกำหนดแล้วมาสีเพลงให้ครูฟัง ถ้าผ่านครูจะมอบประกาศนียบัตรรับรองให้

ใบรับรองคุณภาพ

คนที่จบแต่ละระดับ ครูจื้อนจะรับรองและประกันคุณภาพว่า บรรเลงเพลงได้แน่นอนโดยจะมีใบประกาศนียบัตรให้ ผู้ออกใบประกาศนียบัตร คือ ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งใบประกาศนียบัตรนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการสอบเทียบได้

ผู้ได้ใบประกาศระดับสาม

ครูจื้อนเล่าว่าลูกศิษย์ที่เรียนจนจบระดับสาม มี ๒ คน ซึ่งเป็นลูกศิษย์ที่มาเรียนโดยไม่มีพื้นฐานความรู้มาก่อนเลย ไปเห็นครูจื้อนแสดงงานที่ห้างบิ๊กซีก็โทรมาสมัครเรียนจนจบระดับนี้มี ๒ คน คือ

๑. นายภูตะวัน สุวรรณฤทธิ์ เรียนขอสามสาย ขณะนี้ทำงานด้านคอมพิวเตอร์ ที่ประเทศลาว

๒. นายสุรชัย สุขมานิช เรียนขอสามสาย

ครูจ๋อนกล่าวว่าส่วนมากเมื่อเล่นผ่านระดับเบื้องต้นแล้วจะสามารถผ่านระดับสอง ระดับสามได้ ถ้าผู้เล่นมีความตั้งใจฝึกซ้อมและเล่นบ่อยๆ

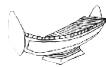
รับประกันคุณภาพ

ลูกศิษย์ทุกคนที่ได้ผ่านแต่ละหลักสูตร ครูจ๋อนรับประกันคุณภาพได้ว่าเมื่อจบแล้วต้องเล่นได้แน่นอน

แต่มีผู้เรียนบางคนมาเรียนแล้วไม่จบก็มี มาเรียน ๑-๒ ครั้งก็ไม่มาอีกเลย สอบถามติดตามดูส่วนใหญ่ย้ายไปอยู่ไกลๆ บางคนมาเรียนแล้วเล่นได้ พอเลิกเรียนไปสักพักก็เล่นติดๆ ขัดๆ จะมาเรียนเพิ่มเติม ซ้อมแซมใหม่ ครูจ๋อนก็จะชี้แนะและสอนให้

ที่ครูจ๋อนภูมิใจมาก คือ มีลูกศิษย์มา ๒,๐๐๐ กว่าคน ไม่มีลูกศิษย์คนใดติดยาม้าหรือยาบ้าเลย

นี่เป็นข้อนำคิดมากกว่าเมื่อมาเล่นดนตรี แล้วทำให้เกิดสมาธิ เป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เด็กก็ไม่มีเวลาที่จะไปเสพยา เที่ยวเตร่ ดังนั้นผู้ปกครองควรสนับสนุนส่งเสริมให้ลูกใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ตั้งแต่เล็กๆ อาจเล่นดนตรี กีฬาก็ได้ จะช่วยแก้ปัญหาเรื่องยาเสพติดและการเที่ยวเตร่ประพฤติออกนอกกลุ่มนอกรทางได้

กระบวนการจัดกิจกรรม

การเรียนรู้ดนตรีไทยของครูจ๋อน

ครูจ๋อนมีกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ดังนี้

๑. ขั้นเตรียม

ครูจ๋อนเล่าว่าก่อนสอนนั้นต้องเตรียมการสอน สิ่งที่เตรียมได้แก่

๑.๑ **เตรียมสภาพแวดล้อม** ได้แก่ บริเวณที่นั่งเรียน นั่งซ้อม โดยแบ่งบริเวณบ้านเป็น ๒ ส่วน ส่วนล่างประเภทสี่ ส่วนบนประเภทตี

๑.๒ **เตรียมสื่อการสอน** ได้แก่ เครื่องดนตรี เพราะนักเรียนที่มาสมัครเรียน มีความต้องการเรียนต่างกัน บางคนเรียนซอด้วง ซอสามสาย และขิม ครูจ๋อนจะเตรียมเครื่องดนตรีให้ลูกศิษย์ทุกคน โดยตั้งสายให้พร้อมที่ลูกศิษย์จะเล่นได้ทุกเครื่อง นอกจากนั้นยังเตรียมโน้ตเพลงสำหรับให้ลูกศิษย์ได้ฝึกซ้อมและฝึกปฏิบัติทุกคน

ครูจ๋อนพยายามหาความรู้และแนวทางที่จะพัฒนาความรู้ของตนเองตลอดเวลา แล้วยังหาทางที่จะส่งเสริมให้ลูกศิษย์เรียนรู้ด้วยตนเอง โดยทำหนังสือโน้ตเพลงซออุ๋ ซอด้วง และซอสามสาย จิมเป็นเอกสารให้ลูกศิษย์ได้ค้นคว้าหาความรู้ได้ด้วยตนเอง นำไปฝึกปฏิบัติเองได้ ครูจ๋อนได้เขียนคำนำไว้ในเอกสารว่า

“การที่ข้าพเจ้าได้เขียนหนังสือเล่มนี้ขึ้นมาเพื่อเป็นหนังสือสำหรับค้นคว้าที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเครื่องดนตรี คือ ซออุ๋ (ซอด้วง ซอสามสาย) มีแบบฝึกหัดเริ่มต้น มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการทำเครื่องดนตรี การหัดอ่านโน้ต ทำจับเครื่องดนตรี ทำนอง โน้ตเพลงหน้าทับต่างๆ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าท่านผู้อ่านคงจะนำความรู้จากการอ่านหนังสือเล่มนี้ไปเผยแพร่สืบต่อกันไป และฝึกหัดให้ผู้สนใจเรื่องดนตรีไทยอย่าได้ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรคต่างๆ อันพึงมี....ท่านจะต้องนำความรู้ไปช่วยกันเผยแพร่ ขยายผล สืบสานวัฒนธรรมมิให้สูญหาย...”

ครูจ๋อน ไทรวิมาน ผู้นี้ถ้าเป็นครูในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ คงได้เลื่อนตำแหน่งเป็นอาจารย์ ๓ ระดับ ๘ ระดับ ๙ ไปแล้ว เพราะมีผลงานทางวิชาการ คือ ผลิตสื่อประกอบการสอนเพื่อมุ่งให้ลูกศิษย์ได้มีสื่อใช้ เพราะในท้องตลาดไม่มีขาย นอกจากให้ลูกศิษย์ใช้ยังเผยแพร่ทั่วไปแก่ครูและผู้อื่นด้วย

๑.๓ เตรียมตัวครู นอกจากเตรียมสถานที่ สื่อ อุปกรณ์ต่างๆ แล้ว ครูจ๋อนบอกว่าต้องเตรียมตัวครูด้วย สิ่งแรกที่ครูต้องเตรียม คือ เวลา ต้องจัดเวลาให้ว่างในช่วงเสาร์-อาทิตย์ จะไม่ไปทำภารกิจใดๆ ถ้าจะนัดใครต้องหลังจากเวลาสอนเด็ก ต่อมาต้องเตรียมข้อมูล ต้องศึกษาข้อมูลเด็กเป็นรายบุคคลว่าในแต่ละช่วงเวลานั้นๆ มีใครมาเรียนอะไรและเด็กแต่ละคนเรียนถึงไหน จะได้สอนต่อ

ได้ถูก ซึ่งก่อนที่จะสอนต่อเพลงใหม่ หรือท่อนใหม่ (ของเพลง) ครูจ๋อนจะประเมินผลลูกศิษย์ทุกครั้ง โดยให้ปฏิบัติ (บรรเลงเพลง) ให้ฟัง หากทำนองผิดเพี้ยนก็จะให้กลับไปฝึกฝนของเก่าจนคล่อง ถ้าทำนองถูกต้อง ก็จะต่อเพลงให้ใหม่

๑.๔ เตรียมกาย - เตรียมจิตใจ ครูจ๋อนกล่าวว่า “ก่อนลูกศิษย์มาครูต้องเตรียมร่างกาย คือ ทำภารกิจส่วนตัวให้เรียบร้อย เช่น แต่งกายให้เรียบร้อย รับประทานอาหารให้เรียบร้อย ให้พร้อมเมื่อเด็กมาก็จะเริ่มทยอยสอนทีละคน ใครมาก่อนก็สอนก่อนไม่ต้องรอมาร่วมกันก่อนเข้าห้องสอน นอกจากนั้นครูต้องเตรียมใจด้วย คือ เต็มใจที่จะสอนเด็กทุกคนด้วยความสุขยินดี ไม่มีการเบียดเบียนการสอน ทำให้ลูกศิษย์ที่มาเรียนมีความสุขและสนุกไปด้วย

จะเห็นว่าการเตรียมตัวของครูมีความสำคัญอย่างยิ่ง ครูที่สอนเด็กสนุกสนานครูต้องมีความสุข ครูควรเตรียมตัวมาอย่างดี ทั้งร่างกาย อารมณ์ ตลอดจนข้อมูลเด็กเพื่อที่จะได้มาช่วยเหลือให้เขาได้เรียนรู้ อย่างเต็มศักยภาพและสนุกสนาน

ครูในโรงเรียนที่สอนโดยทั่วไป ถ้าเราไปสัมผัสติดตามและสอบถามว่า “คุณครูเตรียมการสอนหรือไม่” คำตอบคือ “เตรียม ดูได้จากแผนการสอน” เพราะต้องเขียนส่งผู้บริหารทุกอาทิตย์ แต่ถ้าถามลึกกว่านั้นหรือไปเฝ้าดูกันจริงๆ ที่เขียนไว้ในแผนการสอนกับการสอนแต่ละครั้งคนละอย่าง สอนจริงๆ สอนตามความรู้ของครูตามความต้องการของครู นักเรียนจะรู้หรือไม่รู้ไม่สนใจ ชั่วโมงที่แล้วครูสอนถึงตรงไหน ไม่สนใจมาถึงก็สอนต่อกันเลย เด็กคนใดมีความรู้เท่าใดครูก็สอนได้

ปัญหาที่ต้องปฏิรูปการศึกษาจุดใหญ่ก็อยู่ตรงนี้แหละ เพื่อช่วยกันยกระดับคุณภาพของนักเรียน และแก้ปัญหาเด็กคิดไม่เป็น เบื่อเรียน ส่วนใหญ่ผลพวงมาจากกระบวนการจัดกิจกรรมของครูนั่นเอง ครูต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการสอนมุ่งเด็กเป็นศูนย์กลางของกิจกรรม การเรียนการสอน แต่ไม่ได้หมายความว่าครูไม่ต้องสอน จุดสำคัญของการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คือ ครูต้องเตรียมจัดกิจกรรม จัดสภาพแวดล้อม จัดแหล่งเรียนรู้ จัดสื่อ ศึกษาเป็นรายบุคคล ฯลฯ เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้ตนเอง แต่ทำกันไม่ได้ผล คือ ครูไม่ได้เตรียมตัว

๒. ขั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หรือขั้นตอนการสอนของครูจื้อน จะสอนแบบตัวต่อตัว สอนเป็นรายคน ครูจื้อนดำเนินงานดังนี้

■ ขั้นที่ ๑ ศึกษาเด็กเป็นรายบุคคล

ก่อนสอนครูจื้อนจะประเมินลูกศิษย์ในเรื่องความรู้ ความสามารถในการเล่นดนตรี โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์และให้ปฏิบัติให้ดู

เมื่อลูกศิษย์มาสมัครเรียนและมาเรียนครั้งแรกครูจื้อนจะสอบถามว่าเล่นเป็นหรือไม่ ถ้าเล่นเป็นมาบ้างหรือเป็น ครูจื้อนจะมอบเครื่องดนตรีให้และให้เล่นให้ดู ขณะที่ลูกศิษย์เล่นอยู่นั้น ครูจื้อนจะดูทำนองเล่น วิธีการวางซอ การจับคันซอ หรือไม้ตีฆิม การสี การลงนิ้ว เป็นต้น ครูจื้อนบอกว่าที่ดูรายละเอียดเพื่อจะได้ดูว่าลูกศิษย์ทำบกพร่อง ตรงไหน จะได้ช่วยเติมเต็มให้ ถ้าปฏิบัติได้ถูกต้องจะได้สอนเรื่องอื่นต่อไป

การดำเนินงานของครูจื้อนถือว่าได้มีการศึกษาเด็กเป็น

รายบุคคล ซึ่งการศึกษาข้อมูลเด็กเป็นรายบุคคลสามารถใช้วิธีการได้หลายวิธี จะสอบถาม สัมภาษณ์เด็ก ผู้ปกครอง ดูผลการเรียนที่ผ่านมา หรือจะใช้การทดสอบความรู้ก็ได้ ข้อมูลต่างๆ ศึกษาเพื่อจะได้รู้ข้อมูลของลูกศิษย์ว่าแต่ละคนมีพื้นฐานอย่างไร ครูผู้สอนจะได้รู้ว่า จะจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างไรจึงจะพัฒนาเด็กให้เต็มศักยภาพของแต่ละคน

ส่วนใหญ่ครูผู้สอนไม่สนใจประเด็นนี้ และตั้งสมมติฐานเองว่าเด็กทุกคนมีความรู้ความสามารถเท่ากัน เมื่อเข้าห้องก็สอนด้วยวิธีการเดียว เริ่มจากเนื้อหาเดียวกัน จบด้วยเนื้อหาเดียวกัน จึงเกิดปัญหากับเด็ก เด็กที่มีพื้นฐานความรู้ต่ำกว่าที่ครูสอนก็จะไม่เข้าใจ เพราะไม่สามารถเชื่อมโยงระหว่างความรู้เก่ากับใหม่ได้ ก็เลยสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองไม่ได้ หรือขณะเดียวกันเด็กเก่งรู้เรื่องที่ครูสอนหมดแล้วแต่ต้องมาทนฟังครูสอนซ้ำอีก ทำให้ทั้งเด็กเก่งและเด็กอ่อนเบื่อทั้งคู่

■ ขั้นที่ ๒ ฝึกความพร้อมพื้นฐาน การนั่ง การจับเครื่องดนตรี

ครูจ๋อนกล่าวว่าการเล่นดนตรีไทยจะมีแบบแผนตั้งแต่การนั่ง การจับเครื่องดนตรี เพราะถ้าทำนั่งไม่ถูกและไม่ฝึกไว้ตั้งแต่แรก ผู้เล่นจะปวดเมื่อย และขณะเล่นอยู่จะลุกขยับท่าทางไม่ได้

ดังนั้นพื้นฐานการสอนครั้งแรกจะต้องนั่งให้ถูกท่า และจับเครื่องดนตรีให้ถูก ทำนั่งในการเล่นดนตรีไทยส่วนใหญ่จะนั่งพับเพียบหรือขัดสมาธิ จะยกตัวอย่างถึงทำนั่งสี่ขอและการจับเครื่องดนตรีที่ครูจ๋อนสอนลูกศิษย์

การนั่งสี่ซอด้วง นั่งพับเพียบหรือขัดสมาธิให้ตัวตรง เอากระบองซอด้วงวางบนหน้าขา ซึ่งตรงนี้ครูจะช่วยจัดทำให้เหมาะสม

การจับเครื่องดนตรี ใช้มือซ้ายจับคันซอให้จับได้รัดคอก ลงมาประมาณ ๑ นิ้ว จับซอให้ตั้งตรงโดยวางนิ้วบนสายซอทีละนิ้ว มือขวาจับคันสีคล้ายจับดินสอ ใช้ ๔ นิ้วประกองไว้ให้พอเหมาะ เอานิ้วนางสอดไว้ในหางม้า เช่น ซอฮู้-ด้วง ให้เอานิ้วนางที่สอดไว้ตั้ง หางม้าเข้ามากระทบสายทุ้ม เมื่อจะกระทบสายเอกให้เอานิ้วนางเบียด คันสายออกเล็กน้อย

การนั่งสี่ซอฮู้ นั่งเหมือนซอด้วง แต่เอากะโหลกซอฮู้ วางชิดต้นขา

การจับเครื่องดนตรี มือซ้ายจับคันซอให้จับได้รัดคอก ลงมาประมาณ ๑ นิ้ว มือขวาจับคันชักคล้ายจับดินสอแต่หางยฝ่ามือ

การนั่งสี่ซอสามสาย

ประเภทซอด้วยกัน ครูจ๋อนกล่าวว่า “ซอสามสายผลิตยาก ที่สุด เล่นยากที่สุด แต่มีเสียงนุ่มนวลไพเราะ คล้ายกับเสียงคนร้อง ใช้บรรเลงคลอไปกับผู้ขับร้องหรือบรรเลงร่วมกับเครื่องดนตรีอื่นๆ ในวงมโหรีหรือบรรเลงเดี่ยว”

การนั่งสี่ซอสามสาย นั่งได้ ๓ วิธี คือ

๑. นั่งคุกเข่า
๒. นั่งพับเพียบ
๓. นั่งขัดสมาธิ คือ นั่งต่อเพลงอยู่กับบ้าน

การจับขอสามสาย

๑. จับให้ปลายขอสปักตามตำแหน่งที่ผู้สัถน์ค ให้พอสมควร กับตัวผู้สัถน์ค พร้อมทั้งให้อยู่ในระเบียบด้วย คือ ห่างจากเข่าด้านซ้ายเลย ออกไปด้านหน้าประมาณ ๑ ฟุต หรืออาจจะเอียงมาหาศูนย์กลาง ด้านหน้าบ้างเล็กน้อย

๒. จับด้านบนให้ลูกบิดด้านที่มีลูกเดียวของขอสามสาย คือ สายท่อม (๓) ให้อยู่ระหว่างรูหูของผู้สัถน์ค จึงจะเรียกว่าได้ระดับพอดี

๓. จับคันชัก ให้อยู่ขึ้นมาจากขนานกับพื้น และขนานกับ หน้าตัก (ครูจ้อนเล่าว่าท่านห้ามเปลี่ยนแปลงเพราะจะทำให้เสียบุคลิก (เสียแบบแผนไปเลย)

๔. การจับทวนขอ จับทวนกลางในลักษณะคิบบ ไม่ ปลดปล่อยให้คันทวนลงไปอยู่ในง่ามนิ้วมือ ระหว่างนิ้วโป้งและนิ้วชี้ พยายามให้คันทวนขอก้างอยู่บนฐานนิ้วชี้ เพื่อความถนัดในการให้ ปลายนิ้วมาชนสายเอก และบิดคลึงคันขอให้หมุนรับกับคันชักของขอ

■ ขั้นที่ ๓ ให้เรียนรู้อย่างอิสระ

เมื่อเตรียมพร้อมให้เด็กรู้จักจับเครื่องดนตรี และทำนองแล้ว ครูจ้อนจะแนะนำ การสีขอเปล่า โดยฝึกการใช้คันชัก และให้นักเรียน สังเกตและฟังเสียงที่แตกต่างพร้อมทั้งแนะนำสายของขอแต่ละเส้นว่า เป็นเสียงใด พร้อมทั้งแนะนำวิธีสี เช่น ขอด้วง เป็นขอเสียงสูง สายเอกขึ้นเสียงเร สายท่อมขึ้นด้วยเสียงซอล รวมแล้วจะเป็นเสียง ซอล เร ส่วนขออุ้สายเปล่าเสียงต่ำจะเป็นโด เสียงสูงจะเป็นซอล รวมกันจะ ได้ โด ซอล ถ้าเป็นขอสามสาย สายเปล่าคู่แรกเป็นเสียงซอลกับเร

คู่หลังจะมีเสียงเรกับลา ในการสี่เสียงต้องตั้งประสานสม่ำเสมอเท่ากันทั้งคู่ เมื่อครูแนะนำแล้วนักเรียนลองฝึกสืออย่างอิสระและ ฟังเสียงเอง จนกว่านักเรียนจะสรุปความรู้และตอบคำถามได้ว่าลากันซักอย่างไร จึงจะได้เสียงนุ่ม หรือเสียงเสมอกัน

ขั้นนี้จัดว่าเป็นช่วงที่ยากที่สุด ถ้าผู้เรียนผ่านขั้นนี้ได้รับการเล่นเป็นเพลงก็ไม่ยาก ปัญหาที่พบคือนักเรียนเทียบเสียงไม่ได้และไม่อดทนพอ เมื่อใครสามารถสี่สายเปล่าได้เสียงชัดเจนสม่ำเสมอแล้ว ครูจ๋อนจะแนะนำการฝึกลงนิ้ว (โดยครูจะทำสัญลักษณ์ที่นิ้วแต่ละนิ้ว จะกดลงที่สายคนตรีไว้) และสอนให้กดนิ้วลงขณะลากันซักและฝึก ฟังเสียง เสียงของซอแต่ละประเภทเมื่อกดนิ้ว มีดังนี้

ซอด้วง		ซออู้		ซอสามสาย		
สายเปล่า ซอล	เร	สายเปล่า โด	ซอล	ลา	เร	ซอล
นิ้วชี้ ลา	มี	นิ้วชี้ เร	ลา	ที	มี	ลา
นิ้วกลาง ที	ฟา	นิ้วกลาง มี	ที	โด	ฟา	ที
นิ้วนาง โด	ซอล (สูง)	นิ้วนาง ฟา	โด (สูง)	เร	ซอล	โด (สูง)
นิ้วก้อย	ลา (สูง)	นิ้วก้อย	เร (สูง)			เร (สูง)
สายใน	สายนอก	สายใน	สายนอก	สายทุ้ม สายกลาง สายเอก		
สายนอก	สายเสียงสูง(เสียงต่ำ) (สายเอก)					

เมื่อแนะนำแล้วผู้เรียนต้องไปนั่งฝึกลากคันชักแล้วกด นิ้วแล้วลองฟังเสียงว่าใช่หรือไม่ ถ้าไม่ใช่ต้องตรวจดูว่าคนิ้วถูกต้องหรือไม่ เมื่อครูแนะนำสอนไปแล้วผู้เรียนแต่ละคนจะไปเลือกที่นั่งตามที่ตนชอบและฝึกสีซอสายเปล่า กคนิ้วอย่างอิสระ (จนคิดว่าตนเองสีได้และเสียงของซอที่ตนสีนั้นเปล่งตรงตามตัวโน้ตและเสมอก็ค่อยกลับมาที่ครูจ้อนและสีให้ครูดูและฟัง ถ้าครูบอกใช่ได้ก็เริ่มเรียนรู้อันต่อไป

ในขั้นเตรียมความพร้อมและฝึกให้เด็กรู้จักเครื่องมือที่ใช้และทดลองแสวงหาความรู้และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองเกี่ยวกับสื่ออุปกรณ์นั้นว่ามีคุณลักษณะ คุณสมบัติและจะใช้ได้อย่างไรจึงจะมีคุณภาพ เป็นการกระตุ้นทำให้เด็กอยากรู้อยากเห็นและอยากเรียนรู้เรียนด้วยความสนใจ และสนุก เพราะเป็นการเรียนรู้อย่างอิสระและลงมือปฏิบัติจริง

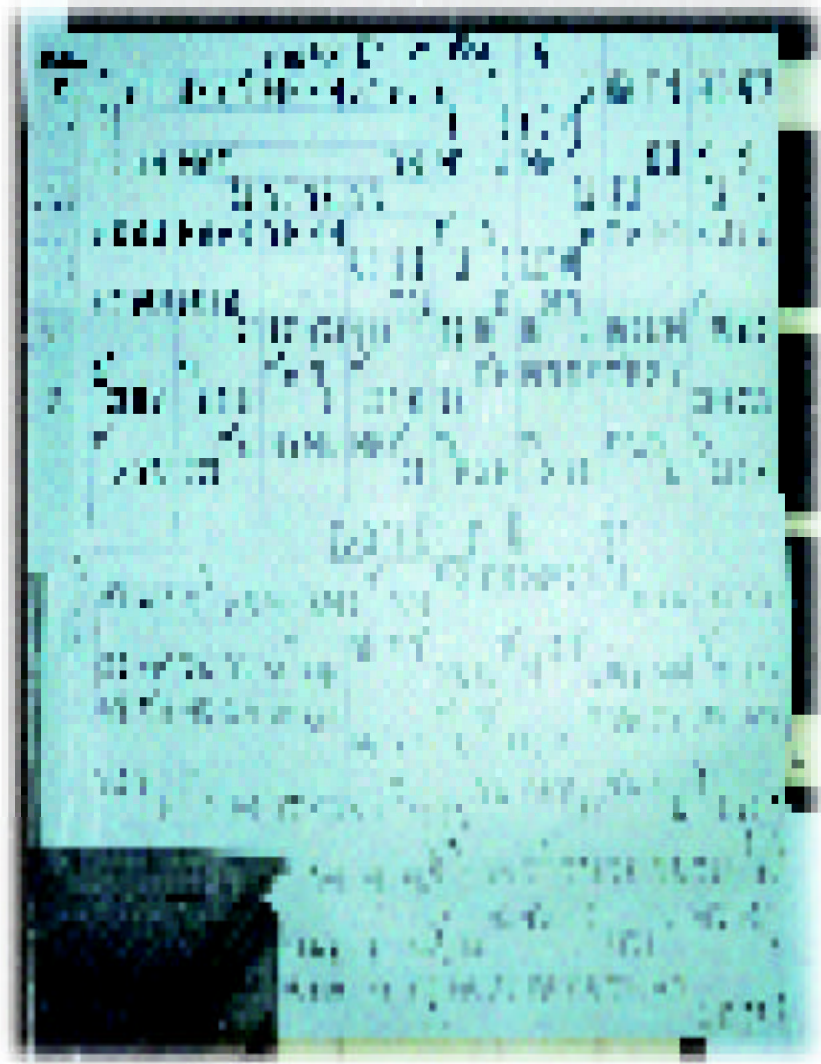
ในการปฏิรูปการเรียนรู้ต้องปฏิรูปที่ตัวครูเป็นสำคัญ ครูผู้สอนต้อง ปรับเปลี่ยนวิธีสอนจากที่ครูเป็นผู้บอก ปฏิบัติให้ดู ก็ควรให้นักเรียนลงปฏิบัติลองผิดลองถูก ครูเป็นเพียงผู้ชี้แนะ กระตุ้น และเด็กแต่ละคนมีพื้นฐานความรู้ต่างกัน ดังนั้นใครเรียนได้เร็วครูก็สอนเร็ว ใครเรียนช้าครูก็สอนช้า ที่สำคัญเด็กต้องเป็นผู้ปฏิบัติและเรียนรู้ด้วยตนเอง และครูต้องแน่ใจว่าเด็กเหล่านั้นรู้จริงด้วยการประเมินตามสภาพที่แท้จริง คือ สังเกต ตรวจสอบผลปฏิบัติงาน จนแน่ใจว่าเด็กมีความรู้ จึงเสนอแนะเรื่องที่นักเรียนอยากเรียนต่อไป ไม่จำเป็นต้องบังคับให้เรียนเท่ากัน หรือพร้อมกันแต่ผลสุดท้ายจุดหมายปลายทางเท่ากันเพียงแต่อาจใช้เวลาและวิธีเรียนรู้ต่างกันเท่านั้น ถ้าครูผู้สอนใช้กระบวนการเหล่านี้สอน เชื่อว่านักเรียนจะเรียนรู้ด้วยความสุขและเป็นคนเก่ง คนดีแน่นอน

■ ขั้นที่ ๔ ให้ความรู้สากล

เมื่อลูกศิษย์สี่ขอได้ตามเสียงที่กำหนด รู้จักใช้นิ้ว ชักคันชักได้ถูกต้องแล้ว ครูจ๋อนจะให้ความรู้เรื่องการเรียนตัวโน้ต เพราะ เมื่อได้รู้จักตัวโน้ตแล้วก็จะสามารถที่จะเรียนด้วยตนเองได้ เพราะ เพลงสมัยนี้จะมีโน้ตเพลงให้เล่นมากมาย และที่สำคัญครูจ๋อนเขียน หนังสือโน้ตเพลงไทยเป็นคู่มือการเรียนของนักเรียนไว้ด้วย ถ้าเป็น สมัยก่อนครูจ๋อนเล่าว่า โน้ตเพลงไม่มีต้องฝึกจำเองจะเล่นดนตรีต้องมีครูคอยต่อเพลงให้ ถ้าไม่มีครูจะเล่นเองไม่ได้ และใช้ความจำเท่านั้น แต่สมัยนี้ถ้าผู้เรียนรู้หลักการเล่น วิธีเล่น ก็สามารถเล่นเพลงอื่นๆ ได้ เพราะมีโน้ตเพลงให้ดู ครูจ๋อนจะมีโน้ตเพลงให้ดู แนะนำให้นักเรียน รู้จักสัญลักษณ์ของเสียงแต่ละเสียงพร้อมให้ลองปฏิบัติจริงดู ให้ฝึก อ่านโน้ตเพลงให้คล่องพร้อมสี่ขอตามตัวโน้ต

การสอนขั้นนี้ครูจ๋อนจะสอนให้นักเรียนเล่นเพลง ตามโน้ตที่ละห้องจนคล่อง จึงจะขึ้นห้องใหม่ ใน ๑ บรรทัดมี ๘ ห้อง นักเรียนฝึกใหม่ต้องจำตัวโน้ตครั้งละ ๑ ห้อง ๔ ตัวโน้ต

สำหรับผู้เรียนเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสาย เพลงแรกที่ครูจ๋อนให้ฝึกคือ จะเข้หางยาว ๓ ชั้น หรือเพลงแป๊ะ ๓ ชั้น เพื่อให้รู้จักหวะและบันไดเสียงของดนตรีไทย

นอกจากสอนอ่านโน้ตเพลงไทยแล้วครูจื้อนยังให้ความรู้เปรียบเทียบโน้ตเพลงไทยกับโน้ตเพลงสากลว่ามีความแตกต่างกันเช่น การนับจังหวะตกดนตรีสากลจะนับจังหวะตกที่โน้ตตัวแรก

ส่วนดนตรีไทยจะนับจังหวะตกที่โน้ตตัวหลัง อีกเรื่องหนึ่งคือดนตรีสากลมีครึ่งเสียงแต่ดนตรีไทยไม่มีครึ่งเสียง

การสอนของครูจ๋อน นอกจากให้ความรู้ในเรื่องที่นักเรียนจะเรียนแล้ว ยังให้ความรู้เกี่ยวกับสภาพจริงในปัจจุบันในเรื่องอื่นๆ รอบตัวอีก เพราะลูกศิษย์จะต้องไปพบในชีวิตจริง

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูในโรงเรียน ที่จำเป็นต้องมีการปฏิรูปเพราะส่วนใหญ่มุ่งสอนให้เด็กเรียนรู้ตามหนังสือที่เรียนเพื่อที่จะสอบผ่านเท่านั้น ครูไม่แนะนำหรือไม่ฝึกให้นักเรียนแสวงหาความรู้จากแหล่งความรู้อื่นๆ จึงทำให้เด็กเราคิดไม่เป็น นำผลการเรียนไปแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวันไม่ได้

การให้ความรู้เพิ่มเติมจากที่เรียน ครูผู้สอนควรหลีกเลี่ยงการบอกอธิบายหรือจดบันทึกจากครู ควรหาวิธีการหลากหลาย ให้เด็กได้ค้นคว้าหาข้อมูลเอง เช่น จากการสอบถาม พ่อแม่ ญาติ ผู้รู้ที่บ้านหรือชุมชน หรือให้เด็กค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมจากหนังสือ เอกสาร สารานุกรม ฯลฯ ด้วยตนเองหรือทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เด็กจะได้มีความรู้กว้างขวาง พอที่จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันไม่ใช่เพื่อสอบผ่านอย่างเดียว

■ ขั้นที่ ๕ ฝึกทักษะให้คล่อง

เมื่อนักเรียนอ่านโน้ตเพลงได้ รู้จักวิธีบรรเลงเครื่องดนตรีแล้วครูจ๋อนให้แต่ละคนไปฝึกทักษะการเล่นเพลงนั้นๆ ด้วยตนเอง โดยหาที่นั่งที่พอใจฝึกซ้อม หรือจะไปซ้อมที่บ้านก็ได้ เมื่อเล่นคนเดียวคิดว่าเล่นได้แล้ว ครูจ๋อนจะให้มาเล่นรวมกลุ่มกับเพื่อนๆ ว่าสามารถเล่นร่วมกับเพื่อนได้หรือไม่ ถ้าไม่ได้ก็ต้องออกไปหัดคนเดียวให้คล่องก่อนจึงจะมารวมใหม่

ขั้นนี้ไม่ใช่ครูจ๋อนสอนครั้งเดียวแล้วให้ไปฝึกรวดเดียว แต่ครูจ๋อนจะสลับระหว่างการฝึกกับการสอนตลอด เช่น ให้ฝึกอ่าน โน้ตและฝึกบรรเลงตามโน้ตที่ละห้องเพลง เมื่อคล่องแล้วจึงต่อให้ใหม่ไปเรื่อยๆ และขณะที่เด็กค่อยๆ ทำ ฝึกได้ เด็กจะมีกำลังใจ ตั้งใจที่จะทำให้ได้เพื่อจะต่อเพลงใหม่ ครูจ๋อนกล่าวว่า “เด็กจะมีกำลังใจที่จะทำเพราะเราให้เขาฝึกทีละน้อยๆ จนคล่อง ค่อยๆ เพิ่ม ถ้าสอนทีเดียวยรวดแล้วบอกให้ไปฝึกมาทั้งหมด แล้วค่อยมาสีให้ฟัง เด็กบางคนยังทำไม่ได้ก็หมดกำลังใจ และขณะที่เด็กทำได้ทีละน้อยๆ ครูก็จะต้องชมและให้กำลังใจตลอด”

ฟังครูจ๋อนพูดแล้วนึกถึงครูที่สอนในโรงเรียน ถ้าใช้หลักการสอนแบบครูจ๋อนคงไม่มีเด็กที่หนีเรียนหรือเรียนไม่รู้เรื่อง หรือสอบตกเป็นแน่ เพราะไม่มีการสอบตก มีแต่ทำได้บ้าง ทำไม่ได้บ้าง ทำไม่ได้ก็ต้องทำ ฝึกจนได้กล่าวได้ว่าทุกคนต้องฝึกจนบรรลุตามเป้าหมาย

■ ขั้นที่ ๖ วัดประเมินผล

ครูจ๋อนจะวัดประเมินผลลูกศิษย์เป็นระยะ ตลอดเวลา การวัดประเมินผลครูจ๋อนมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ

๑. เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไข การวัดผลแบบนี้ครูจ๋อนจะวัดทุกระยะ โดยเมื่อสอนเพลงแต่ละห้อง แต่ละช่วงแล้วจะต้องให้นักเรียนเล่นให้ฟัง หรือครูจะสังเกตขณะเด็กเล่น ถ้าเล่นแล้วทำนองเพี้ยน ก็จะแนะนำข้อผิดพลาดและไปฝึกใหม่

๒. เพื่อพิจารณาที่จะต่อเพลงให้ระดับสูงขึ้น การวัดผลระยะนี้คือเมื่อนักเรียนฝึกทักษะและประเมินผลตนเองแล้วว่าเพลงที่ตนเองเล่นนี้ใช้ได้ มีความคล่องแคล่ว ต้องการที่จะต่อเพลงเพิ่มใหม่ก็ไปเล่นให้ครูฟัง ถ้าทำนองไม่ผิดเพี้ยนครูก็จะชมเชยและต่อเพลงให้ใหม่

ครูจ๋อนกล่าวว่า “กฎเกณฑ์นี้จะไม่เข้มงวดมากเกินไป แต่จะดูความตั้งใจของผู้เรียนด้วย เพราะถ้าเข้มงวดมากเกินไปจะทำให้ผู้เรียนท้อถอย ดังนั้นการประเมินผลการเรียนรู้จะดูที่พฤติกรรมของผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่วนกริยาท่าทางและเสียงดนตรีนั้นค่อยคัด ค่อยแต่ง ได้ระยะกึ่งามไปเอง”

๓. เพื่อตัดสินผ่านหลักสูตร การวัดผลจุดประสงค์นี้ เมื่อผู้เรียนเรียนครบ ตามหลักสูตรแล้ว ครูจ๋อนจะประเมินผลโดยให้ เล่นเพลงตามหลักสูตรให้ฟัง เมื่อได้ครบแล้วจึงจะยอมให้ผ่านหลักสูตร ขั้นนี้ครูจ๋อนกล่าวว่า “เข้มงวดหน่อยเพราะจบแล้วต้องเล่นเพลงตาม กำหนดได้ รับประกันคุณภาพได้ว่าถ้าจบจากที่นี่แล้วต้องบรรเลง เพลงร่วมกับผู้อื่นได้ทุกระดับชั้น”

การประเมินผลจะไม่ใช้วิธีออกข้อสอบถามตอบ แต่สอบ ด้วยการให้ปฏิบัติ และตลอดเวลาที่เรียนอยู่ครูจ๋อนจะประเมินโดยการ สังเกตลูกศิษย์ทุกคนเป็นระยะๆ ค่อยๆ พัฒนาเป็นรายบุคคล เมื่อพบ ข้อบกพร่องและค่อยๆ เสริมความรู้ให้โดยเด็กไม่รู้ตัวว่าครูวัดประเมินผล

การวัดประเมินผลของครูจ๋อนนับว่าเป็นการวัดผล ประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง และจุดประสงค์ใหญ่ คือ วัดเพื่อพัฒนา และปรับปรุงการเรียนการสอนไม่ว่าวิชาใดก็ตามถ้าครูผู้สอนวัด ประเมินผลตามสภาพที่แท้จริงมาตลอด และนำผลไปพัฒนาปรับปรุง เด็กอยู่ตลอดเวลาแล้ว เชื่อมั่นได้เลยว่าเมื่อวัดประเมินผลเพื่อ พิจารณาคุณภาพเด็กเหล่านั้นย่อมมีคุณภาพแน่นอน

■ ขั้นที่ ๗ ประยุกต์ใช้

เมื่อสอนให้เล่นเพลงคนเดียวได้คล่องแล้ว ครูจ๋อนจะ

สอนวิธีการเล่นร่วมกับผู้อื่นด้วย ผู้เล่นต้องรู้หน้าที่เครื่องดนตรีที่ตนเล่นว่าจะเล่นเมื่อใด ขณะเดียวกัน ก็ต้องฟังจังหวะเสียงฉิ่ง กลองด้วย ต้องรู้ว่าซอด้วงในเครื่องสายวงเล็ก มีหน้าที่เป็นนำวง และเป็นหลักในการดำเนินเนื้อเพลง โดยสีเป็นทำนองถี่บ้าง โหยหวนเป็นเสียงยาวบ้าง

ส่วน**ซออู้** จะสีหยอกล้อ ยัวเย้าไปกับทำนองเพลง

ถ้าเล่น**มโหรีวงเล็ก** ซอด้วง เล่นเหมือนวงเครื่องสาย แต่ไม่ต้องนำวงเพราะมีระนาดเอกเป็นนำวง

ซออู้ เล่นเหมือนวงเครื่องสาย

ซอสามสาย มีหน้าที่สีคลอเสียงคนร้องและดำเนินทำนองเพลง โดยสีถี่บ้าง โหยหวนเสียงยาวๆ บ้าง

ส่วนเครื่องดนตรีอื่นๆ ก็มีบทบาทหน้าที่ของตนเองจนจบเพลงแต่ละเพลง ผู้เล่นเครื่องดนตรีต้องรู้หน้าที่ของตนเอง อย่างไรก็ดีตาม โน้ตเพลงของเครื่องแต่ละชนิดจะเขียนให้ทั่วทำนองสอดประสานกันตามบทบาทอยู่แล้ว ขึ้นอยู่กับผู้เล่นต้องฝึกซ้อมอย่างต่อเนื่อง

ผู้เรียนมีความสุข

ครูจ๋อนเล่าว่าตั้งแต่สอนดนตรีมา ยังไม่มีลูกศิษย์คนใดต้องฝืนใจมาเรียน ทุกคนที่มาอยากเรียน อยากรู้ และขยันฝึกทักษะ มีความสุขจากการเล่น พอถึงเวลาเรียนจะมาเรียนตรงเวลา ผู้ปกครองบางคนเล่าว่าพอลูกกลับจากโรงเรียนเด็กจะหยิบเครื่องดนตรีมาเล่นก่อน แสดงว่าเขามีความสุขกับการเล่นดนตรี

จากการจัดกระบวนการเรียนรู้ของครูจ๋อน ไทรวิมาน ที่ผ่านมานี้จะเห็นว่าครูจ๋อนนั้นใช้กระบวนการสอนแบบเด็กเป็นศูนย์กลางจริงๆ เมื่อเปรียบเทียบกับตัวบ่งชี้การเรียนและตัวบ่งชี้การสอนของครูซึ่ง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้สังเคราะห์จากทฤษฎีการเรียนรู้ ๕ ทฤษฎี โดยมีตัวบ่งชี้ดังนี้

ตัวบ่งชี้การเรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	การจัดกระบวนการเรียนรู้ของครูจ๋อน
๑. นักเรียนมีประสบการณ์ตรงสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	๑. ครูจ๋อนให้นักเรียนทุกคนได้จับสัมผัสและเล่นเครื่องดนตรีด้วยตนเอง
๒. นักเรียนฝึกปฏิบัติจนค้นพบความถนัดและวิธีการของตน	๒. ให้นักเรียนฝึกทักษะการเล่นด้วยตนเองจนพบวิธีการเล่นของตนเอง เช่น สีซอจะรู้ว่าตนเองถนัดในการชักคันชักกดนิ้วอย่างไรจึงจะได้เสียงตามต้องการ
๓. ทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม	๓. ให้โอกาสเด็กฝึกวิ่งเล่นกับเพื่อน โดยเมื่อฝึกเล่นเดี่ยวคล่องแล้ว ครูจ๋อนจะให้มาเล่นรวมกันเป็นกลุ่ม และเล่นพร้อม ๆ กัน
๔. นักเรียนฝึกคิดอย่างหลากหลายและสร้างสรรค์จินตนาการ ตลอดจนได้แสดงออกอย่างชัดเจนและมีเหตุผล	๔. ก่อนสอนให้นักเรียนได้ฝึกสีซออย่างอิสระ เพื่อให้รู้จักเสียงของเครื่องดนตรีด้วยตนเองจนคล่อง
๕. นักเรียนได้รับการเสริมแรงให้ค้นหาคำตอบแก้ปัญหาทั้งด้วยตนเอง และร่วมด้วยช่วยกัน	๕. เมื่อสอนจะแนะนำการต่อเพลงที่ละห้องทีละท่อนแล้วเด็กจะต้องไปฝึกทักษะเอง ขณะเด็กปฏิบัติครูจ๋อนจะคอยสังเกตและถ้าพบว่ามีปัญหาจะไปให้คำแนะนำช่วยเหลือให้กำลังใจชี้แนะและให้เด็กพยายามฝึกฝนต่อไป

ตัวบ่งชี้การเรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	การจัดกระบวนการเรียนรู้ของครูจ๋อน
๖. นักเรียนได้ฝึกค้น รวบรวมข้อมูลและ สร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเองต่อไป	๖. ครูจ๋อนได้ทำเอกสารคู่มือโน้ตเพลง การเล่นแจกเด็กทุกคน เมื่อสอนครู จะแนะวิธีการตามหลักการ และให้เด็ก ไปฝึกทักษะ ซึ่งเด็กสามารถศึกษา ค้นคว้าหรือฝึกเพลงเองจากหนังสือ คู่มือที่ครูจ๋อนให้ด้วยตนเองได้
๗. นักเรียนเลือกทำกิจกรรมตาม ความสามารถ ความถนัดและ ความสนใจของตนเองอย่างมีความสุข	๗. ข้อนี้ครูจ๋อนเลือกเป็นอันดับหนึ่งของ การเรียนรู้ดนตรี เพราะก่อนจะสมัคร เรียน ครูจะต้องให้ลูกศิษย์บอกก่อนว่า อยากเรียนหรือสนใจดนตรีชนิดใด
๘. นักเรียนฝึกตนเองให้มีวินัยและ รับผิดชอบในการทำงาน	๘. ครูจ๋อนจะสอนลูกศิษย์แบบตัวต่อตัว เมื่อแนะนำแต่ละคนแล้วให้ทุกคน แยกย้ายกันไปนั่งฝึกทักษะด้วยตนเอง ครูจ๋อนจะสังเกตดูอยู่ห่างๆ ให้แต่ละคน รับผิดชอบเอง จะฝึกหรือไม่ฝึกครูไม่ ว่า แต่ถ้าใครฝึกได้คล่องครูก็จะต่อ เพลงให้ใหม่
๙. นักเรียนฝึกประเมิน ปรับปรุงตนเอง และยอมรับผู้อื่น ตลอดจนสนใจ	๙. เมื่อนักเรียน ไปฝึกซ้อมตามโน้ต แต่ละท่อนแล้วนักเรียนต้องประเมิน ตนเองไฝหาคำรู้อย่างต่อเนื่อง ตลอดเวลาที่ตนนั้นเล่นคล่องหรือยัง เพลงนั้นมีเสียงเพี้ยนหรือไม่ ถ้า ประเมินแล้วยังทำไม่ได้ก็จะไปสอบถาม ครูหรือเพื่อน ๆ แล้วนำมาปรับปรุงจน แน่ใจจึงไปเสนอผลปฏิบัติต่อครูเพื่อให้ ครูประเมินอีกครั้ง

ส่วนตัวบ่งชี้การสอนของครู สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ มีลักษณะตัวบ่งชี้อยู่ ๑๐ ประการ จะเปรียบเทียบกับกระบวนการจัดกิจกรรมของครูจ๋อนได้ดังนี้

ตัวบ่งชี้การสอนของครู (สทศ.)	การจัดกระบวนการเรียนรู้ของครูจ๋อน
๑. ครูเตรียมการสอนทั้งเนื้อหา และวิธีการ	๑. ครูจ๋อนจะเตรียมตัวเอง เตรียมอุปกรณ์ เตรียมวิธีสอน ตลอดจนเตรียมสถานที่ ก่อนสอนเด็กทุกครั้ง
๒. ครูจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่ปลุกเร้า จูงใจและเสริมแรงให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้	๒. ครูจ๋อนจะจัดเตรียมสถานที่ สื่อ อุปกรณ์ เครื่องดนตรีสำหรับเด็กทุกคน คนละ ๑ ชิ้น เพื่อเด็กจะได้จับ ได้ทดลอง ปฏิบัติด้วยตนเอง (ไม่ต้องรอให้คนอื่น ปฏิบัติก่อนแล้วตนค่อยทำ เพราะ เครื่องมือไม่พอ)
๓. ครูเอาใจใส่นักเรียนเป็นรายบุคคล และแสดงความเมตตาต่อนักเรียนอย่างทั่วถึง	๓. ครูจ๋อนสอนลูกศิษย์แบบตัวต่อตัว ตลอดเวลา ไม่เคยดู ทำโทษว่าถ้าเด็ก ไม่อยากเรียน รับเด็กทุกคนไม่เลือก ลูกศิษย์ แม้เด็กบกพร่องทางสติปัญญา ก็สอนด้วยความรักความเมตตา จนเด็กเหล่านั้นสามารถเล่นดนตรีได้ เหมือนเด็กปกติ การสอนไม่เกี่ยงว่า จะมีเงินหรือไม่มีใครอยากเรียน ไม่มี เครื่องดนตรีก็ให้ขอยืมไปเรียน ไปซ่อม

ตัวบ่งชี้การสอนของครู (สทศ.)	การจัดกระบวนการเรียนรู้ของครูสอน
๔. ครูจัดกิจกรรมและสถานการณ์ เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้แสดงออก และคิดอย่างสร้างสรรค์	๔. เมื่อนักเรียนเรียนจบครูสอนจะจัดกิจกรรมให้เล่นแบบผสมวง เพื่อให้ นักเรียนได้นำประสบการณ์ของตนเอง มาใช้ร่วมกับเพื่อน ๆ และได้แสดงจริง บางครั้งก็จะส่งนักเรียนบางคน ไปเข้าร่วมวงเวลาปฏิบัติงานแสดงจริง ๆ
๕. ครูส่งเสริมให้นักเรียนฝึกคิด ฝึกทำ และฝึกปรับปรุงตนเอง	๕. ครูสอนจะส่งเสริมให้ลูกศิษย์ฝึก ประเมินตนเองและปรับปรุงตนเอง ตลอดเวลา เช่น ถ้าเล่นเพลงเสียงเพี้ยน หรือไม่คล่องก็จะให้ไปฝึกใหม่จนคล่อง จึงจะให้ต่อเพลงใหม่
๖. ครูส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากกลุ่ม พร้อมทั้งสังเกตส่วนดีและ ปรับปรุงส่วนด้อยของนักเรียน	๖. เมื่อครูสอนให้แต่ละคนไปฝึกทักษะ จนคล่อง ครูสอนก็จะให้มาเล่นรวม กลุ่มกับเพื่อน ๆ โดยให้ไปจับกลุ่ม กันเองว่าใครจะเล่นพร้อมกัน ขณะที่ เด็กเล่นรวมกลุ่มนั้นครูสอนจะสังเกต ตั้งแต่ทำนอง การจับเครื่องดนตรี และ เสียงดนตรีถ้ามีผู้ใดเล่นแล้วรวมกลุ่ม ไม่ได้ เช่น เสียงแปลกแยกออกไป ครูสอนจะแนะนำและให้ฝึกซ่อมใหม่
๗. ครูใช้สื่อการสอนเพื่อฝึกการคิด การแก้ปัญหา และการค้นพบความรู้	๗. ในการสอนครูสอนหาเครื่องดนตรี ให้เด็กทุกคนได้ฝึกปฏิบัติ นอกจากนั้น ยังสร้างคู่มือโน้ตเพลงให้เด็กไว้เป็นคู่มือ ในการฝึกเพลง ต่อเพลงและเรียนรู้ ด้วยตนเองได้

ตัวบ่งชี้การสอนของครู (สทศ.)	การจัดกระบวนการเรียนรู้ของครูจ๋อน
๘. ครูใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเชื่อมโยงประสบการณ์กับชีวิตจริง	๘. นอกจากสอนโน้ตเพลงดนตรีไทย ครูจ๋อนยังให้รู้จักเปรียบเทียบกับโน้ตเพลงสากลให้เด็กเห็นถึงความแตกต่างและการนำไปใช้ใน ชีวิตจริง ให้รู้จักฟังเพลงไทยที่ฝึกแต่ละเพลงว่าลักษณะเรียกเพลงชั้นเดียว สองชั้น หรือเพลงสามชั้นเป็นอย่างไร เพื่อจะได้นำความรู้ไปใช้ในการดูการแสดงละครลิเก ฯลฯ ได้
๙. ครูฝึกกรียามรยาทและวินัยตามวิถีวัฒนธรรมไทย	๙. ครูจ๋อนจะเน้นการอนุรักษ์วัฒนธรรมมากในการเล่นดนตรี โดยจะฝึกตั้งแต่แรกเริ่ม คือ ทำนั่งเล่นดนตรี ซึ่งจะมีท่าแบบแผนสืบทอดมา ทำจับเครื่องดนตรีตลอดจนจังหวะเพลงไทย ท่านจะอนุรักษ์และสืบสานของเดิมโดยไม่ดัดแปลงในสิ่งเหล่านี้
๑๐. ครูสังเกตและประเมินพัฒนาการของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง	๑๐. ในขณะที่เด็กเรียนหรือฝึกฝนตนเอง ครูจ๋อนจะประเมินเด็กด้วยการสังเกต ความตั้งใจ ความสนใจ ความถูกต้อง ขณะปฏิบัติอยู่ตลอดเวลา ถ้าพบข้อบกพร่องก็จะชี้แนะและให้แก้ไข ถ้าเด็กทำถูกต้องก็จะส่งเสริมเพิ่มเติมให้เต็มศักยภาพ

พฤติกรรมกรเรียนของนักเรียนและพฤติกรรมกรสอนของครู
 จ้อนจะมีลักษณะต่อเนื่องผสมกลมกลืนกันตลอด บางตัวบ่งชี้เกิด
 ก่อนการเรียน บางตัวบ่งชี้เกิดขณะเรียน และบางตัวบ่งชี้เกิดหลังการเรียน

จากกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูจ้อนนี้
 ถ้าครูจ้อนเป็นข้าราชการคงได้รับการยกย่องเป็นครูต้นแบบการสอน
 คนตรีไทยอย่างแน่นอน เพราะกิจกรรมการเรียนการสอนเน้นเด็ก
 เป็นส่วนใหญ่ สอดคล้องกับดัชนีตัวบ่งชี้ดังกล่าวข้างต้น โดยมีวิธีการ
 จัดกระบวนการกรเรียนรู็โดยสรุปคือ

วิจัยโดยไม่รู้ววิจัยและวิจัยอย่างต่อเนื่อง

คำว่าวิจัยฟังดูเป็นคำที่ค่อนข้างขลังและดูเป็นวิชาการอยู่มาก
 ครูอาจารย์ส่วนใหญ่กลัวไม่กล้าทำวิจัยเพราะนึกถึงการใช้สถิติตัวเลขอัน
 ซับซ้อน การออกแบบสอบถามที่ต้องมีข้อคำถามวิจิตรพิสดาร เมื่อมี
 การส่งเสริมให้ครูทำวิจัยในชั้นเรียนในปัจจุบันจึงต้องระดมฝึกรวม
 กันอย่างมากมาย

แต่อันที่จริงการวิจัยก็คือการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตอบปัญหา
 หรือข้อสงสัย ด้วยวิธีการหลายวิธี เช่น การสังเกต การทดลอง การ
 เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม เป็นต้น

พระราชบัญญัติการศึกษาพุทธศักราช ๒๕๔๒ มาตรา ๒๔ (๕)
 กล่าวถึงการวิจัยว่า “ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ

สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ

และมาตรา ๓๐ ให้สามารถนำมาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน ในแต่ละระดับการศึกษา

ในปัจจุบันครูและผู้เกี่ยวข้องจะมุ่งเน้นให้ความรู้และส่งเสริมให้ครูผู้สอน ทำวิจัยในชั้นเรียน เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาผู้เรียน ซึ่งถ้าครูผู้สอนใช้การวิจัยควบคู่ไปกับการจัดการเรียนการสอน เชื่อว่าจะสามารถพัฒนาวิธีสอนของครูและศักยภาพของผู้เรียนได้อย่างมีคุณภาพ การวิจัยสามารถดำเนินงานได้ง่ายๆ ไม่ยุ่งยากตามที่หลายท่านวิตกกังวล โดยครูผู้สอนต้องรู้สภาพเด็กของตนเองว่าจะต้องปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาอะไรบ้าง แล้วจากนั้นหาแนวทางแก้ไขแนวทางแก้ไขนี้ใช้เมื่อสำเร็จนั้นคือ เด็กพัฒนาขึ้น คือ นวัตกรรมนั่นเอง กระบวนการดังกล่าวถือว่าเป็นการวิจัยในชั้นเรียนได้

ในมิติของความเป็นนักวิจัย ครูจ๋อนเป็นนักวิจัยและใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้อย่างยิ่งใหญ่มาก โดยดูจากประสบการณ์ชีวิตของท่าน ท่านมีความรู้จากการศึกษาในระบบเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ตามขั้นของการศึกษาภาคบังคับ แต่ท่านเป็นตัวอย่างที่ดีของการได้รับการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยท่านเริ่มจากการศึกษาหาความรู้จากผู้รู้หลายๆ ท่าน แล้วนำสิ่งที่ได้รับการสั่งสอนมาศึกษาวิเคราะห์ ทดลองและหาข้อสรุป ตลอดจนนำผลที่ค้นพบไปใช้พัฒนางานต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการทำเครื่องดนตรีไทย จนเครื่องดนตรีไทยของครูจ๋อนได้รับการยอมรับว่าเป็นเครื่องที่มี

มาตรฐานอยู่ในระดับนำของไทย ตัวอย่างของการใช้กระบวนการวิจัย เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถของครู ได้แก่

เมื่อท่านได้รับคำแนะนำจากครูเตือน พาทยกุล เกี่ยวกับการ ทำคันทักขอสามสายว่าควรใช้หางม้าหรือไนลอน ประมาณ ๒๐๐-๒๕๐ เส้น ครูจ้อน ได้นำมาทดลองทำ โดยทดลองใช้หางม้า ๒๕๐ เส้น บ้าง ๒๐๐ เส้น บ้าง เกินกว่า ๒๕๐ เส้น บ้าง บางครั้งก็ต่ำกว่า ๒๐๐ เส้น แล้วลองนำไปสืซอ พบว่าคันทักที่ใช้หางม้ามากกว่า ๒๕๐ เส้น หรือ ต่ำกว่า ๒๐๐ เส้น จะสืได้ไม่ไพอเพราะ ต้องดึงออกหรือเพิ่มเข้าไป ให้ได้ ๒๐๐-๒๕๐ เส้น จึงดึงคำครูสอน

จะเห็นว่าครูจ้อน ได้ดำเนินงานวิจัยเชิงทดลอง โดยนำความรู้ที่ได้ จากครูตั้งเป็นสมมติฐานว่าจำนวนหางม้าหรือ ไนลอนที่ขึ้นคันทักต้องมี จำนวน ๒๐๐-๒๕๐ เส้น หลังจากนั้นครูจ้อนก็ทดลองนำคันทักที่ใส่ หางม้าหรือไนลอนมากกว่า ๒๕๐ เส้น น้อยกว่า ๒๐๐ เส้น และใส่ ๒๐๐- ๒๕๐ เส้น เมื่อนำไปทดลองสืซอพบว่า ใช้หางม้าหรือไนลอน ๒๐๐-๒๕๐ เส้น จะดีที่สุด และปัจจุบันครูจ้อนทำคันทักซอกก็จะใช้หลักการนี้ผลิต

หรือกรณีที่ครูประเวช กุมุท ได้แนะนำให้ใช้ไม้เหลาชะโอน ทำ แกนยึดของซอ เพราะท่านบอกว่าเป็นไม้ที่มีความแข็งแรง พร้อมกับ มีความยืดหยุ่นในตัวเอง รับน้ำหนักได้ดีและสามารถติดตัวกลับได้ดี

เมื่อได้รับความรู้จากครูประเวช กุมุท ครูจ้อน ได้ศึกษาหา ความรู้ เกี่ยวกับ ไม้เหลาชะโอนว่าอยู่ที่ไหน มีรูปร่างอย่างไร คุณสมบัติ เป็นอย่างไร และทดลองนำไม้เหลาชะโอนมาใช้ตามคำแนะนำของครู โดยทำซอสามสายขึ้น ๑ อัน แล้วใช้ไม้เหลาชะโอนทำแกนยึดคันทัก และขึ้นสายไว้ให้ตั้งประมาณ ๑๐ ปี เมื่อผ่านไป ๑๐ ปี จึงคลายสายให้ หย่อนปรากฏว่า แกนยึดที่ทำจากไม้เหลาชะโอนมีความแข็งแรง

ทนทานสามารถรับน้ำหนักสายที่ขึงตึงได้ และคีตตัวกลับคืนเหมือนเดิม

จะเห็นงานวิจัยของครูจ๋อนชิ้นนี้ใช้เวลาทดลองเกือบ ๑๐ ปี เพื่อเป็นข้อมูลยืนยันให้ชัดเจนว่า ข้อมูลความรู้ที่ได้นั้นจริงแค่ไหน เพราะเครื่องดนตรีแต่ละชิ้นครูจ๋อนบอกว่ามีอายุมากกว่า ๑๐ ปี

งานวิจัยอีกชิ้นคือ จากคำแนะนำของศาสตราจารย์อุดม อรุณรัตน์ ท่านแนะนำเกี่ยวกับการคัดเลือกหนังสือตัวสำหรับนำมาขึ้น หน้าขอสามสาย ท่านแนะนำให้ใช้หนังแพะตัวเก่าๆ

เมื่อได้ความรู้ขึ้นมาแล้ว ครูจ๋อนได้ทำการทดลองโดยนำหนังแพะและหนังสือตัวอื่นๆ มาทดลองทำหน้าขอสามสายและลองใช้ ผลทดลองใช้พบว่า หนังแพะและลูกวัวมีคุณภาพเหมือนกัน แต่การนำหนังมาใช้ต้องพิจารณาความหนา-บาง เพราะจะมีผลต่อคุณภาพของเสียงขอสามสายมาก ถ้าจะใช้หนังต้องเลือกแผ่นหนังที่หนาหรือบางเสมอกันทั้งแผ่น

งานวิจัยของครูจ๋อนชิ้นนี้นับว่าเป็นการวิจัยเชิงทดลองเปรียบเทียบระหว่างหนังแพะกับหนังสือตัวอื่นๆ เพื่อตรวจสอบคุณภาพของเสียงว่าต่างกันหรือไม่ นอกจากนั้นยังค้นพบข้อมูลเพิ่มเติมเรื่องความหนา-บางของหนังที่ส่งผลต่อคุณภาพเสียงด้วย

ครูจ๋อนเล่าว่า นอกจากนั้นศาสตราจารย์อุดม อรุณรัตน์ ยังแนะนำครูจ๋อนในเรื่องอื่น เช่น งานเครื่องถมให้ไปทำที่ร้านหิรัญกร ถนนบ้านหม้อ ซึ่งเป็นคำแนะนำแหล่งการเรียนรู้นั่นเอง ครูจ๋อนก็ไปทำ พบว่าเป็นงานฝีมือดี มีผู้มาสั่งทำจำนวนมาก ครูจ๋อนจึงมาใช้แหล่งข้อมูลนี้

นอกจากนั้น ความรู้ในเชิงช่าง ครูจ๋อนได้คิดประดิษฐ์เครื่องมือที่ช่วยให้การทำเครื่องดนตรีทุกประเภทมีมาตรฐาน ประหยัดเวลาได้อีกมาก

จะเห็นว่าครูจ๋อนเป็นนักวิจัยตลอดเวลาเพื่อหาข้อมูลยืนยัน และนำข้อมูลมาใช้ ผลการวิจัยดังกล่าวของครูจ๋อน ไม่ต้องใช้สถิติ t-test หรือ F-test เปรียบเทียบให้เป็นที่กังวลใจ เหมือนครูสมัยนี้ที่กังวลว่าทำวิจัยไม่ได้เพราะไม่รู้สถิติ ครูจ๋อนไม่ต้องทำข้อสอบมาตรฐาน ไม่ต้องสุ่มกลุ่มตัวอย่าง ครูจ๋อนก็สามารถทำการวิจัยได้ และเป็นวิจัยเชิงคุณภาพเสียด้วย

นอกจากนั้นความรู้อื่นๆ ที่มีผู้แนะนำมา ได้แก่ การเล่นซอสามสาย การปรับเสียงเครื่องดนตรี การฟังเสียงเพื่อตรวจสอบคุณภาพของเครื่องดนตรี ครูจ๋อนได้พยายามนำมาศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม พัฒนาคนและพัฒนางานตลอดเวลาอย่างสม่ำเสมอ จนได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้ผลิตเครื่องดนตรีไทยทุกชนิดได้อย่างมีคุณภาพมากที่สุดคนหนึ่งด้วยกระบวนการวิจัยอย่างต่อเนื่อง

จ๋อนรูปเป็นจะเข้

บทที่ ๖

เรียนดนตรีไทยได้อะไรที่มากกว่าที่คิด

ผู้เขียนเห็นกิจกรรมของครูที่สอนนักเรียนด้วยความอดทน ทำให้นึกถึงธรรมชาติของความเป็นครูที่ครูพึงปฏิบัติต่อศิษย์ ๕ ประการคือ

๑. แนะนำสิ่งที่ดี นั่นคือ สอนแต่วิทยาการที่เป็นประโยชน์แก่ศิษย์ ซึ่งที่บ้านคุณย่าของไทยของครูจ๋อนไม่มีสิ่งใดเป็นพิษภัยต่อศิษย์อย่างแน่นอน

๒. ให้เรียนดี คือ สอนให้ด้วยวิธีการซึ่งเข้าใจง่าย การสอนจากง่ายไปหายาก สอนเพียงให้จำเสียงดนตรีทีละ ๑ ห้องตัวโน้ตจนจำได้ทั้งเพลง

๓. บอกศิลปวิทยาการอย่างไม่ปิดบัง นั่นคือไม่หวงวิชา ครูจ๋อนเคยพูดว่า “ผมอยากสอนให้หมด เพราะอยากให้นักเรียนเขาเรียนได้เยอะๆ”

๔. ยกย่องให้ปรากฏในหมู่เพื่อนฝูง คือการกล่าวคำชมเชย ยกย่อง ให้กำลังใจ มองเห็นคุณค่าของลูกศิษย์แต่ละคน โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างของฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ประเด็นนี้ ครูจ๋อนปฏิบัติอยู่เสมอ ครูจ๋อนไม่เคยตำหนิตีเดียใคร มีแต่กล่าวคำสรรเสริญ ยกย่องและให้กำลังใจแก่ศิษย์เสมอกัน

๕. ทำความป้องกันในทิศทางหลาย คือการช่วยเหลือแนะนำ
สั่งสอนให้พ้นจากหนทางที่ชั่วที่ผิด ซึ่งครูเองเคยพูดว่าเด็กที่ได้มา
เรียนดนตรีกับครูเป็นพันคน ไม่มีใครเลยที่หลงไปติดยาเสพติด ผู้เขียน
ไม่เคยเห็นว่าครูเคยแนะแนวนักเรียนให้พ้นจากการปฏิบัติที่ผิดพลาด
อย่างไร แต่เมื่อพิจารณาจากอักษาศัยและการปฏิบัติเชื่อว่าครูจ๋อนไม่
ได้สอนดนตรีแต่เพียงอย่างเดียว แต่ต้องอบรมบ่มนิสัยให้เป็นคนดีด้วย

ด้วยเหตุนี้เองผู้เขียนจึงคิดว่าการเรียนดนตรีไทยต้องไม่ได้แต่
ความสามารถในการเล่นดนตรีเพียงอย่างเดียว ซึ่งก็มีคุณค่าในตัวเอง
อย่างมหาศาล แต่ผู้เล่นจะได้อะไรอีกมากมาย เนื่องจากการฝึกฝน
ดนตรีไทยมีโอกาสได้ใกล้ชิดกันคนดีมีคุณธรรม ย่อมไม่ชักชวนไปใน
ทางเสียหาย และได้มีโอกาสสัมผัสกับ “ศาสตร์” ที่มีทั้งความประณีต
นุ่มนวล เป็นระเบียบเรียบร้อย ต่างไปจากการได้สัมผัสกับความรู้
หรือกิจกรรมอื่นๆ คุณลักษณะต่อไปนี่จึงเป็นที่เกิดขึ้นกับลูกศิษย์
ดนตรีไทยทุกคน คือ

๑. **ด้านคุณธรรมจริยธรรม** ครูจ๋อนกล่าวถึงคุณธรรม
จริยธรรมที่ทั้งเกิดขึ้นในผู้เรียนดนตรีไทยว่าผู้เรียนดนตรีไทยพึงมี
คุณธรรม จริยธรรม ๘ ประการ คือ

๑) เป็นผู้มีความประพฤติเรียบร้อย เพราะในเวลาที่ยุบเรียนดนตรี
ผู้เล่นย่อมจะแสดงออกแบบนักดนตรี สมัยปัจจุบันที่ทั้งร้อง ทั้งกระโดด
โลด โผนไม่ได้ แต่จะถูกยึดให้นั่งในท่าที่เรียบร้อย มีสง่า ไม่หลุกหลิก
โยกโคลงตัวหรือแสดงอาการรำเรงเกินว่าเหตุ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า
ว่าจะต้องนั่งแบบเคร่งเครียดจนเกินไป ยิ้มแย้มได้ตามสมควร

ในส่วนของผู้ร้องเพลงหรือที่เรียกว่า “ร้องส่ง” จะ
สังเกตเห็นว่า บางทีผู้ฟังแทบจะไม่รู้ว่าใครเป็นผู้ร้อง เพราะจะนั่งอยู่

ในอาการสำรวม ปากจะเผยอเพียงเล็กน้อย ปล่อยลมให้ออกจากลำคอ ไม่ใช่ออกอาการ “แหกปาก” ร้องอย่างเพลงวัยรุ่นปัจจุบัน

๒) เป็นคนซื่อตรง เนื่องจากความซื่อตรงต่อบทบาทหน้าที่ของตนเอง ตามลักษณะของเครื่องดนตรี การนัดหมายทั้งฝึกซ้อม ทั้งแสดงจริง ต้องตรงเวลา เนื่องจากกิจกรรมในวิถีชีวิตของคนไทย เป็นฤกษ์ยาม เวลา นาฬิกา ล้วนมีความหมายทั้งสิ้น

๓) เกิดความขยันหมั่นเพียรและตั้งใจจริง มีระเบียบวินัย มีคำกล่าวที่คุ้นหูว่า “เจ็ดวันเว้นติดซ้อมดนตรี” ก็ไม่สามารถพัฒนาความสามารถในการแสดงได้และพาลจะลืมเพลงงานก็ที่คุณให้ไว้จนหมด ดังนั้นหากไม่มีความขยันหมั่นเพียรและความตั้งใจจริง ที่จะฝึกฝนย่อมไม่บังเกิดผลดี ผู้เขียนเคยถามนักศึกษาที่เรียนดนตรีเป็นวิชาเอกว่า ทำไมไม่เห็นไปเล่นหรือไปชุมนุมสังสรรค์กับเพื่อนกลุ่มอื่นๆ เขาตอบได้น่าชื่นใจว่า “เวลาที่มีอยู่หลังจากเรียนวิชาตามปกติแล้วมี ไม่พอที่จะฝึกซ้อมเพลง ซึ่งมีอยู่อย่างมากมาย” แสดงให้เห็นถึงความเอาจริงและความสุขที่ได้อยู่กับการฝึกซ้อมดนตรี

๔) เป็นผู้ที่เห็นความสำคัญของผู้อื่น ทำให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีในหมู่คณะ แม้ว่าดนตรีไทยจะมีเพลงเดี่ยวมากมาย ไว้สำหรับแสดงฝีมือของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด แต่ถ้าต่างคนต่างต้องการแสดงออกตามอารมณ์ของตนเอง วงดนตรีทั้งวงก็ไม่สามารถเกาะเกี่ยวกันอยู่ได้แม้จะบรรเลงเพลงเดี่ยว (เป็นเพลงประเภทหนึ่ง ไม่ใช่เล่นคนเดียว) ก็ยังต้องมีเครื่องกำกับจังหวะเป็นตัวประกอบสำคัญ ถ้ายังบรรเลงมีฝีมือยอดเยี่ยมแต่ จังหวะผิดจังหวะก็พากันล้มได้

๕) เป็นผู้เสียสละ การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนแต่เพียงฝ่ายเดียวย่อมไม่สามารถจรรโลงให้เกิดความเป็นหมู่คณะที่ดีได้

นักดนตรีทุกคนจึงถูกฝึกให้เกิดความเสียสละ ทั้งด้านเวลาและบางครั้งรวมไปถึงทุนทรัพย์เพื่อทำให้งานทางดนตรีดำเนินต่อไปได้

๖) รู้หน้าที่ในการบรรเลง ส่งผลให้เป็นผู้เรียนรู้หน้าที่ในการทำงานอื่นๆ ด้วย ทั้งนี้เพราะนักดนตรีไทยย่อมคุ้นเคยอยู่กับการเล่นตามบทบาทหน้าที่ เนื่องจากเครื่องดนตรีแต่ละชิ้นจะถูกแบ่งแยกหน้าที่กันไว้ตามแนวทางของเพลง ทรูประเวศ กุมุท กล่าวว่า “แต่ละเครื่องมือต้องปฏิบัติตามหน้าที่ ไม่ก้าวก่ายกัน กล่าวได้ว่านักดนตรีไทยต้องทำหน้าที่นักประพันธ์ไปในตัวด้วย เพราะทุกคนย่อมมีอิสระในการที่จะคิดประดิษฐ์ลู่ทางของตนเองในขณะที่บรรเลงสุดแต่จะเห็นควร เพื่อความไพเราะและแสดงถึงความคล่องแคล่วของแต่ละคน ทั้งนี้ก็ต้องขึ้นอยู่กับความเหมาะสม เช่น บางประโยคของเพลงต้องการให้บรรเลงกรอ เราไปเก็บสะบัด หรือขยี้ก็ย่อมผิดความประสงค์เครื่องมือก็ตีหากไปสีซอด้วงในลักษณะโอด โผน กระโปก กระเดกก็ไปแย่งหน้าที่ของซอฮู้เข้า ไม่บังควรกระทำ” ดังนั้นนักดนตรีไทยจึงได้รับการปลูกฝังเรื่องบทบาทหน้าที่อยู่ตลอดเวลาที่บรรเลงดนตรี

๗) เป็นผู้ที่มีใจเป็นนักกีฬา ในวงการดนตรีมีการประกวดประชันกันอยู่เป็นประจำ นักดนตรีต้องคิดว่าเราทำได้ เขาก็ทำได้ ดีชั่วอยู่ที่ความชำนาญและพื้นฐานที่ได้ฝึกฝนอบรมมา ต้องเป็นผู้รู้แพ้ รู้ชนะ ไม่ใช่แพ้ช้วนตี หรือดนตรีแพ้แต่คนเล่นไม่แพ้ คำครูกล่าวไว้ว่า “นักดนตรีนั้นเปรียบเสมือนญาติอันสืบสายโลหิตอันเดียวกัน ควรพบกันด้วยการยิ้มแย้มแจ่มใสและสุภาพต่อกัน”

๘) เป็นผู้ที่รักษาเกียรติ เนื่องจากนักดนตรีไทยเป็นผู้มีเกียรติ ได้รับการยกย่องจากวงการทั่วไป เนื่องจากเป็นผู้ที่สืบทอดวัฒนธรรม

อันยิ่งใหญ่ของไทย ตลอดจนโอกาส เวลา ที่ดนตรีไทยจะได้รับการ
ขอให้ไปแสดงล้วนยิ่งใหญ่ จะเป็นงานมงคลหรือเป็นงานที่มีเกียรติ
นักดนตรีทุกคนจึงต้องเป็นคนที่ประพฤติปฏิบัติในทางที่รักษาเกียรติ
ของตนเองและหมู่คณะอยู่เสมอ

๒. ได้สัมผัสสุนทรีรส

ท่วงทำนองของเพลงไทยมีความพริ้งไพเราะงดงามเป็นตัว
ของตัวเอง เกินกว่าจะเขียนบรรยายเป็นตัวอักษรได้ ต้องสัมผัสด้วย
ตนเอง แล้วจะพบว่าสำเนียงเสียงเพลงที่เปล่งออกมาจะมีทั้งหวานซึ่ง
สนุกสนาน อ้อยสร้อยระคนเศร้า และลึกลดด้วยความยินดี
โดยเฉพาะเพลงที่เรียกว่า เพลงเถา จะเริ่มตั้งแต่ท่วงทำนองซ้ำถึง
เป็นการขับร้อง ก็จะมีการเอื้อนหรือลากเสียงจนสุดห้วงเสียง
ประคองประคองท่วงทำนองประคองการแกะสลักเสลาหลายชั้น
หลายข้อสลักกันอย่างวิจิตร แล้วค่อยทวีความเร็ว กระชั้นในการ
บรรเลงมากขึ้นในช่วง ๒ ชั้น และชั้นเดียว

นอกจากนั้น การเล่นสอดประสานกับของเครื่องดนตรี
แต่ละประเภท ทั้งลื้อทั้งซัด สลับกันไปตลอดเพลง โดยมีฆ้องวงใหญ่
เป็นผู้เล่นตามแบบฉบับของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด แต่สามารถสอด
ประสานกันได้ตลอดเพลง ช่างเป็นความวิจิตรงดงามอย่างมีอาจ
ละเลยไปได้ สำหรับผู้ที่เล่นดนตรีไทยแม้จะอยู่ในระดับพอเล่นได้ก็ตาม

ลักษณะอันพิเศษต่างๆ มีอยู่มากมายเกินกว่าจะพรรณนาได้
อย่างเดียวที่จะทำได้คือ “สัมผัสด้วยตัวเอง”

ผู้เขียนเคยคุยกับคนวัยหนุ่มสาวคนหนึ่ง เขาถามว่าทำไม
ดนตรีไทยจึงมีแต่เพลงเศร้าๆ ก็เลยย้อนถามไปว่า เหตุใดจึงคิดเช่นนั้น
เขาตอบว่าเพราะเห็นแต่ใช้ดนตรีไทยบรรเลงในงานศพ ฟังคำตอบ

แล้วก็ตกใจว่าทำไมคนไทยซึ่งมีการศึกษาไฉน จึงเข้าใจคลาดเคลื่อน
ได้ปานนั้น จึงเอ่ยปากชวนว่าทางที่ดีควรหาเวลาแวะไปเรียนดนตรีไทย
หรือซื้อเทปดนตรีไทยฟังแล้วจะพบว่าดนตรีไทย มีหลากหลายรสชาติ
บางเพลงก็กึกกัก สนุกสนานจนแทบจะห้ามใจไม่ให้ลุกขึ้นมาเต้นรำบาค
เช่นเพลงค้ำควากินกล้วย โยสลัม เป็นต้น

แต่อย่างว่าแหละ สื่อวิทยุ โทรทัศน์ก็ช่างใจดำกับดนตรีไทย
เพลงไทยเดิมเสียเหลือเกิน

บทที่ ๑

ภูมิรัฐในภูมิปัญญา

ในช่วงเวลา ๔๐ ปี ของคนไทยคนหนึ่ง ต่างก็มีโอกาสพบกับเหตุการณ์ต่างๆ มากมาย ทั้งสุขและทุกข์ ทั้งง่ายตายและยากลำบากในการแก้ไขปัญหา แต่อย่างไรก็ตามทุกเหตุการณ์ล้วนแปรเปลี่ยนเป็นประสบการณ์ที่สั่งสมจนกลายเป็นภูมิรัฐ ทั้งนี้ ย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถทางภูมิปัญญาของแต่ละบุคคล สมคังนักรศึกษาชาวตะวันตกท่านหนึ่ง คือจอห์น คิวอี้ เห็นว่าในประสบการณ์ของบุคคลเกิดขึ้นจากการได้พานพบกับสถานการณ์ที่ปัญหายุ่งยากเมื่อแก้ไขปัญหาเหล่านั้นได้ ก็เกิดเป็นประสบการณ์แห่งการเรียนรู้และกลายเป็นความรู้ที่มีลักษณะเป็นความรู้อันเกิดจากประสบการณ์ไปในที่สุด

เช่นเดียวกับช่วงชีวิตของครูจ๋อน เวลาของชีวิตทุกช่วงตอนล้วนแต่กลายเป็นประสบการณ์ความรู้ ที่สั่งสมกลมกลืนกลายเป็นภูมิปัญญาประจำชีวิตครูและพร้อมที่จะถ่ายทอดออกมาเป็นประโยชน์ต่อผู้ใฝ่รู้และสังคมไทย

คงเป็นเรื่องยากที่จะแยก ภูมิรัฐที่หลอมรวมอยู่ในคนคนหนึ่งว่าเขามีความรู้ด้านใดอย่างไรแต่ในกรณีครูจ๋อน ถ้าจะลองอาจหาญเลียบๆ เคียงๆ แยกแยะดู อาจจำแนกคร่าวๆ ว่า มีอย่างน้อย ๓ มิติ คือ ภูมิรัฐทางดนตรี ทางการบริหาร และทางช่างรวมทั้งทางการสอน ซึ่งได้กล่าวไปแล้วในบทก่อนๆ

ภูมิรู้ทางดนตรี

ลักษณะความรู้ทางดนตรีไทย นักดนตรีและผู้สนใจทุกท่านต่างทราบคืออยู่แล้วว่า คือการรับจากครูแล้วจดจำเป็นตัวแบบไว้ จะนำมาออกกลดลายเป็นกลเม็ด หรือลีลาของตนอย่างไรก็ต้องไม่ทิ้งทางเดิมที่รับจากครู เพลงไทยเดิมที่บรรเลงกันในปัจจุบันจำนวนมาก จึงมีอายุเป็นร้อยปี สืบย้อนประวัติไปได้ถึงยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น หรือทะลุไปถึงอยุธยาก็มี

เพลงที่ครูจ๋อนสามารถบรรเลงได้มีจำนวนมากโดยได้รับมาจากหลายแหล่ง เท่าที่จำได้แก่

บิดา ได้แก่

เพลงจระเข้หางยาว นางครวญ สุดสงวน

นาคเกี้ยว สารัตถิ เขมรพวง เขมรไพรโยค

แจกมอญ ๓ ชั้น โหมโรงไอยเรศ

เรียนทางขลุ่ยและซอด้วงส่วนใหญ่ เป็นทางเรียบๆ ง่ายๆ

ครูเดือน พาทยกุล ได้แก่

บุหลันลอยเลื้อย (ทางฝั่งชน) เดี่ยวสุดสงวน (ทางฝั่งชน)
พัดชา

ครูสุวรรณ ไทรเกิดศรี ได้แก่

เพลงเทพบรรทม นางครวญ ๒ ชั้น โหมโรงเยี่ยมวิมาน

ครูประกอบ ย่องโสภณ ได้แก่

เพลงโหมโรงกระแตไต่ไม้ ตับวิมาห้พระสมุท โหมโรง
ปฐมคุณิต

ครูวัชชัย เดชมิตร ได้แก่

เพลงขอมทรงเครื่อง สำหรับซอู้ บุษันเถา

ดับเจริญศรี

ที่ได้รับการต่อเพลงมามากคือจาก **ครูเฉลิม ม่วงแพศรี** และส่วนใหญ่เป็นเพลงสำหรับซอสามสายได้แก่ เพลงมอญรำดาบ เขมรเขียว เขมรเหลือง ราตรีประดับดาว มอญอ้อยอิง มยุราภิรมย์ หกบท นางนาค มหาฤกษ์ มหาชัย ใต้พระจันทร์ แสนคำนึง แยกต่อยมื้อ เดี่ยวลาวแพนทาง ซอสามสาย เดี่ยวสุดสงวน ทางซอู้ ซอด้วง เดี่ยวบุษันลอยเลื่อนทางซอสามสาย

ศาสตราจารย์อุดม อรุณรัตน์ ได้แก่

เดี่ยวหกบททางซอสามสาย

เพลงเหล่านี้เป็นเพลงที่ต้องหาโอกาสฝึกซ้อมอยู่เป็นประจำ มิฉะนั้นจะเลือนลึ่มไปได้และต้องฝึกนิ้วอยู่ตลอดเวลา แต่เพลงที่ชอบเล่นมากได้แก่เพลงบุษันลอยเลื่อน หกบท สุดสงวนและบุษัน

ในขณะนี้ครูกำลังมีโครงการถ่ายทอดเพลงในภูมิรู้เหล่านี้ ออกมาเป็นโน้ตเพื่ออนุรักษ์เอาไว้แต่ที่ทำเป็นโน้ตยาก เห็นจะเป็นเพลง เดี่ยวซึ่งมีกลเม็ดและลีลา ล้ำลึกเกินกว่าจะถ่ายทอดเป็นตัวอักษรได้

ภูมิรู้ทางการบริหาร

อันที่จริงครูจ้อนไม่ได้เข้าเรียนวิชาการบริหารมาจากสถาบันใดเลย แต่อาศัยหลักการบริหารด้วยใจคือ เอาใจเขามาใส่ใจเราให้ความรัก ความเห็นใจประคองคนในครอบครัวเดียวกัน จากการได้พูดคุยกับครูจ้อน ทำให้เห็นว่าครูสามารถบริหารคนได้ถึง ๖๐-๗๐ คน ด้วยหลักการเหล่านี้คือ

๑) บริหารจากภายใน คือให้คนงานได้เรียนรู้ตัวเองว่า มาตรฐานและคุณภาพของงานอยู่ตรงไหน ทำลักษณะใดจึงเป็นที่พอใจของผู้สั่งทำและเหมาะกับราคา หรือต้นทุนเนื่องจากไม้ที่นำมาประดิษฐ์เป็นไม้หยาบ การทำแต่ละครั้งจึงต้องประเมิน ละเอียดรอบคอบทุกๆ ขว้างๆ ไม่ได้

๒) ทำให้ดูเป็นแบบอย่าง ในช่วงแรกคือลงไปคลุกคลีอย่างใกล้ชิดให้คนงานได้เรียนรู้วิธีการทำงาน บางคนต้องลงมือสอน ถ้าเป็นแล้วก็มอบงานละเอียดให้ทำมากขึ้น

๓) ให้แต่ละคนทำงาน ได้หลายอย่างหลายหน้าที่ เพื่อทำงานทดแทนกันได้ เพราะเมื่อจัดเป็นระบบโรงงานต้องมีการจำแนกแยกหน้าที่และมืงานที่เกี่ยวข้องกัน เมื่อมีการขาดงานต้องการทำทดแทนกันได้ หรือทำงานส่วนใครแรง อจาระดมไปช่วยกันทำได้

๔) อยู่กันอย่างพี่น้อง ขาดเหลืออย่างไรก็จุนเจือกัน แบ่งปัน

กันดูแลแลยามเจ็บไข้ได้ป่วยและให้ค่าตอบแทนตามมาตรฐานการ
จ้างงาน บางทีถ้าเดือดร้อนจริงๆ ก็อาจหยิบยืม ขอนเงินไปใช้ล่วงหน้า
ก็ได้

ภูมิรัฐทางช่าง

เนื่องจากชีวิตของครูจ๋อนคลุกคลีอยู่กับการทำเครื่องดนตรีไทย
อยู่ที่ร้านดุริยบรรณซึ่งมีชื่อเสียงในการทำเครื่องดนตรีไทยจำหน่าย
มากที่สุดร้านหนึ่ง จนกระทั่งออกมาทำงานเป็นช่างทำเครื่องดนตรี
แบบไม่มีสังกัดและท้ายสุดสามารถตั้งโรงงานขึ้นมาได้ด้วยตนเอง ดังนั้น
ครูจ๋อนจึงมีฝีมือในทางทำเครื่องดนตรีชนิดต่างๆ เป็นอย่างดี ซึ่งอาจ
จะนำมาเล่าเพื่อบันทึกไว้เป็นความรู้ระดับสติปัญญาสืบไป เช่น

การทำซอด้วง

ซอด้วงนิยมทำจากไม้เนื้อแข็ง สาเหตุเนื่องจากซอด้วงต้องขัน
ตั้งอยู่เสมอ รูปร่างของคันทวนถ้าไม่ใช่ไม้เนื้อแข็งอาจโค้งงอได้ ไม้ที่
นิยมใช้กันคือ ไม้ประดู่ พุงชิงชัน คำคง มะเกลือ พญาจิวคำ งาช้าง
 เป็นต้น ส่วนประกอบของซอด้วงมีชื่อเรียกดังนี้

๑. คันทวน
๒. ลูกบิด
๓. คันชัก
๔. กระจโกลกซอ
๕. หย่อง
๖. สายทำด้วยไหม
๗. หางม้า
๘. หน้างู

กรรมวิธีการผลิตขอด้วงตามขั้นตอนที่ต้องสร้างแบบ

๑. คันทวนต้องใช้ไม้แก่นที่แข็งแรงพอ ดังที่กล่าวข้างต้น ขั้นแรกต้องนำกระดาษแข็งมาตัดเป็นรูปลักษณะดังนี้

แล้วจึงนำมากลึงให้กลมครึ่งหนึ่ง คือท่อนล่าง ส่วนท่อนบนต้องแต่งเป็นเหลี่ยมตามรูปตัวอย่าง ไม้หนา ๒" x ๕" x ๗๒ ซม.

๒. ลูกบิดทำด้วยไม้ชนิดเดียวกับคันทวนและต้องเกลี้ยงให้ใกล้เคียงตามแบบเมื่อกลึงสำเร็จเรียบร้อยแล้วเป็นรูปลักษณะเช่นนี้

๓. คันทักทำจากไม้ชนิดเดียวกัน คันทวนความโต $๓/๔ \times ๓/๔$ ยาว ๒๘ นิ้ว เมื่อนำมากลึงสำเร็จเรียบร้อยแล้วเป็นรูปสำเร็จแล้วจะเป็นรูปที่สวยงาม

๔. กระจโกลกสอดดุ้งแต่งและคว้านด้านในจะเป็นกลาง เมื่อนำมากลึงแต่งและคว้านด้านในจะเป็นรูปดังนี้

๕. หย่องรองสายทำด้วยไม้ฉำฉาหรือไม้ไผ่มีขนาดความโต ๓ มิล x ๔ มิล ยาว ๑๐ มิล ใช้สอดใต้สายตรงกลางหน้ากระจโกลก เป็นสื่อทำให้เกิดเสียง

๖. สายชอควันด้วยไหมเส้นเล็ก นำมารวมกันเป็นเกลียวเล็กๆ จำนวน ๔ เกลียวควั่นให้เข็มึงและบิดรวมกัน หมุนกลับทั้งสี่เกลียวจะเม็งแน่นต้องดึงไว้ตึงๆ จนแห้งแล้วจึงนำมาใช้ใส่สายชอคด้วง ข้อสำคัญทั้ง ๒ เส้นจะมีขนาดต่างกัน เช่น สายทู้มขนาด ๒ มิล สายเอกขนาด ๑ มิล

๗. หางม้าใช้วัสดุได้ ๒ ชนิด คือ ๑. หางม้าแท้สีขาวต้องสั่งจากจีนแดง หรือเยอรมัน เป็นหางม้าเทศสีขาวสวยมาก จะมีความยาวประมาณ ๓๐ นิ้ว นำมาขมวดทาบกันและใช้ด้ายพันไว้ให้อยู่ตามรูปเสร็จแล้วลงด้วยรัก เมื่อแห้งจะแข็งและอยู่ดีมากทั้งหางม้าและสายเอ็น ทำอย่างเดียวกันและมีจำนวนเส้นเท่ากันคือประมาณ ๑๘๐ เส้น

๘. หนังกูใช้งูเหลือมช่วงท่อนหาง เพราะมีความหนาพอดี นำมาหุ้มหน้ากระบอกชอคด้วงก่อนจะหุ้มหน้าต้องดึงให้ตึงและต้องแช่น้ำให้นุ่ม ต้องใช้เครื่องเร่งให้ตึงสุดๆ และใส่กางไว้ข้างในด้วย เมื่อแห้งจะอยู่แน่นมากตามตัวอย่าง เช่น

การเลือกวัสดุมาทำและประกอบ

การเลือกไม้มาทำคันซอด้วง จะทำด้วยไม้ชนิดใดก็ตามต้องใช้ไม้แห้งสนิท มิฉะนั้นเมื่อทำเสร็จแล้วจะบิดเบี้ยวมาไม่ได้รูปทรงที่สวยงามตามมาตรฐาน

การประกอบและการปรับเข้ารูปคัน

๑. นำคันมาเจาะตรงที่เป็นรูปเหลี่ยมเพื่อใส่ลูกบิด

๒. นำกระบอกขอที่ขึ้นรูปหนังแล้วมาเจาะตรงอกวัดจากหน้ามาดังตรงที่จะเจาะประมาณ ๑ ๑/๒ เพื่อนำแกนของคันคันทวนมาสวมและปรับบังให้สนิท

๓. นำเอาสายที่คันเตรียมรอไว้มาใส่ที่ลูกบิดบนขนาดของสายเส้นใหญ่ เรียกชื่อตามศัพท์ว่าสายทุ้ม และมาขมวดไว้กับแกนใต้กระบอกอีกเส้น คือเส้นที่ ๒ เรียกว่าสายเอก ลักษณะของสายเส้นเล็กเสียงที่ดัง คือเสียงแหลม สายเน้นนี้เมื่อประกอบจะไปสอดคล้องกับคันชักนี้มีหน้าที่ คือตรงหางม้าต้องดูด้วยยางสนเพื่อทำให้ฝืดสีกระทบกับสายจะทำให้เกิดเสียง สายเสียงเส้นที่กล่าวมาแล้วนั้นปิดจูนเสียงได้ และมีตำแหน่งที่ตั้งของสายทุ้มเป็นเสียง ซอล สายเอก เป็นเสียง เร มีเชือกรัดอก ทำให้เกิดมูมหักเห และมีหย่องหนุนทำให้เกิดสี่เสียง ระหว่างสายกับหนังงูตรงนี้ทำให้เกิดเสียง

นอกจากการทำซอด้วง ครูจ๋อนมีความรู้ที่จะทำเครื่องดนตรีไทยทุกประเภท สิ่งที่น่าชื่นชมคือสามารถพัฒนาองค์ความรู้ทางช่างที่มีลักษณะเป็นงานฝีมือเฉพาะตัว ซึ่งทำให้เสียเวลามากกว่าจะทำเครื่องสำเร็จ ๑ ชิ้น ไม่มีมาตรฐาน ให้พัฒนาเพิ่มเป็นการผลิตในระบบโรงงานที่เปิดโอกาสให้คนหลายๆ คน เข้ามาร่วมทำงาน ซึ่งแยกงานเป็นชิ้นเป็นฝ้าย จนสามารถผลิตเพิ่มเช่น เดิมอาจจะเคยใช้เวลา ๓ วัน ทำจิมได้ ๑ ตัว กลายเป็นผลิตได้ ๓๐ ตัว และยังมีการดัดแปลงเอาวัสดุเนื้อไม้ เสี้ยนไม้และลายไม้ เพราะไม้ก่อนที่จะผ่านการไส การขัด จะมองลายยาก กะขนาดหรือรูปทรงลำบาก ต้องแม่นยำจริงจึงไม่เสียของ บางที่ต้องใช้ทักษะในการสัมผัส การฟังเสียงจากการเคาะเพื่อวินิจฉัยเนื้อไม้ นอกจากนั้นการเลือกชนิดของเครื่องมือให้เหมาะกับงานก็เป็นเรื่องจำเป็น

เนื่องจากงานไม้ของเครื่องดนตรี เป็นงานละเอียดจำเป็นต้องอาศัยความรอบคอบและถูกต้องเป็นมาตรฐานเดียวกับปัจจุบัน ครูจ๋อนให้สร้างเครื่องกลึง ไขมีดกลึง และแทนกลึง ที่สามารถรองรับการกลึงงานละเอียดประเภทที่ต้องเจาะคว้านไปสร้างลวดลายภายในชิ้นส่วนของเครื่องดนตรีได้

ภูมิรู้ทั้ง ๓ คือทางดนตรี ทางการบริหารและทางช่าง ที่รวมอยู่ในตัวครูจึงกลายเป็นเนื้อหาที่ถ่ายทอดสู่เยาวชนเป็นคุณูปการสำคัญแก่วงวัฒนธรรมดนตรีไทยในปัจจุบัน

บทที่ ๘

เครือข่ายของครูต้นแบบ

ครูจ๋อนเล่าว่าเดิมทีเคยย้ายบ้านมาอยู่ที่อยู่ปัจจุบันนี้ใหม่ๆ ชาวบ้านไม่ชอบเลย เพราะเวลาทำเครื่องดนตรีจะมีฝุ่นฟุ้ง สร้างปัญหาให้กับเขามาก แต่ปัจจุบันจะเป็นมิตรกับทุกบ้าน เพราะลูกหลานทุกบ้านจะมาเป็นลูกศิษย์เรียนดนตรีไทยกับตน

นอกจากลูกหลานชาวบ้านในย่านบางพลีก็ยังมีครูในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบางพลีมาเรียน โดยทางสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบางพลีจัดอบรมครูดนตรีและเชิญครูจ๋อนเป็นวิทยากร ครูจ๋อนสอนวิธีเล่นดนตรีให้ครูจนครูทุกคนเล่นได้ กลับไปสอนลูกศิษย์ตนเองได้ ต่อมาลูกศิษย์บางคนของครูเหล่านั้นก็มาเรียนกับครูจ๋อน จนเกิดกลุ่มเครือข่าย หรือชมรมผู้รักดนตรีไทยในกลุ่มอาชีพและหน่วยงานต่างๆ เพิ่มขึ้น ช่วงหลังๆ มีผู้มาเรียนดนตรีมากขึ้นโดยเฉพาะประเภทจิม ครูจ๋อนสอนไม่ไหวจึงจ้าง ครูผู้ช่วยมาสอน ๒ คน โดยจ้างในอัตราค่าจ้างวันละ ๖๐๐ บาท และ ๕๐๐ บาท จ้างเดือนละ ๔ วัน ประมาณ ๕,๖๐๐ บาท งบประมาณส่วนนี้ครูจ๋อนเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายเอง

ขณะนี้ครูจ๋อนเป็นที่รู้จักของคนบางพลี เป็นครูดนตรีไทยของชาวบางพลีเลยทีเดียวน เดิมในระยะแรกๆ มีคนมาเรียนไม่มาก ต่อมาระยะหลังๆ มีผู้สนใจเรียนมากขึ้น โดยเฉพาะนักเรียนระดับ

ประอมและมัธยม นักเรียนจะสนใจมาเรียนมาก ทำให้ครูจ๋อนคิดถึงประโยชน์ที่ผู้เรียนจะได้รับว่าน่าจะสอนให้สอดคล้องกับเนื้อหาการเรียนการสอนตามหลักสูตรวิชาดนตรีของการศึกษาในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน จึงได้พยายามปรับเนื้อหาให้สอดคล้องกับหลักสูตรในแต่ละระดับ จึงได้ขออนุญาตกับการศึกษานอกโรงเรียนของอำเภอบางพลี โดยได้รับความช่วยเหลือแนะนำจากผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนของอำเภอบางพลี จนได้รับอนุญาตจากกรมการศึกษานอกโรงเรียนให้มีการเทียบโอนได้ และทางศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอบางพลีออกกฎบัตรตามหลักสูตรให้

นับว่าการดำเนินงานของครูจ๋อนเป็นการดำเนินงานได้ตามเป้าหมายของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ หมวด ๓ ระบบการศึกษา มาตรา ๑๕ ที่กำหนดว่าการจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และ การศึกษาตามอัธยาศัย

(๑) การศึกษาในระบบเป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษาหลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดผลและประเมินผล มีเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษา ที่แน่นอน

(๒) การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษามีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดผลประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการส่งเสริมการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

(๓) การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยสามารถศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่นๆ

สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือ ทั้งสามรูปแบบก็ได้ ให้มีการเทียบโอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ในระหว่างรูปแบบเดียวกัน หรือต่างรูปแบบได้ ไม่ว่าจะเป็ผลการเรียนจากสถานศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งจากการเรียนรู้นอกระบบ ตามอัธยาศัย การฝึกอาชีพ หรือจากประสบการณ์ทำงาน การเทียบโอนส่วนใหญ่ของครูจ้ือนจะเทียบโอนกับการศึกษานอกโรงเรียน ถ้าพิจารณาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติแล้ว สามารถเทียบโอนกับการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนได้ แต่ยังไม่มีการดำเนินงาน อาจเป็นเพราะในระบบโรงเรียนการดำเนินงานของครูจ้ือนนับได้ว่าเป็นการเชื่อมต่อระหว่างการศึกษาในระบบนอกระบบ และตามอัธยาศัย ซึ่งถือว่าเป็นการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิตอย่างชัดเจน ผลที่เกิดกับผู้เรียน

ถึงแม้ในระบบโรงเรียนจะยังไม่มีเครื่องเทียบโอน แต่ผลที่เกิดกับ ผู้เรียนทุกคนที่ผ่านกระบวนการสอนของครูจ๋อน ประกันได้ว่า สามารถใช้เครื่องดนตรีได้อย่างถูกต้องทุกคน ผลที่ได้นอกจากเล่น ดนตรีได้ คือ นักเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาสามารถ ใ้ในการเรียนวิชาอื่นๆ ดีขึ้น พร้อมๆ กับมีความภาคภูมิใจที่สามารถเป็น ส่วนหนึ่งของผู้อนุรักษ์วัฒนธรรมดนตรีไทย และผลได้ที่ยิ่งใหญ่ก็คือ ความสุขของพ่อแม่ ผู้ปกครองที่เห็นลูกสามารถเล่นดนตรีไทยได้

ครูภูมิปัญญา

ครูจ๋อน ไทรวิมาน ไม่ใช่อาจารย์ ๓ ระดับ ๘ ไม่ใช่ครูแห่งชาติ เพราะไม่ใช่ข้าราชการครู แต่ครูจ๋อนเป็นครูต้นแบบภูมิปัญญาไทย

ครูจ๋อนกล่าวว่า “ในปี ๒๕๕๑ คณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติได้เชิญเกียรติยกย่องให้ผมเป็นครูภูมิปัญญาไทย ทั้งๆ ที่ผม ไม่คิดว่าผมมีปัญญาอะไร แต่ทางเจ้าหน้าที่ ได้ชี้แนะว่าอาชีพที่ ประกอบอยู่นี้คือวิชาการแบบหนึ่งของชาติ เกี่ยวกับวัฒนธรรม และ ท่าน ผอ.สามารถ จันทร์สุรีย์ จาก สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรม แห่งชาติ เป็นผู้ชี้แนะว่าความรู้ที่สืบทอดกันมาต้องมีการสืบทอดให้ คนรุ่นหลัง เพราะบางอาชีพมีประโยชน์อย่างยิ่ง”

นโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา ได้ระบุ ความหมายของขอบข่ายภูมิปัญญาไทย คือ องค์กรความรู้ ความ สามารถและทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกรสรร ปรุงแต่ง พัฒนา และถ่ายทอดสืบ ต่อกันมาเพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับ สภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย

ภูมิปัญญาไทย มีลักษณะเป็นองค์รวม และมีคุณค่าทาง

วัฒนธรรม เกิดขึ้นในวิถีชีวิตไทย ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจเป็นที่มาขององค์ความรู้ที่งอกงามขึ้นใหม่ที่จะช่วยให้การเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการและการปรับตัวในการดำเนินวิถีชีวิตของคนไทย ลักษณะองค์ความรู้ของภูมิปัญญามีความเด่นชัดในหลายด้าน เช่น ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรม และสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนาและประเพณี ด้านโภชนาการ

ครูภูมิปัญญา หมายถึง บุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาด้านหนึ่งด้านใด เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่องจนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน และได้รับการยกย่องให้เป็น “ครูภูมิปัญญาไทย” เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญา ในการจัดการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามนัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้จัดทำโครงการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การนำภูมิปัญญาไทยเข้าสู่ระบบการศึกษาของชาติ ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ ได้ดำเนินการคัดเลือกภูมิปัญญาไทยต้นแบบ จำนวน ๓๐ คน ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการเรียนรู้ ภูมิปัญญาไทยของผู้เรียนทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย

ครูจ้อน ไทรวีมาน เป็น ๑ ใน ๓๐ คนนั้น โดยได้รับเป็นครูภูมิปัญญาไทยด้านศิลปกรรม (การผลิตเครื่องดนตรี) โดยมีองค์ความรู้เรื่อง การจัดทำเครื่องดนตรีไทย การซ่อมแซม ปรับแต่งเสียงเครื่องดนตรีไทย การประดิษฐ์เครื่องมือทำเครื่องดนตรีไทย และการถ่ายทอดความรู้เรื่องการเล่นดนตรีไทย

บทที่ ๕

ไหว้ครูคนตรีที่บ้านครู

“อังกีพหนู่มฝัง อหังซิม อสีติ กะปะโถ ตีโยอภิรูปโป มหา ปัญโย ปเสนโต ปิตะกะตะ นัง นิพพานัง ปรมังสุขัง ทุตติยัมปิ อักคีพหู บุปผัง...”

เสียงครูผู้อ่านโองการคืออาจารย์วิเชียร อ่อนละมุล จากสถาบันราชภัฏจันทรเกษม และผู้ร่วมพิธีว่าตามคำบูชาครู ผู้ร่วมงานไหว้ครูนั้นมีตั้งแต่เด็กอายุ ๗ ปี จนถึง ๗๐ กว่าปี บริเวณบ้านครูจ้อนแคบไปถนัด เด็กๆ จะนั่งกันเงียบเรียบร้อยผัดกับลักษณะเด็กทั่วๆ ไป ที่จะต้องลุกขึ้นเล่นหรือเดินไปมา แต่วันนี้เด็กๆ จะว่าตามคำกล่าวตลอดพิธี ครูจ้อนกล่าวว่าคนไทยเรามีนิสัยน่ายกย่องสรรเสริญอยู่อย่างหนึ่ง คือ ความมีกตัญญูทวนที่ต่อบุพการี เช่น พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ครูอาจารย์ ฯลฯ โดยเฉพาะครูอาจารย์ไม่ว่าจะสอนวิชาใดผู้เป็นศิษย์จะเคารพบูชาระลึกถึงพระคุณอยู่เสมอและมักจะทดแทนบุญคุณอยู่เสมอๆ เมื่อมีโอกาส สำหรับวิชาที่เกี่ยวกับศิลปะทุกแขนงวิชานั้น การกระทำกตเวทิตาคุณ ยังแผ่ออกไปอีกถึงผู้ให้กำเนิดวิชานั้นๆ ด้วย ฉะนั้นลูกศิษย์ที่เรียนวิชาศิลปะช่างต่างๆ จะทำหน้าที่บูชาผู้มีพระคุณ ด้วยการ “ไหว้ครู” แต่ละแขนงวิชาก็ปฏิบัติการไหว้ครูแขนงนั้นๆ แตกต่างกันไป

ครูจ๋อนกล่าวว่า “ผมปลื้มใจที่สุดในวันไหว้ครู ที่มีลูกศิษย์ตัวน้อยๆ จนถึงผู้สูงอายุที่เคยได้มาเรียนกับผม เขาเหล่านั้นไม่มามีเปล่าชื่อของที่จำเป็นต้องใช้ในพิธีและอาหารที่จะเลี้ยงแขกมาร่วมด้วยช่วยกัน จนผมแทบไม่ได้ทำอะไรเลยงานเสร็จลุล่วงด้วยดี เงินที่ผมเตรียมไว้แทบไม่ได้ใช้จ่ายอะไรเลย ผมจึงนำเงินส่วนนั้นไปซื้อคอมพิวเตอร์เพื่อเก็บข้อมูลของนักเรียนที่มาเรียน เช่น ประวัติของนักเรียน ทำหนังสือโน้ตเพลงไทย พิมพ์เอกสารต่างๆ เพื่อประโยชน์ของลูกศิษย์ตามความตั้งใจของผม ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ”

ครูจ๋อนกล่าวด้วยความภูมิใจ และเล่าว่าสถานที่ทำพิธีไหว้ครูคือ บ้านครูจ๋อนเอง จะทำการไหว้ครูในประมาณเดือนกรกฎาคมหรือสิงหาคมของทุกปี การจัดพิธีไหว้ครู มีการจัดเตรียมสถานที่ เครื่องบูชา เครื่องสังเวท เครื่องประกอบอื่นๆ มีดังนี้

๑. จัดโต๊ะหมู่บูชา เป็นพระพุทธรูปและเครื่องบูชา ตั้งอยู่ทาง
ด้านซ้ายมือโดยหันหน้าเข้าบริเวณพิธี

๒. ด้านขวามือถัดมาจากโต๊ะหมู่บูชา จัดเครื่องดนตรีไทย
ทุกชิ้นเป็นระเบียบสวยงาม เครื่องดนตรีไทยที่จำเป็น อาทิเช่นตะโพน
ไทย ๑ ลูก เพราะในทางดนตรีไทยถือว่าตะโพนไทยคือสิ่งซึ่งแทน
องค์พระปรกษรรพ และมีหน้าโขน (ศิรชะครุ) ที่สมควรตั้งคือ
พระฤๅษี พระปรกษรรพ พระวิษณุกรรม พระปัญจเสีขร พระภีรภาพ
หรืออาจจะเพิ่มพระอิศวร พระนารายณ์ พระพรหม พระภิกษณะศร
ด้วยก็ยิ่งดี

๓. เครื่องบูชา ผู้เข้าร่วมพิธีต้องมีเครื่องบูชาคนละ ๑ ชุด
ประกอบด้วย

๑. ชันก้านล เป็นขันขาวขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ
๖ - ๘ นิ้ว ๑ ใบ
๒. ดอกไม้ ๑ กำ หรือดอกบัว ๓ ดอก
๓. รูป ๑ แหนบ
๔. เทียนหนัก ๑ บาท ๑ เล่ม
๕. ผ้าขาว ๑ ผืน ใช้ผ้าเช็ดหน้าขาวก็ได้
๖. เงินก้านล ๖ บาท ของทั้งหมดนี้ใส่อยู่ในขันก้านล

มีปีพาทย์บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ประกอบ ผู้บรรเลงทุกคน
ต้องมีขันก้านลคนละ ๑ ชุด ด้วย

๔. เครื่องสังเวย

๑. หัวหมูสุก ๑ ที่ ดิบ ๑ ที่
๒. ไก่สุก ๒ ที่ ดิบ ๑ ที่
๓. เป็ดสุก ๒ ที่ ดิบ ๑ ที่

๔. กุ้งสุก ๒ ที่ ดิบ ๑ ที่
๕. ปลาช่อนแป๊ะซะสุก ๒ ที่ ดิบ ๑ ที่
๖. ปูสุก ๒ ที่ ดิบ ๑ ที่
๗. ไข่สุกเท่ากับจำนวนสมาชิกในพิธีเพื่อให้ได้รับประทาน
ทั่วกัน
๘. บายศรีปากชาม ๓ ที่
๙. เหล้า ๒๘ ดิกรี ๓ ขวด
๑๐. บุหรี่ตราสมอ ๓ ที่
๑๑. หมากพลู ๓ ที่
๑๒. ขนมต้มแดง ๓ ที่
๑๓. ขนมต้มขาว ๓ ที่
๑๔. ขนมกานเหลา ๓ ที่
๑๕. ขนมหูช้าง ๓ ที่
๑๖. ขนุนสุก ๑ ลูก (ผ่าทำ ๓ ที่)
๑๗. ผลไม้ตามฤดูกาล ๓ ที่ ใส่ถาดหรือโตกรวมกันได้
ถ้าได้ ๕ ชนิดก็จะดี
๑๘. ข้าวตอก ๓ ที่
๑๙. มะพร้าวอ่อน ๓ ลูก
๒๐. กล้วยน้ำว้าสุก ๓ หวี

๕. เครื่องประกอบอื่นที่ต้องใช้ในพิธี

๑. พวงมาลัยข้อมือ (เท่ากับเครื่องดนตรีที่บรรเลงเพลง
หน้าพาทย์)
๒. เทียนน้ำมันต์ ๑ เล่ม
๓. ทองเปลว ๕ แผ่น

๔. ชั้นน้ำมนต์พร้อมที่จะพรม
๕. กระเจาะพร้อมที่ใส่
๖. เทียนบูชาใหญ่ ๖ เล่ม
๗. เทียนเงิน - ทอง ๑ ชุด
๘. รูป ๓ เท่า สมาชิกในพิธี
๙. ผ้าหน้าโขน เท่าจำนวนเครื่องและศรัทธาที่นำมาเข้าพิธี
๑๐. มีดเล็ก ๓ - ๔ เล่ม
๑๑. ใบตอง ๔ ที่
๑๒. ไม้ขีด
๑๓. เทียนเล็ก
๑๔. แจกกัน ๒ คู่
๑๕. อาสนะหมอนกราบ
๑๖. ศาลเพียงตา (เตรียมผ้าขาวปูศาล) ยาวประมาณ ๓ เมตร กว้างตามเนื้อผ้า

หมายเหตุ

๑. เครื่องสังเวคินจัดไว้สำหรับพระพิราพ
๒. ไข่มุกยอคบนบายศรีปากชามมีอยู่ใบเดียว มักจะแบ่งกันรับประทานเพราะถือว่าเป็นสิริมงคลครูบาอาจารย์คุ้มครองรักษา เพราะฉะนั้นจึงต้มไข่ให้เท่ากับจำนวนสมาชิก

๖. ลำดับการดำเนินการปฏิบัติในพิธีไหว้ครู

ตอนที่ ๑ อัญเชิญและบูชาครู เทพ เทวดา ฤาษี และ มนุษย์ผู้ล่วงลับไปแล้ว

๑. พิธีกร ผู้ทำพิธีมุ่งขาว ห่มขาว จุดธูปเทียนบูชา พระรัตนตรัย และกล่าวตามที่มีความหมายถึงการขออภัยโทษที่

ได้ทำผิดพลาดเกินไปแล้ว

ดนตรี บรรเลงเพลงสาธุการ เริ่มการแสดงว่าทุกคน
บูชาพระพุทธเจ้า

๒. พิธีกรกล่าวนำบูชา บทบูชาครูบาอาจารย์ ขอให้มีความ
สุข ปราศจากโรคร้ายและมีลาภ

ดนตรี บรรเลงเพลงสาธุการกลอง ซึ่งมีใช้เพลงเดียวกับ
สาธุการและมีความหมายรวมไปถึงครู บิดา มารดาด้วย

๓. พิธีกรกล่าวนำบูชาอัญเชิญพระอิสวรร พระนารายณ์
และเทวดาทั้งหลาย

ดนตรี บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ กลม แผละ
ตระสันนิบาต

เพลง “กลม” หมายถึงวงค์พระอิสวรรผู้ยิ่งใหญ่

เพลง “แผละ” เป็นเพลงหน้าพาทย์ประจำครุฑ พาหนะ
ของพระนารายณ์

เพลง “ตระสันนิบาต” หมายถึงเทพทั้งหลายที่มาร่วม
ประชุมพร้อมกัน

๔. พิธีกรกล่าวนำ อัญเชิญพระปัญจะสิงขร ถวายเครื่อง
สังเวยและขอพร

ดนตรี บรรเลงเพลงตระเชิญ ตระเทวาประสิทธิ์

๕. พิธีกรกล่าวนำ อัญเชิญพระวิษณุกรรม พระปัญจะสิงขร
และพระมรรคธรรพ์ พร้อมกันทั้ง ๓ องค์ เพื่อถวายเครื่องสังเวย

ดนตรี บรรเลงเพลงบาทสกุณี เสมอข้ามสมุทรตระ
พระปรคนธรรพ

๖. พิธีกรกล่าวนำ อัญเชิญพระฤๅษีทั้ง ๗ คน
 คนตรี บรรเลงเพลงเสมอเถร พราหมณ์เข้า
๗. พิธีกรกล่าวนำเชิญครูทั้งหลาย ทั้งเทพและพราหมณ์
 ที่มีได้ออกนาม
 คนตรี บรรเลงเพลงดำเนินพราหมณ์
๘. พิธีกรกล่าวนำ บูชาเทวดาทั้งหลาย ถวายดอกไม้
 เครื่องหอม ฯลฯ
 คนตรี บรรเลงเพลงเหาะ
๙. พิธีกรกล่าวนำ บูชาท่านครู (มนุษย์) ที่ล่วงลับไปแล้ว
 (ออกนาม) เชิญมาร่วมพิธีรับเครื่องสังเวทและขอพร
 คนตรี บรรเลงเพลงเสมอ ๓ ลา รั้ว ๓ ลา
- ตอนที่ ๒ อัญเชิญและบูชาพระพิราพ**
 ผู้เข้าร่วมพิธีทุกคนจุกธูปใหม่อีกครั้ง
๑. พิธีกรกล่าวนำ คาถาอัญเชิญพระพิราพ
 คนตรี บรรเลงเพลงพระพิราพเต็มองค์ ซึ่งนักดนตรี
 มักเรียกว่า “องค์พระ” หรือเพลง “คูกพาทย์”
๒. พิธีกรกล่าวนำ เชิญเข้าในพิธีถวายรูปเทียน
 คนตรี บรรเลงเพลงเสมอมาร (ผู้ช่วยในพิธีจัดและหยิบ
 ของที่จะถวายครูทุกสิ่ง)
- ตอนที่ ๓ ถวายเครื่องดนตรีฝ่ายเทพ**
๑. พิธีกรกล่าวนำ ถวายเครื่องกระยาบวขสังเวท
 คนตรี บรรเลงเพลงนั่งกิน
๒. พิธีกรกล่าวนำ ถวายเครื่องพระพิราพ

ดนตรี บรรเลงเพลงเช่นเกล้า (ระหว่างนี้อาจจะมีการบรรเลงดนตรีหรือรำนานฎศิลป์ถวายมือแก่ “ครู” ที่อัญเชิญมาในพิธี)

๓. พิธีกรกล่าวนำ ลาเครื่องสังเวย

๔. พิธีกรกล่าวนำ เชิญครูเสด็จเข้าที่หรือเสด็จกลับจากพิธี

ดนตรี บรรเลงเพลงพราหมณ์ออกและเสมอเข้าที่
เมื่อนำเครื่องสังเวยออกไปหมดแล้ว พิธีกรโปรยข้าวตอกดอกไม้ไปที่เครื่องดนตรี และพรมน้ำมนต์

ดนตรี บรรเลงเพลงข้าวตอกดอกไม้

๕. พรมน้ำมนต์และเจิมหน้าผู้เข้าร่วมพิธีและศิษย์ ในช่วงนี้นั้นประกอบพิธีจะนำศรีษะพ่อแก่ หรือศรีษะฤาษี ยกขึ้นครอบคร้วผู้มากราบจึงเรียกกันว่า เป็นการครอบอันเป็นนิมิตรหมายว่าต่อไปนี้ศิษย์ผู้นั้นได้รับอนุญาตให้เรียนและเล่นดนตรีไทย “อย่างมีครู” ซึ่งถือว่าเป็นสิริมงคลเกิดความเจริญความมีปัญญา เข้าเรียนดนตรีไทย

โดยไม่ผ่านการครอบก็ถือว่ากันว้ายังไม่สมบูรณ์และไม่เป็นมงคลแก่ตัว อาจทำให้พี่น้องไปได้

หลังจากนี้อาจมีกรบรรเลงร่วมวงโดยศิษย์หรือผู้มีฝีมือเพื่อ เป็น “ขวัญหู” แก่ผู้มาร่วมงาน

ในงานไหว้ครูบ้านครูจ้อน เมื่อวันที่อาทิตย์ที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๔๔ ผู้ทำพิธีอ่านโครงการยังเป็นอาจารย์วิเชียร อ่อนละมุล จากสถาบันราชภัฏจันทรเกษมเช่นเคย ลูกศิษย์ทั้งตัวเล็กตัวน้อย และผู้ใหญ่ระดับนายพลทหารบก นายแพทย์โรงพยาบาลของรัฐ มาร่วมงานอย่างคับคั่ง จนผู้ประกอบพิธีเหนื่อโทรมทั้งตัว กว่าจะเสร็จ พิธีซึ่งยาวประมาณ ๓ ชั่วโมงกว่า

บุคคลสำคัญของงานที่ขาดไม่ได้คือคุณครูเฉลิม ม่วงแพศรี บุคคลที่ครูจ้อนยกย่องรวมทั้งนักดนตรีอาวุโสอีกหลายท่าน ทำให้ผู้ร่วมงานได้มีโอกาสรับฟังเพลงถอนสมออันไพเราะอย่างยิ่ง

ต่อด้วยเพลงแขกต๋อยหม้อ เอาจากฝีมือลูกศิษย์ตัวน้อยๆ ของครูจ๋อน

ภาพที่ประทับใจคือหลังจากผ่านพิธีครอบและเจิมหน้า ลูกศิษย์ทั้งหลายจะถือพวงมาลัยมา ๒ พวง เข้าแถวยาวเลยทีเดียวนะ พวงหนึ่งเพื่อมากราบครูเฉลิมในฐานะเป็นครูของครูจ๋อน และตัวครูจ๋อนเอง

ในวันนั้นผู้เขียนรู้สึกปลาบปลื้มใจแทบครูจ๋อนและรู้สึกว่าเป็นคือผลพวงของน้ำใจที่มาจากน้ำใจ เพราะอาหารที่มาเลี้ยงผู้ร่วมงานล้วนนำมาอย่างประเพณีไทยเดิม “คือข้าวหม้อ-แกงหม้อ” นั่นคือใครประสงค์จะช่วยเหลืออะไรก็นำมาไม่มีการกะเกณฑ์มาด้วยความเคารพนับถือในตัวครู

ผู้เขียนเลยบอกกับครูจ๋อนว่า สงสัยปีหน้าต้องย้ายไปจัดหอประชุมโรงเรียนแล้วละ เพราะคิดว่ายังมีลูกศิษย์และผู้ทีเคารพนับถือในตัวครูไม่สามารถเข้ามาร่วมอีกเป็นจำนวนมาก

กราบครู

บรรณานุกรม

จ้อน ไทรวิมาน. โน้ตชอด้วง. สมุทรปราการ : ดุริยางค์ไทย, มปป.
จารุวรรณ ไวยเจตน์. พื้นฐานอารยธรรมไทย. กรุงเทพฯ : คณะ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๘.

ณรุทธ์ สุทธิจิตต์. พฤติกรรมการสอนดนตรี. เอกสารคำสอนวิชา
๔๓๑๓๘๑ พฤติกรรม การเรียนการสอนดนตรี คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑.

บุญช่วย โสวัตรและคณะ. ทฤษฎีดุริยางค์ไทย. กรุงเทพฯ : คณะ
ศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิมลศรี อุปรมย์. ดนตรีในระบบการเรียนการสอน. กรุงเทพฯ : สำนัก
พิมพ์หมอน, มปป.

หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง), มุลนิตี อนุสรณ์งานพระ
ราชทานเพลิงศพ คุณหญิงจีน ศิลปบรรเลง. กรุงเทพฯ : พิมพ์
ตั้ง จำกัด, ๒๕๓๔.

สงบศึก ชรรมวิหาร. ดุริยางค์ไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๐.

ประวัติผู้เขียน

รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ นิรัญทวี

ที่อยู่ปัจจุบัน

เลขที่ ๑๓๘/๔ ซอยสามเสน ๒๘ ถ.สามเสน
แขวงนครไชยศรี เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๑๑๐

ประวัติการศึกษา

ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พัฒนศึกษาศาสตร์)

ตำแหน่งงานปัจจุบัน

รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ พ.ศ. ๒๕๔๒ - ปัจจุบัน
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประสบการณ์ในการบริหารงาน

๑. ผู้ช่วยรองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต ปี ๒๕๒๕-๒๕๒๖
๒. รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต ปี ๒๕๓๓-๒๕๓๕
๓. รักษาการผู้อำนวยการ โรงเรียนสาธิต
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (๖ เดือน ปี ๒๕๓๖)
๔. คณบดีคณะศึกษาศาสตร์ ปี ๒๕๓๕-๒๕๓๘

ผลงานทางวิชาการ

เอกสารหนังสือ/ตำรา

๑. ปรัชญาบนเส้นทางของการศึกษา
๒. จริยศาสตร์ศึกษา สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์
๓. เหตุผลแห่งเหตุผล สำนักพิมพ์วุฒิ
๔. ปรัชญาเอกซิสเทมเชยลิสม์ สำนักพิมพ์วุฒิ
๕. การศึกษาไทย
๖. แนวทางการจัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้
กรมวิชาการ ศธ.

งานวิจัย

๑. สํารวจแนวคิดและการปฏิบัติเรื่องจริยศึกษาในประเทศไทย
(ได้รับการสนับสนุนการดำเนินการจากสำนักงานคณะกรรมการการ
ศึกษาแห่งชาติ) ปี ๒๕๒๕
๒. ความแปลกแยกในการทำงานของครู ในสังกัดกรุงเทพมหานคร
มหานคร (ปริญญาานิพนธ์ ปริญญาเอก) ปี ๒๕๓๒
๓. แนวความคิดและบุคลิกภาพของศาสตราจารย์ ดร.สาโรช
บัวศรี (ได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากมูลนิธิ ศ.ดร.สาโรช บัวศรี)

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

ดร.รุ่ง แก้วแดง เลขธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
ดร.พิสิฐ เจริญวงศ์ ที่ปรึกษากลุ่มงานศิลปะและวัฒนธรรม

ผู้เขียน

รศ.ดร.ศักดิ์ชัย นิรัญทวี

ผู้พิจารณาผลงาน

ดร.ปัญญา รุ่งเรือง

บรรณาธิการ

นางสาวสุทธาสินี วัชรบูล ผู้อำนวยการกลุ่มงานศิลปะและวัฒนธรรม

คณะทำงาน

นายถวัลย์ มาศจรัส	นักวิชาการศึกษา ๘	กลุ่มงานศิลปะและวัฒนธรรม
นางสาวสายวรุณ บุญคง	บุคลากร ๗	กลุ่มงานศิลปะและวัฒนธรรม
นางกัลยาณี ปฎิมาพรเทพ	นักวิชาการศึกษา ๖ ๖	กลุ่มงานศิลปะและวัฒนธรรม
นางสาววัลภา เตีแก้วฉนวนานนท์	นักวิชาการศึกษา ๖ ๖	กลุ่มงานศิลปะและวัฒนธรรม
นางจตุพร หาญวรวงค์	เจ้าพนักงานสถิติ ๕	กลุ่มงานศิลปะและวัฒนธรรม

ผู้ประสานงานการพิมพ์และพิสูจน์อักษร

นางกัลยาณี ปฎิมาพรเทพ
นางสาววัลภา เตีแก้วฉนวนานนท์

เพื่อเป็นการใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่า
หากท่านไม่ใช้หนังสือเล่มนี้แล้ว
โปรดมอบให้ผู้อื่นนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป